

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo
Patri Magistro Sac. Pal. Apostolici.

Cesar Fidelis Vicesg.

Imprimatur.

*Fr. Hyacinthus Petronius Ord. Præd. Sacri
Apostolici Palatii Magister.*

Bj. Mem. F. T. 18

VENERABILI
CONGREGATIONI
COELESTINORVM
MONACHORVM ORDINIS
SANCTI BENEDICTI,

Robertus Cardinalis Bellarminus
eiusdem Congregat. Protector
S. D.

APIENTER omnino
Pynuphius Abbas apud
Cassianum, perfectum
monachum cum Chri-

Lib. 4. de
Inst. re-
nuntians
c. 4.

sto Domino crucifixo comparan-
dum censuit. Virtutes enim, quæ
in perfecto monacho potissimum
requiruntur, tres numerari solent;
paupertas, omnem proprietatem

A 2 exclu-

excludens; castitas, carnalium voluptatum semper expers; & obedientia à nutu Præfecti omnino dependens; quibus in Regula S. Benedicti, loci stabilitas adiungi solet. Si quis autem velit voluntariæ paupertatis vsque ad omnimodam nuditatem & egestatem exemplar cernere, Christum crucifixum intueatur: qui sicut dum viveret, non habuit vbi caput reclinaret; sic in morte, ipsa etiam vestimenta, quæ sola illi reliqua erant, inter crucifixores diuidenda dimisit. Et si quis cupiat speculum intueri mortificationis carnis, quæ castitatem impollutam custodiat, in Christo crucifixo sine dubitatione reperiet; quippe quem à planta pedis vsque ad verticem capitis dolor

5

dolor continuus occupabat. Quòd
fi & obedientiæ perfectæ typum
requirat, nusquam alibi clariùs cer-
net, quàm in illo, qui *factus est obe-* Philip. 2.
diens usque ad mortem, mortem au-
tem crucis. Neque solam obedi-
entiæ virtutem, sed etiam comites
eius indiuiduas, patientiam & hu-
militatem; & principium eius &
finem, ardentissimam charitatem,
& in his omnibus perseverantiam
vsque in finem, quæ per stabilita-
tem significatur, in Christo cruci-
fixo, tamquam in eminentissima
virtutum omnium idea, conspi-
ciet. Verè igitur & Christus in cru-
ce pendens exemplar est clarissi-
mum monasticæ perfectionis: &
perfectus monachus crucifixum
Dominum verissimè repræsentat.

A 3 Hanc

Hanc Christi crucifixi repræsentationem vel similitudinem sanctus Petrus Cœlestinus in primis ad viuum expressisse videtur: eius enim vita ab ipsa pænè infantia vsque ad extremam senectutem & mortem, nihil fuit aliud nisi assidua meditatio crucis, & perpetua imitatio Crucifixi. Ad quam rem propriè designandam, crux aurea in aëre, diuino miraculo pendens, visa est ante fores cubiculi eius morientis, à feria sexta vsque ad vesperam sabbati, in qua spiritum Deo felicissimè reddidit. Quam crucem à multis conspectam cum stupore fuisse, refert Petrus ab Alliaco Cardinalis Cameracensis; & res eadem, vt planè cæleste signum, in ipso canonizationis eius diplomate commemorat.

Lib. 2. c. 19
Vita S. Petri Cœlestini.

memoratur. Quæ cùm ita sint, iure mihi videor libros meos de Septem verbis in Cruce à Christo pronuntiat, Cœlestinis meis offerre ac dicare potissimùm debuisse. In his enim libris explicare conatus sum Crucifixi virtutes præcipuas, quæ omnibus quidem fidelibus valdè utiles sunt, sed ijs, qui crucis mortificationem ex proprio instituto sequuntur, omnino necessariæ. Qui enim cum Christo cruci affixi sunt, & mundo mortui per externam obseruantiam regularem, & virtutibus Christi crucifixi carent; ij cum infelici latrone crucis ignominiam & dolores patiuntur, sed Christi crucifixi gloriam & præmia non assequentur. & *melius erat illis*, vt loquitur sanctus Petrus, 2. Pet. 2.

non cognoscere viam iustitiæ (perfectæ) quam post agnitionem retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. Quare monachos omnes, sed in primis Cœlestinos meos admoneo, vt si velint esse quod nomine præferunt, librum crucis Christi assiduè legant, & iterùm atq; iterùm voluant & reuoluant: ac vt commentarium habeant ad obscura loca intelligenda dilucidum & fidele, beati Petri Cœlestini & aliorum Sanctorum Vitas frequenter legant, & quæ didicerint, opere complere studeant. Sic enim fiet, vt quotidie magis crux illis dulcescat, & imitatio Crucifixi sic illis suavis amabilisq; reddatur, vt facile contemnant Scribas & Phariseos,
id est,

id est, carnem & sanguinem, clamantes atque dicentes, Descende de cruce. Sic olim discipuli sancti Francisci, cum libros sacros nondum haberent, ut sanctus refert Bonaventura, librum crucis Christi continuatis aspectibus, diebus ac noctibus reuoluebant, exemplo Patris & eloquio eruditi, qui iugiter faciebat eis de cruce Christi sermonem. Accipite igitur, venerabiles Patres, munusculum à Protectore vestro, quod erit etiam post obitum eius pignus amoris, quo vos omnes ex corde dilexit, & virtutum sancti Petri Coelestini heredes, & Christi crucifixi veros discipulos & imitatores semper esse cupiuit.

In Vita
S. Franci-
sci, c. 4.

P R Æ F A T I O.

ECCE iam quartus agitur annus, cū me ad exitum paraturus, ad locum quietis secedo à negotijs vacuus, sed non vacans à meditatione Scripturarum sanctarum, & à scriptione eorum quæ meditati occurrunt: Ut si prodesse iam voce vel scriptione longa non valeo, saltem pijs libellis fratribus meis possim utcumque prodesse. Cogitanti verò mihi, quid potissimum eligerem, quod & me ad benè moriendum disponderet, & proximis meis ad benè viuendum prodesset: occurrit mors ipsa Domini, atque illa postrema concio, quam septem breuissimis, sed grauissimis sententijs constantem, ex cruce, quasi ex editissima cathedra, Redemptor mundi ad humanum genus vniuersum habuit. siquidem in concione illa, siue in septem verbis illis, continentur omnia, de quibus idem Dominus ait:

Ecce

Ecce ascendimus Ierosolymam, & Luc. 18.
 consummabuntur omnia, quæ scri-
 ptâ sunt per Prophetas de Filio ho-
 minis. Ea quæ Prophetæ de Christo futura
 prædixerunt, ad quatuor capita reuocantur;
 ad conciones ad populum, ad orationem ad
 Patrem, ad mala grauissima patienda, &
 ad opera sublimia & admirabilia perpe-
 tranda. Quæ quidem omnia in ipsa Christi
 vita mirificè claruerunt. Concionabatur
 enim Dominus frequentissimè, in templo, in
 synagogis, in campis, in locis desertis, in do-
 mibus priuatis, denique etiam de nauicula
 ad turbas in littore consistentes. Porro no-
 ctes ut plurimum consumebat in oratione
 ad Deum. sic enim loquitur Euangelista :
 Erat pernoctans in oratione Dei. Luc. 6. &
21.
 Opera verò admiranda in expellendis dæ- Math. 8.
 monibus, & ægrotis curandis, & panibus Marc. 4.
 multiplicandis, & tempestatibus sedandis, Luc. 6.
Ioan. 6.
 in Euangelij leguntur passim. Denique ma-
 la, quæ reddebantur ei pro bonis, plurima
 erant,

Ioan. 8.

Luc. 4.

erant, non solum in contumelijs verborum, sed etiam in lapidatione, & præcipitio. Ceterum hæc omnia verissimè consummata sunt in cruce. Sic enim concionatus est ex

Luc. 23.

cruce, vt plurimi redirent tundentes pectora sua; nec solum corda hominum, sed etiam petrae scissæ sint. Sic etiam orauit in cruce,

Hebr. 5.

vt cum clamore valido & lacrymis orans exauditus sit pro sua reuerentia, vt Apostolus loquitur ad Hebræos. Quæ verò passus est in cruce, tantò maiora sunt ijs quæ in reliqua vita passus est, vt hæc sola ad passionem propriè pertinere videantur.

Denique signa & prodigia numquam maiora edidit, quàm cum in cruce veluti ad extremam imbecillitatem atque infirmitatem reductus esse videretur. Tunc enim non so-

Mat. 16.

lùm ostendit signa de celo, quæ antea Iudæi ab eo importunè petierant; sed etiam paulò post signum edidit omnium signorum maximum, cum mortuus & sepultus, propria virtute ab inferis redijt, & corpus ipse suum

suum ad vitam, & vitam immortalem reuocauit. Verè igitur in cruce consummata sunt omnia, quæ scripta fuerunt per Prophetas de Filio hominis.

Sed antequam de ipsis verbis Domini scribere incipiam, visum est operapretium, vt de ipsa cruce, quæ sedes concionantis, & altare sacrificantis, & stadium pugnantis, & officina mirabilia facientis fuit, pauca dicamus. De structura igitur crucis communior Veterum sententia est, quòd ex tribus lignis constiterit; vno oblongo, in quo corpus crucifixi extendebatur, altero transuerso, in quo manus figebantur; tertio affixo ad partem inferiorem, in quo pedes crucifixi quiescebant, sed clauis confixi, ne dimoueri possent. Ita tradunt Patres antiquissimi, sanctus Iustinus & sanctus Irenæus. Qui auctores satis apertè indicant, vtrumque pedem supra scabellum stetisse, non vnum pedem super alterum. Ex quo sequitur, clauos Christi quatuor fuisse, non tres tantum, vt multi

In Dial. cū
Tryphon.
Libro 5.
Aduersus
heres. Val-
entin.

multi existimant, qui ea de causa pingunt Christum Dominum ita cruci affixum, ut unum pedem super alterum habeat. Sed apertissimè contrà sentit Gregorius Turonicus, & confirmatur eius sententia ab antiquis picturis. Vidi ego ipse Parisijs in bibliotheca Regia antiquissimos Euangeliorum libros manuscriptos, in quibus pictus erat frequenter Christus crucifixus, & semper cum quatuor clavis.

Porro lignum oblongum supra transuersum aliquantulum eminuisse, tradit sanctus

Epist. 120.
Ser. 1. de
Resur.

Augustinus, & sanctus Gregorius Nyssenus: & ex Apostolo id colligi posse videtur.

Ephes. 3.

Cùm enim Apostolus ad Ephesios scribit, Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum, satis apertè describit figuram crucis, quæ quatuor habet extrema, latitudinem, in ligno transuerso; longitudinem, in oblongo; altitudinem, in ea parte oblongi, quæ extat

atque

atque eminent supra transversum; & profundum, in ea parte quæ sub terram absconditur. Hoc genus tormenti non casu neque inuitus Dominus noster subiuit, sed ab ipsa æternitate præelegit, *Ut sanctus Augustinus docet, idque ex illo Actorum Apostolico testimonio: Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes interemistis. Et ideò Christus ipse initio prædicationis Nicodemo dixit: Sicut Moyſes exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et sæpè Apostolos, de sua cruce loquens, ad imitandum hortabatur, dicens: Siquis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.*

Cur autem hoc supplicium Dominus elegerit, ille solus propriè nouit qui elegit. Sed tamen non desunt mysteria, quæ sancti Patres

Epist. 120.

Act. 2.

Ioan. 3.

Matth. 16.

Lib. 5.

tres excogitauerunt, & nobis scripta reliquerunt. Sanctus Irenaeus libro paulò antè notato scribit, duo crucis brachia sub uno titulo conuenire, in quo scriptum erat, IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM, ut intelligeremus, duos populos, Hebraicum & Gentilem, qui antea diuisi erant, in unum corpus, sub uno capite Christo aliquando fuisse iungendos. Sanctus

Orat. 1.

Gregorius Nyssenus in Oratione de Resurrectione scribit, partem crucis quæ calum respicit, significare, per crucem quasi per clauem calum aperiri, partem verò quæ ad centrum mundi vergit, significare, spoliandum fuisse infernum à Christo, cùm ad eum descendisset; duo crucis brachia, quæ ad Orientem & Occidentem porriguntur, repurgationem mundi totius per Christi sanguinem futuram significare. Sancti verò Hieronymus in Epist. ad Ephesios, Augu-

Epist. 120.

Lib. 5.

stinus ad Honoratum, & Bernardus de Consideratione, præcipuum crucis mysterium

rium ab Apostolo breuiter attingi docent in
 verbis illis, quæ sit latitudo, & longi- Ephes. 3.
 tudo, & sublimitas, & profundum.
 Significantur autem in his verbis primum
 attributa Dei, in altitudine, potentia, in pro-
 fundo, sapientia, in latitudine, bonitas, in
 longitudine, æternitas. Deinde Virtutes
 Christi patientis, in latitudine, charitas, in
 longitudine, patientia, in altitudine, obe-
 dientia, in profundo, humilitas. Denique
 Virtutes hoc tempore necessariae ijs, qui sal-
 uantur per Christum, in profundo, fides, in
 altitudine, spes, in latitudine, charitas, in
 longitudine, perseuerantia. Ex quibus intel-
 ligimus, solam charitatem, quæ meritò dici-
 tur Regina Virtutum, ubique locum habe-
 re, in Deo, in Christo, & in nobis: reliquas
 Virtutes, alias esse in Deo, alias in Christo,
 alias in nobis. Proinde mirum non est, si in
 ipsis Christi nouissimis verbis, quæ nunc
 explicanda suscepimus, primum locum obti-
 neat charitas.

Nos igitur primùm explicabimus tria
prima Verba, quæ dicta sunt à Christo circa
horam sextam, antequam sole obscurato te-
nebræ fierent super omnem terram. Deinde
considerabimus ipsam solis defectionem, &
tunc veniemus ad explicanda reliqua verba
Domini, quæ prolata fuerunt circa horam
Matth. 27. nonam, ut scribit sanctus Matthæus, vide-
licet recedentibus tenebris, & morte Chri-
sti propinquante, vel potiùs imminente.

LIBER I.

DE

PRIMIS TRIBVS VERBIS
IN CRUCE PROLATIS.

CAPVT I.

*Explicatur ad litteram verbum primum,
Pater, dimitte illis: non enim sciunt
quid faciunt. Luc. 23.*

CHRISTVS Iesus Verbum
æterni Patris, & de quo idem
Pater aperte dixit, *Ipsum au-* Math. 17.
dite; & qui de se aperte pro-
nuntiauit, *Magister vester* Math. 23.

vnus est Christus, vt officio suo plenissimè
satisfaceret, non solùm viuens à docendo
numquam cessauit, sed etiam moriens, ex
cathedra crucis verba pauca, sed ardentia,
sed utilissima, sed efficacissima prædicauit,
& planè dignissima, quæ à Christianis om-
nibus in intimo cordis recipiantur, & cu-
stodiantur, & examinentur, & re ipsa ac fa-
ctis adimpleantur. Prima sententia hæc est:
Iesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non Luc. 23.
enim sciunt quid faciunt. Quam sententiam,

B 2

tamquam

Isai. 53.

1. Cor. 13.

tamquam verè nouam & insolitam, voluit Spiritus sanctus prædici ab Isaia propheta in illis verbis, *Et pro transgressoribus rogauit.* Quàm verè autem dixerit Apostolus Paulus, *Charitas non querit quæ sua sunt*, ex ordine harum sententiarum facile potest intelligi. Siquidem ex numero harum sententiarum, tres ad bonum aliorum pertinent, tres ad bonum proprium, vna est communis. Sed prima cura Domino fuit de aliis, postrema de se.

Ex primis autem tribus sententiis, quæ ad alios pertinent, prima dirigitur ad inimicos, secunda ad amicos, postrema ad consanguineos. Cuius ordinis hæc est ratio: quoniam charitas primum succurrit magis egentibus; & qui tunc magis egebant, inimici erant; & nos quoque tanti Magistri discipuli, magis egebamus, vt nos institueret de dilectione inimicorum, quæ difficilior & rarior est, quàm de dilectione amicorum vel consanguineorum, quæ facillima est, & nobiscum quodam modo nascitur, & nobiscum crescit, & sæpè plus quàm oportet, inualescit. Ait igitur Euangelista: *Iesus autem dicebat.* Illud autem, designat tempus & occasionem orandi pro inimicis; atque opponit verba verbis, & operibus opera. Ac si diceret Euangelista:

Illi

Illi Dominum crucifigebant, & vestes eius, ipso aspiciente, inter se diuidebant; alij irridebant, & infamabant, quasi seductorem & mendacem: ille autem cum hæc videret & audiret, & dolor atrocissimus esset ob manus & pedes recens crudelissimè perforatos, reddens bona pro malis, dicebat: *Pater, dimitte illis.*

Patrem appellat, non Deum, aut Dominum, quia intelligebat, in hac causâ opus esse benignitate Patris, non seueritate Iudicis: & quia ad Deum flectendum, sine dubio iratum ob tam ingentia scelera, opus erat amabile nomen Patris obiiicere. Itaque illud, *Pater*, hoc significare videtur: Ego Filius tuus qui patior, ignosco, ignosce & tu Pater. Mihi Filio tuo dona hanc offensio-
nem, quamuis isti non mereantur. Memento etiam, te quoque esse Patrem istorum per creationem, qua eos fecisti ad imaginem & similitudinem tuam. Ostende igitur in illos paternam charitatem tuam, quoniam etsi mali sunt, tamen filij sunt.

Dimitte. Hæc vox continet summam petitionis, quam Filius Dei, tamquam aduocatus inimicorum suorum Patri suo representat. Potest autem illud verbum, *Dimitte*, referri tum ad pœnam, tum ad culpam. Si referatur ad pœnam, exaudita fuit

22 DE VII. VERBIS DOMINI

hæc oratio, quia cùm mererentur Iudæi propter hoc scelus statim grauissimè puniri, & vel igne de cælo cadente consumi, vel diluuium aquarum perire, vel ferro & fame exterminari; dilata fuit pœna huius peccati ad annos quadraginta: & si interim gens illa pœnitentiam egisset, salua incolumisq̃ue mansisset; sed quia pœnitentiam non egit, immisit in eos Deus exercitum Romanorum, Vespasiano imperante, qui ciuitatem primariam euertit, & gentem Iudæorum partim fame in obsidione, partim gladio capta ciuitate necauit, partim vendidit, partim captiuos abduxit, partim in varias terras & loca dispersit. Quod ipsum Dominus primùm per parabolam vineæ, & Regis facientis nuptias filio suo; & similitudinem ficulneæ infructuosæ; deinde etiam disertis verbis, in die Palmarum, flendo & lamentando prædixit. Quod verò ad culpam attinet, exaudita fuit oratio, quia multis per huius orationis meritum data est à Deo gratia compunctionis & resipiscentiæ. Inter quos illi sunt, qui *percutientes pectora sua reuertebantur.* & Centurio, qui dicebat: *Verè Filius Dei erat iste.* & plurimi, qui paulò pòst ad Apostolorum prædicationem conuertebantur, & confitebantur quem negauerant, & adorabant quem despexerant.

Matth. 20.

Matth. 22.

Luc. 13.

Luc. 19.

Luc. 23.

Matth. 27.

rant. Cur autem non omnibus conuersionis gratia data sit, ratio est, quia oratio Christi conformis erat sapientiæ & voluntati Dei. Quod aliis verbis scribit S. Lucas in Actis Apostolorum, cum dicit: *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.* Act. 13.

Illis. Per hanc vocem significantur ij, quibus indulgentiam Christus orauit. Et quidem primi videntur illi esse, qui Christum re ipsa cruci affixerunt, & eius vestimenta inter se diuiserunt: deinde omnes illi, qui causa passionis Dominicæ fuerunt, vt Pilatus, qui sententiam tulit; vt populus, qui clamauit: *Tolle, tolle, crucifige eum*; vt Principes Sacerdotum & Scribæ, qui eum falsò accusauerunt, ac vt altiùs ascendamus, ipse etiam primus homo, & eius omnis posteritas, qui peccando causam passioni Christi dederunt. Itaque inimicis suis omnibus veniam petiit ex cruce Dominus. Inter inimicos autem, nos omnes eramus, dicente Apostolo: *Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius.* Rom. 5. Itaque nos omnes, etiam antequam nati essemus, numerati sumus in sacratissimo illo *Memento*, vt sic loquar, quo summus Pontifex Christus orauit in Missa illa sacrosantissima, quam in ara crucis peregit. Quid ergo

24 DE VII. VERBIS DOMINI

retribues Domino, anima mea, pro omnibus quæ retribuit tibi, etiam antequam esses? Vidit pius Dominus te quoque inter inimicos suos aliquando futuram; & te non quarente neque petente, pro te ad Patrem orauit, vt tibi non imputaretur stultitia. An non & te oporteret semper meminisse tam dulcis patroni, & omnibus viribus laborare, vt nulla te præteriret occasio illi seruiendi? An non etiam par esset, vt tanto exemplo permotus disceres & tu non solum inimicis tuis facile ignoscere, & pro eis orare; sed etiam quotquot poteris ad idem faciendum adducere? Omnino ita est, & hoc ipsum facere cupio & statuo, modò qui dedit tam insigne exemplum, porrigat etiam ex eadem pietate sua ad opus tam grande efficax auxilium.

Non enim sciunt quid faciunt. Vt videretur rationabilis intercessio, extenuat siue excusat Christus delictum inimicorum suorum, eo modo quo potuit. Excusare certè non poterat iniustitiam in Pilato, neque crudelitatem in militibus, neque inuidiam in Principibus Sacerdotum, neque stultitiam & ingratitude in populo, neque falsa testimonia in peierantibus. Hoc solum restabat, vt excusaret in omnibus ignorantiam. Verè enim, vt Apostolus loquitur, si

cognouissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent. Sed quamuis neque Pilatus, neque Principes Sacerdotum, neque populus, neque ministri cognouissent, Christum esse Dominum gloriae; cognouit tamen Pilatus, illum fuisse virum iustum & sanctum, & à Principibus Sacerdotum per inuidiam traditum: & agnouerunt Principes Sacerdotum, illum verè esse Christum in Lege promissum, vt sanctus Thomas docet; quia negare non poterant, neque negabant, eum multa signa facere, quæ Messiam facturum fuisse Prophetae prædixerant. Cognouit denique populus, Christum sine causa iusta damnari, palam clamante Pilato, *Nullam* Luc. 23.
causam mortis inuenio in eo. & Innocens ego Matth. 27.
sum à sanguine iusti huius. Quamuis autem non cognouerint Iudæi, siue Principes, siue populi, Christum esse Dominum gloriae; tamen cognoscere potuissent, nisi malitia excacasset corda illorum. Sic enim loquitur sanctus Ioannes: *Cum tanta signa fecisset* Ioan. 12.
coram eis, non credebant in eum, quia dixit
Isaias: Excæca cor populi huius, & aures eius Isai. 6.
aggraua, & oculos eius claud: ne forte videat
oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo
intelligat, & conuertatur, & sanem eum. Neque verò excacatio excusat excacatum, quia voluntaria & concomitans est, non

Prou. 14.

præcedens. Ad quem modum illi etiam qui ex malitia peccant, laborant semper ignorantia aliqua, quæ tamen non excusat, quia non præcedit, sed comitatur. Verè enim Sapiens dicit: *Errant qui operantur malum.* Et vere etiam Philosophus dicit: *Omnis malus ignorans.* Et de omnibus peccantibus vere dici potest: *Non sciunt quid faciunt.* Nemo enim potest velle malum sub ratione mali, quia voluntatis obiectum, non est res bona vel mala, sed solum bona. atque idcirco qui eligunt malum, semper eligunt sub ratione boni representatum, immo etiam sub specie maximi boni, quod tunc obtineri possit. Cuius rei causa est perturbatio partis inferioris, quæ offundit tenebras rationi, & facit, ut non discernat nisi id parum boni, quod est in ea re quæ appetitur. Qui enim eligit adulterium vel furtum facere, numquam eligeret, nisi attenderet ad bonum delectationis vel lucri, quod est in adulterio vel furto; & nisi oculos mentis clauderet ad malum turpitudinis vel iniustitiæ, quæ est in adulterio vel furto. Itaque similis est omnis qui peccat, homini, qui ex alto semetipsum in fluvium præcipitare cupiens, ante claudit oculos, ac postea semet in flumen proicit. Sic igitur, omnis qui male agit, odit lucem, & ignorantia voluntaria laborat

laborat quæ non excusat, quia voluntaria est. At si non excusat, cur Dominus ait: *Dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt?* Ad hoc responderi potest, verba Domini primum intelligi posse de crucifixoribus, quos probabile est, penitus ignorauisse Christi non solum diuinitatem, sed etiam innocentiam, & simpliciter functos officio suo. Pro his ergo verissimè Dominus dixit: *Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt.* Deinde si intelligantur de nobis, qui nondum eramus; vel de multis peccatoribus absentibus, qui verè nesciebant quid tunc Ierosolymis ageretur; verissimè Dominus dixit, *Non sciunt quid faciunt.* Denique si intelligantur de iis qui præsentes erant, & Christum esse Messiam, vel innocentem hominem non ignorabant: tunc dicendum erit, Christi charitatem tantam fuisse, ut peccatum inimicorum suorum extenuare voluerit, eo modo quo poterat. Quamuis enim ignorantia illa simpliciter non excuset: tamen rationem aliquam, quamuis tenuem, excusationis habere videtur, quia grauius peccassent, si omni prorsus ignorantia caruissent. Et quamuis non ignoraret Dominus excusationem illam non tam excusationem, quàm vmbra excusationis esse: voluit tamen illam asserre,

ut ex

28 DE VII. VERBIS DOMINI

vt ex ea intelligeremus bonam eius voluntatem erga peccatores, & quàm auidè arripuisset excusationem meliorem etiam pro Captha & Pilato, si vlla melior & rationalior inueniri potuisset,

CAPVT II.

*De primo fructu primi verbi in
cruce prolati.*

EXplicauimus quæ sit sententia primi verbi à Christo in cruce prolati; nunc fructus aliquos, eosque optimos, & nobis omnibus vtilissimos ex eo verbo decerpere meditando curabimus. Primum omnium ex hac prima parte concionis Christi in cathedra crucis habitæ discimus, charitatem Christi ardentiorē fuisse, quàm nos intelligere vel cogitare possimus. Atque hoc est, quod Apostolus ad Ephesios scribens ait:

Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi. Significat enim eo loco Apostolus, per mysterium crucis posse nos discere, magnitudinem charitatis Christi tantam esse, vt superemineat scientiam nostram, cum sit maior, quàm vt nos eam cognitione apprehendere valeamus. Nos enim cum vno aliquo graui dolore cruciamur, siue dentium, siue oculorum, siue capitis, siue al-

terius

Ephes. 3.

terius membri, ita in illo vno tolerando occupamur, vt nihil aliud cogitare possimus: idèd neque visitationes amicorum, neque negotiorum tractatores admittimus. Christus autem crucifixus, coronam spineam in capite gerebat, vt satis apertè docent antiquissimi scriptores, Tertullianus Latinus libro contra Iudæos; & Origenes Græcus in Matthæum: proinde caput ad crucem sine dolore applicare siue ad mouere non poterat. Manus eius & pedes clauī tenebant, ex quorum terebratione dolorem acerbissimum & continuum Dominus hauriebat. Corpus nudum, & multa flagellatione & longis itineribus fatigatum, ad ignominiam & frigus publicè expositum, & pondere suo manuum & pedum vulnera cum immāni & perpetuo cruciatu diuexans, pio Domino multos simul dolores, & quasi cruces plurimas afferebat. Et tamen, ô charitas verè scientiam nostram superans! his omnibus contemptis, quasi nihil ipse pateretur, de sola inimicorum suorum salute sollicitus, & impendens illis periculum auertere cupiens, ad Patrem clamat, *Pater, dimitte illis*. Quid faceret, si scelesti illi homines persecutionem iniuste paterentur, non facerent? si amici, si consanguinei, si filij, non hostes, non proditores, non scelestissimi

parricidæ

Lib. contra Iud.
cap. 13.
Tract. 35.

parricidæ fuissent? Verè, benignissime Iesu, charitas tua scientiam nostram vincit. Video enim cor tuum, inter tot procellas iniuriarum & passionum, quasi scopolum in medio mari fluctibus vndique assiduè pulsatum; immotum tamen & pacificum. Aspicias enim hostes illos tuos, crudeles, qui post tot mortalia inflicta vulnera patientiam tuam irrident, & lætantur cum malefecerint: aspicias, inquam, non ut inimicus inimicos ferocientes; sed ut pater filiolos vagientes; vel ut medicus ægrotos ex graui morbo delirantes: ideò non eis irascens, sed eorum misereris; & omnipotenti Patri curandos sanandosque commendas. Hæc enim vis est veræ charitatis, ut cum omnibus pacem habeat, nullos reputet inimicos, sed & cum iis qui oderunt pacem, viuat pacificè.

Atque hoc est, quod in Cantico amoris de virtute perfectæ charitatis prædicatur:

Cant. 8. *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.* Aquæ multæ, passionum multæ sunt, quas nequitia spiritalis, quasi tartaræ procellæ, per Iudæos & Gentiles, quasi nubes odiorum grauidas, in Christum effuderunt: sed tamen diluuium istud aquarum, id est pœnarum, non potuit extinguere incendium charitatis quod

quod ardebat in pectore Christi. Ideò Christi charitas in diluuiò illo aquarum multarum eminebat, & ardebat, dicens: *Pater, dimitte illis*. Nec solùm aquæ illæ multæ non potuerunt extinguere charitatem Christi, sed neque deinceps flumina persecutionum obruere potuerunt charitatem membrorum Christi. Ideò paulò pòst charitas vere Christiana ardens in pectore sancti Stephani non potuit extingui ab imbre lapidum, sed exarsit, & clamauit: *Domine ne statuas illis hoc peccatum*. Ac deinceps Christi perfectæ atque inuictæ charitas, propagata in multis millibus sanctorum Martyrum & Confessorum, ita pugnavit aduersus flumina persecutorum tum inuisibilibium, tum visibilibium; vt verè dici possit vsque ad mundi consummationem, Neque flumina passionum obruent incendium charitatis.

Aa. 7.

Ac vt ab humanitate Christi ad diuinitatem eius ascendamus, magna fuit Christi hominis charitas erga crucifixores suos; sed maior fuit erga eosdem, & postea erit vsque ad mundi consummationem charitas Christi Dei, & Patris eius, ac Spiritus sancti erga homines qui cum ipso Deo inimicitias gerunt; & si possent, deturbarent eum de cælo, & in crucem agerent, atque occiderent. Quis cogitando assequi poterit charitatem

tatem Dei erga homines ingratos & malos?

2. Pet. 2. Angelis peccantibus non pepercit Deus, neque locum pœnitentiæ indulſit: homines peccantes & blaſphemantes, & ad diabolum hoſtem Dei deficientes, patienter ſapè tolerat; nec ſolùm tolerat, ſed interim paſcit ac nutrit, quin etiam ſuſtentat ac portat: *In ipſo enim vivimus, & movemur, & ſumus*, vt Apoſtolus loquitur. Nec ſolùm boni ac iuſti, ſed etiam ingrati & mali, vt Do-

Act. 17. minus loquitur apud Lucam. Nec ſolùm bonus Dominus noſter nutrit & paſcit, ſuſtentat & portat inimicos ſuos; ſed etiam ſapè cumulat beneficiis, ornat ingenio, divitiis auget, euehit ad honores, ſublimat ad Regna: atque interim patienter expectat, vt reuertantur à via iniquitatis & perditionis.

Ac vt cetera omittamus, quæ infinitam orationem deſiderarent, ſi de charitate Dei in homines malos, atque inimicos diuinæ maiestatis, omnia quæ dici poſſent enumerare vellemus; Chriſti beneficium ſolum, de quo nunc agimus, conſideremus. Nōne ſic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum unigenitum daret? Mundus inimicus Dei eſt, nam *in maligno poſitus eſt*, vt loquitur ſanctus Ioannes. & *Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo*, vt idem ipſe teſtis eſt. & *Amicitia huius mundi, inimica eſt Dei.*

1. Ioh. 3.

1. Ioh. 5.

1. Ioh. 2.

Iac. 4.

Dei. & Quicumque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur, vt scribit sanctus Iacobus. Deus igitur diligens mundum, inimicum suum dilexit; sed vt faceret amicum. Nam ided misit ad illum Filium suum, qui est Princeps pacis, vt per eum reconciliaretur mundus Deo. ided enim nascente Christo cecinerunt Angeli: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax. Itaque Deus dilexit mundum inimicum, vt per Christum offerret illi reconciliationem, & reconciliatus euaderet supplicium debitum inimico. Mundus Christum non recepit, auxit culpam, insurrexit in Mediatorem; inspirauit Deus Mediatori vt redderet bona pro malis, & rogaret pro persecutoribus: rogauit, exauditus est pro sua reuerentia. Expectauit Dei patientia, vt mundus per Apostolorum predicationem poenitentiam ageret: & qui poenitentiam egerunt, indulgentiam acceperunt; qui non egerunt, tandem post longam Dei patientiam, iusto Dei iudicio exterminati sunt. Verè igitur ex hoc primo Christi verbo discimus supereminentem scientiæ charitatem Christi: discimus quoque supereminentem scientiæ charitatem Dei Patris, qui sic dilexit mundum, vt Filium suum unigenitum daret; vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam eternam.

C

CAPVT

CAPVT III.

*De altero fructu eiusdem primi verbi à
Christo in cruce prolati.*

ALter fructus, & quidem valdè salutaris omnibus gustantibus eum, erit, si discant homines acceptas iniurias facilè condonare, ac per hoc amicos sibi ex inimicis facere. Ad hoc autem persuadendum satis magnum argumentum esse deberet exemplum Christi, & Dei. Nam si Christus crucifixoribus ignouit, & pro eisdem orauit: cur id non faciet Christianus? Si Deus creator, qui posset, vt Dominus & Iudex, statim ultionem sumere de peccatoribus, tamen expectat vt peccator ad pœnitentiam redeat; & ad pacem & reconciliationem inuitat, paratus ignoscere iis qui maiestati suæ iniuriam fecerunt: cur id non faciet creatura? Adde, quòd iniuriæ condonatio non caret ingenti præmio. Scriptum est in historia de vita & obitu sancti Engelberti Archiepiscopi Colonienfis, quòd cùm ille in itinere politus ab inimicis suis occideretur, & ille in corde suo diceret, *Pater, ignosce illis*, reuelatum de eo fuit, quòd ob illam vnã actionem, Deo supra modum gratam, non solum anima illa subito ab Angelis suscepta in

Vide apud
Sur. die 7.
Nouem-
bris.

pta in

pta in cælum delata fuerit, sed etiam inter choros Martyrum collocata, palmam & coronam Martyrum acceperit, & multis post obitum miraculis claruerit.

O si scirent homines Christiani, quàm facile possent, si vellent, incomparabilibus thesauris ditari; & quàm illustres honorum & gloriæ titulos promereri, si vellent perturbationibus animi sui dominari, & breues ac paruas iniurias excelso animo præterire: certè non tam duri & inexorabiles essent ad iniurias condonandas, vel tolerandas. Sed, inquiunt, videtur omnino iuri naturæ aduersari, quòd quis iniuste se conculcari, & verbis aut factis violari patiatur: videmus enim animantia bruta, quæ solo naturæ instinctu ducuntur, in bestias inimicas, vbi eas conspexerint, acriter insilire, easque morsibus vel calcibus interimere. Experimur & ipsi in nobis, cùm fortè in inimicum nostrum incidimus, continuò accendi bilem, ebullire sanguinem, vindictæ cupiditatem naturaliter exoriri. Fallitur omnino qui sic ratiocinatur, & confundit iustam defensionem cum ultione iniusta. Defensio iusta reprehendi non potest: & hoc est quod natura ipsa docet, vim vi repellere; non acceptam iniuriam vindicare. Repugnare ne iniuria sibi fiat, nemo prohi-

Deut. 32.
Rom. 12.
Hebr. 10.

bet : sed acceptā iniuriam vlcisci, Lex diuina vetat. id enim non ad priuatos homines, sed ad publicum magistratum pertinet. & quia Deus Rex Regum est, ideo clamat & dicit: *Mihi vindicta, & ego retribuam.* Quòd autem bestia in bestias inimicas naturaliter irruant, ex eo nascitur quòd bestia sint, & discernere nequeant inter naturam, & vitium naturæ. Homines autem, qui ratione præditi sunt, separare debent naturam, siue personam, quæ à Deo creata bona est; & vitium, siue peccatum, quod malum est, & à Deo non prodiit. Proinde debet homo, cum iniuriam accepit, diligere personam, & odisse iniuriam; nec tam irasci homini inimico, quàm misereri, & imitari medicos, qui diligunt ægrotos, & ideo diligentissimè curant, sed odio habent morbum, & ad eum expellendum & destruendum, atque ad nihilum redigendum, pro viribus incumbunt. Atque hoc est, quod Magister & Medicus animarum Christus docuit, cum ait: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persecutibus, & calumniantibus vos.* Neque similis fuit Magister noster Christus Scribis & Pharisæis, qui sedentes super cathedram Moyse docebant, & non faciebant: sed sedens in cathedra sanctæ crucis, quod docuit, fecit: dilexit

Matth. 5.

Mat. 23.

dilexit enim inimicos suos, & pro iis orauit, dicens: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* Quòd verò etiam in hominibus sanguis bullire incipiat, cùm eos, à quibus iniuriam acceperunt, vident; ratio est, quia sunt homines animales, & nondum didicerunt motus partis inferioris, quæ nobis cum bestiis communis est, fræno rationis coërcere. Qui enim spirituales sunt, & motibus corporis non subiacere sed præesse nouerunt, non irascuntur inimicis, sed misferentur, & beneficiis illos ad pacem atque concordiam allicere student.

At hoc, inquiunt, nimis difficile est & durum, præsertim hominibus, qui nobiliter nati, de honore solliciti esse debent. Immo verò facile est: nam iugum Christi, qui Legem istam sectatoribus suis imposuit, suaue Math. 11. est; & onus eius leue, vt Euangelia testantur: & *mandata eius graua non sunt*, vt san- 1. Ioan. 5. ctus Ioannes affirmat. Quòd si difficilia & graua nobis videntur, id nobis accidit, quia charitas Dei modica aut nulla in nobis est: nihil enim est difficile charitati, dicente Apostolo: *Charitas patiens est, benigna est,* 1. Cor. 13. *omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Neque solus Christus inimicos dilexit, quæuis in hac re super omnes emineat: nam in Lege naturæ sanctus Patriar-

- Gen. 45. cha Ioseph inimicos suos, à quibus venditus fuit, mirificè dilexit. Et in Lege scripta
1. Reg. 24. Dauid Saulem inimicum patientissimè tulit, à quo longo tempore quæsitus est ad mortem. & ipse contrà, cùm posset Sauli necem inferre, semper abstinuit. In Lege autem gratiæ, Christi exemplum secutus est Stephanus protomartyr, qui cùm lapidaretur, orabat dicens: *Domine ne statuas illis hoc peccatum.* & sanctus Iacobus Apostolus, & Episcopus Ierosolymæ, qui à Iudæis de loco sublimi deiectus, ac morti proximus clamabat: *Domine da illis veniam, quia nesciunt quid faciunt.* Et Apostolus Paulus de se, & de Coapostolis suis dicit: *Maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus.* Denique Martyres plurimi, & innumerabiles alij, Christi exemplum secuti, hoc mandatum faciliè impleuerunt. Sed inquirunt adhuc alij, Non nego, ignoscendum esse inimicis; sed tēpore suo, cùm videlicet recesserit memoria acceptæ iniuriæ, & animus à turbatione illa conquieuerit. Sed quid, si interim rapiaris ex hac vita, & sine veste charitatis inueniaris, & dicatur tibi: *Quomodo huc irasti non habens vestem nuptialem?* nōne tunc obmutesces, & audies sententiam Domini dicentis: *Ligatis manibus, & pedibus eius,*

eius, projicite in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium? quin potius solerter attendis, & imitaris exemplum Domini tui, qui illo ipso tempore, quo accipiebat iniuriam, & stillabant manus & pedes eius recenti sanguine, & totum corpus eius acerbissimis doloribus torquebatur, dicebat Patri: *Pater, dimitte illis.* Hic est verus & unicus magister, quem omnes audire debent, qui in errorem induci non volunt: de hoc Deus Pater de cælo pronuntiauit: *Ipsam au-* Matth. 17.
dite. In hoc sunt omnes thesauri sapientiæ Coloss. 2.
 & scientiæ Dei. Certè si Salomonem consuluisses, satis tutò consilium eius vel iudicium sequereris; & ecce *plusquam Salomon* Matth. 12.
hic.

Sed audio adhuc nescio quem reclamantem, & dicentem: Si velimus reddere bonum pro malo, beneficium pro iniuria, benedictionem pro maledicto: insolescent improbi, audaciores fient grassatores, opprimuntur iusti, conculcabitur virtus. Non ita est, nam sèpè, vt Sapiens loquitur, *Re-* Prou. 15.
sponsio mollis frangit iram: nec rarò patientia iusti admirationi fuit persecutori, & de hoste amicissimum reddidit. Neque defunt in terris Magistratus politici, & Reges ac Principes, quibus cura est, vt secundùm seueritatem Legum coercerentur impij, & detur

Serm. de
S. Laurent.

Gen. 37.

Ibid. 41.

opera, ut iusti quietam & tranquillam vitam ducant. Sed etiam si aliquando dormitaret alicubi humana iustitia, vigilat semper providentia Dei, quæ nullum malum impunitum, & nullum bonum irremuneratum relinquet: & admirabili ratione facit, ut improbi dum se iustos opprimere arbitrantur, illos exaltent, & illustriores reddant. Sic enim loquitur sanctus Leo: *Senisti persecutor in Martyrem, senisti. & auxisti palmam, dum aggeras pœnam. Nam quid non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierunt triumphi etiam instrumenta supplicij?* Quod idem dicere possumus de omnibus Martyribus, necnon etiam de veteribus Sanctis. Nihil enim magis illustravit & exaltauit Iosephum patriarcham, quàm persecutio fratrum. Dum enim per invidiam illum Madianitis vendunt, causa illi fuerunt, ut totius Ægypti, & fratrum suorum Princeps fieret.

Sed his omissis, colligamus in summa, quanta & quàm ingentia detrimenta patiantur, qui ut umbram dedecoris apud homines fugiant, iniurias ab inimicis acceptas obstinato animo vleisci volunt. Primum stultos se produnt, cum velint maiori malo tollere minus malum: est enim principium omnibus notum, & ab Apostolo declaratum,

tum, cum ait: *Non faciamus mala, ut veniant* Rom. 3.
bona. sicut etiam non sunt facienda maiora
mala, ut tollantur mala minora. Qui iniu-
riam accipit, incidit in malum pœnæ: qui
vindictam facit, incidit in malum culpæ. At
sine vlla comparatione maius est malum
culpæ quàm pœnæ: siquidem pœna facit
hominem miserum, sed non malum; culpa
facit miserum & malum: pœna priuat ho-
minem bono temporali; culpa priuat bono
temporali & æterno. Itaque similis est is,
qui ut medeatur malo pœnæ, incidit in ma-
lum culpæ, ei, qui ut accommodet calceum
nimis breuem, abscindit sibi partem pedis:
quæ manifesta insania est. Sed non inue-
niuntur qui in rebus temporalibus ita insa-
niant: inueniuntur tamen homines planè
excaecati, qui non metuunt Deum grauissi-
mè offendere, ut vmbra, ut dixi, humani
dedecoris fugiant, vel ut honoris fumum
apud homines conseruent. Isti enim inci-
dunt in iram atque odium Dei; vnde nisi
maturè resipiscant, & seriam pœnitentiam
agant, sempiterno opprobrio & supplicio
multabuntur, & gloriam ac decus æter-
num amittent. Deinde diabolo & angelis
eius, qui hostes illorum ad iniuriam infe-
rendam incitarunt, hac ipsa de causa ut ri-
xæ & inimicitie orirentur, rem gratissimam

C s faciunt.

faciunt. Quàm turpe autem sit inimico scæuissimo generis humani potius gratificari, quàm Christo: piorum omnium iudicio & considerationi relinquo. Præterea non raro accidit, vt qui iniuriam accepit, & vlcisci illam parat, inimicum suum grauiter vulneret, vel occidât: & ex sententia Principis confiscatis bonis, vel interimatur ipse, vel solum vertere cogatur, vnde & ipse, & filij, & domus eius tota infelicem vitam ducere cogatur. Sic diabolus ludit & illudit eos, qui mancipia falsi honoris magis esse cupiunt, quàm Christi Regis optimi, serui & fratres, & coheredes Regni amplissimi & sempiterni. Quare cùm tanta & tam grauis iactura maneat stultos homines, qui contra præceptum Domini inimicis reconciliari recusant: omnes qui sapiunt, Christum, magistrum omnium, in Euangelio docentem, & de cruce factis doctrinam suam confirmantem, audiant & sequantur.

Matth. 5.
Luc. 23.

CAPVT IV.

Explicatur ad litteram verbum secundum:

Amen dico tibi: Hodie mecum eris
in paradiso. *Luc. 23.*

ALterum verbum, siue altera sententia à Christo in cruce prolata, teste sancto
Luca,

Luca, fuit illa magnifica promissio ad latronem secum in cruce pendentem, *Hodie* Luc. 23.
mecum eris in paradiso. Occasio huius sententiae fuit, quod cum duo latrones cum eo crucifixi fuissent, vnus à dextris, & alter à sinistris, vnus ad peccata sua prae terita adiecit vt Christum blasphemaret, & imbecillitatis argueret, dicens: *Si tu es Christus, saluum fac te metipsum, & nos*. Scribunt quidem sanctus Matthaeus & sanctus Marcus, latrones cum Christo crucifixos imbecillitatem illi exprobrasse. Sed omnino credibile est, Matthaeum & Marcum accepisse numerum multitudinis pro numero singulari, quod frequens est in Scripturis sanctis, vt sanctus Augustinus obseruauit in libris de Matth. 27.
Mar. 15.
Consensu Euangelistarum. Nam & Apostolus ad Hebraeos scribens, de Prophetis dicit: *Obturauerunt ora leonum, lapidati sunt,* Lib. 3. c. 16.
secti sunt, circuiuerunt in melotis, in pellibus caprinis: & tamen qui obturauit ora leonum, vnus fuit Daniel: & qui lapidatus est, vnus Ieremias fuit: & qui sectus est, vnus Isaias. Hebr. 11.
Adde, quod Matthaeus & Marcus non disertè scribunt, vtrumque latronem exprobrasse Christo, sicut Lucas disertè scribit, *Vnus autem de his, qui pende bant, latronibus,* Luc. 23.
blasphemabat eum. Accedit quoque, quod nulla est ratio, cur idem latro nunc blasphemaret,

phemaret, nunc laudaret. Quod enim aliqui dicunt, latronem hunc, qui ante blasphemabat, mutasse sententiam, & Christum laudasse, quando audiuit eum dicentem : *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt*, repugnat Euangelio manifestè. Sanctus enim Lucas narrat, Christum pro persecutoribus suis orasse Patrem, antequam latro deterior inciperet blasphemare. Ita que sequenda est sententia sancti Ambrosij & sancti Augustini, qui ex duobus latronibus unum solum blasphemasse, & alterum laudasse & defendisse Christum sentiunt. Igitur latroni blasphemanti respondit alter: *Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es*. Felix iste latro ex consortio crucis Christi, & ex luce diuina quæ ei affulgere cœperat, fratrem suum corripere, atque ad meliorem mentem conuertere satagit. Verborum autem eius hæc sententia est: Tu quidem Iudæos blasphemantes imitari voluisti, sed illi nondum iudicium Dei timere didicerunt, quia vicisse se credunt, & de victoria sua exultant, cum Christum cruci affixum cernunt, se autem liberos & solutos, & nihil mali patientes vident. Tu autem qui propter delicta tua suspensus in cruce ad mortem properas, quare non incipis Deum timere? cur addis peccata peccatis?

In Luc. 23.

Lib. 3. de
Consensu
Euang.

tis? Deinde proficiens in opere bono, & luce gratiæ Dei auctus, confitetur peccata sua, & Christi innocentiam prædicat, *Et nos quidem*, inquit, *iuste* damnati sumus ad crucem, *nam digna factis recipimus*: hic verò nihil mali gessit. Postremò crescente lumine gratiæ, addit: *Domine memento mei, cum veneris in Regnum tuum*. Admiranda prorsus Spiritus sancti gratia in corde huius latronis illuxit. Apostolus Petrus negat; latro Ioan. 18. cruci affixus confitetur: Discipuli euntes in Emmaus, dicunt: *Nos autem sperabamus*; hic Luc. 24. autem confidenter loquitur, dicens: *Memento mei, dum veneris in Regnum tuum*. Thomas Apostolus, nisi videat Christum Ioan. 20. resurrexisse, negat se crediturum; latro in cruce Christum cruci affixum aspiciens, Regem post mortem futurum non dubitat.

Quis latronem istum mysteria tam alta docuerat? Dominum vocat, quem nudum, vulneratum, dolentem, palam irrisum & despectum, secum pendere considerat: dicit venturum post mortem in Regnum suum. Ex quo intelligimus, illum non somnare Christi Regnum temporale in terris futurum, quale Iudæi expectant; sed æternum Regem post mortem futurum in cælis. Quis illum ista tam sublimia sacramenta docuerat?

- docuerat? nemo omnino, nisi spiritus veritatis, qui præuenit eum in benedictionibus dulcedinis. Dixit post resurrectionem suam Apostolis Christus: Sic scriptum est, & sic
- Psal. 20.** oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam. Sed latro miro modo hoc ipsum prænouit, & confessus est eo tempore, quo nulla erat in Christo similitudo regnantis. Reges enim regnant dum viuunt, cum autem viuere desinunt, regnare etiam desinunt; latro verò apertè dixit, Christum per mortem iturum ad Regnum. Id quod in parabola quadam Dominus exposuit, cum
- Luc. 19.** ait: *Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi Regnum, & reuerti.* Hæc Dominus dixit proximus passioni, significans, se per mortem iturum in regionem longinquam, id est, ad alteram vitam, siue ad cælum, quod longissimè distat à terra; iturum autem, vt acciperet sibi Regnum maximum & sempiternum: ac postea rediturum in die Iudicij, vt redderet omnibus, quod in hac vita meruerant, siue præmium, siue pœnam. De hoc igitur Regno Christi, quod statim à morte accepturus erat, latro sapiens dicit, *Memento mei, cum veneris in Regnum tuum.* At nōne Christus Dominus etiam ante mortem Rex erat? Erat omnino. nam ideò Magi clamabant: *Vbi est, qui*
- Mat. 2.**

qui natus est Rex Iudeorum? & Christus ipse Pilato dixit: *Tu dicis, quia Rex sum ego.* Ego Ioan. 18. in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Sed tamen Rex erat in hoc mundo, quasi peregrinus inter hostes; & ideò non agnoscebatur ut Rex, nisi à paucis; & contemnebatur, & malè excipiebatur à plurimis. Itaque ideò dixit in parabola suprà citata, se iturum in regionem longinquam, accipere sibi Regnum, nec dixit, acquirere, quasi alienum; sed accipere suum, & reuerti: & latro sapienter dixit: *Cùm veneris in Regnum tuum.*

Porro Christi Regnum hoc loco non intelligitur potestas regia, vel dominium. hoc enim ab initio habuit, iuxta illud Psalmi: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super* Psal. 2. *Sion montem sanctum eius.* Et alio loco: *Do-* Psal. 71. *minabitur à mari usque ad mare; & à flumine usque ad terminos orbis terrarum.* Et Isaias dicit: *Parvulus natus est nobis, & filius datus* Isai. 9. *est nobis; & factus est principatus super humerum eius.* Et Ieremias: *Et suscitabo David* Iere. 23. *germen iustum: & regnabit Rex, & sapiens erit: & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Et Zacharias: *Exulta satis filia Sion, iubila fi-* Zach. 9. *lia Ierusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi iustus, & Saluator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinae.* Non igitur

tur de hoc Regno loquitur Christus in parabola de Regno accipiendo, neque bonus latro, cum ait: *Memento mei, cum veneris in Regnum tuum*, sed loquitur vterque de perfecta beatitudine, per quam homo eximitur ab omni seruitute & subiectione rerum creatarum, & soli subiicitur Deo, cui servire regnare est; & ab ipso Deo constituitur super omnia opera eius. Hoc Regnum, quod attinet ad beatitudinem animæ, Christus habuit ab initio conceptionis sue: sed quantum ad corpus, non habuit de facto, sed solum de iure, nisi post resurrectionem. Dum enim peregrinaretur in terris, subiectus erat fatigationi, fami, siti, iniuriis, vulneribus, & ipsi morti; quia tamen illi debebatur gloria corporis, idè post mortem intrauit in gloriam suam, quæ videlicet illi debita erat. Sic ipse Dominus loquitur post resurrectionem, *Nõne hac oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Quæ quidem gloria idè etiam dicitur sua, quia potest eam aliis etiam dare; & inde quoque dicitur, *Rex gloriæ. & Dominus gloriæ. & Rex Regum.* & ipse dicit Apostolis, *Ego dispono vobis Regnum*: nos enim gloriam & regnum accipere possumus, sed non dare. & dicitur Math. 25. nobis: *Intra in gaudium Domini tui*; non, in gaudium tuum. Hoc igitur est Regnum, de quo

Luc. 24.

Psal. 23.

1. Cor. 2.

Apc. 19.

Luc. 12.

Math. 25.

quo bonus latro dicit: *Cum veneris in Regnum tuum.*

Sed prætereundæ non sunt eximix virtutes, quæ micant in oratione istius sancti latronis, ut minùs miremur, cum responsionem Christi Domini audiemus: *Domine*, inquit, *memento mei, cum veneris in Regnum tuum.* Dominum appellat, quo titulo se famulum, vel mancipium potius emptitium esse fateretur, & Christum ut redemptorem agnoscit. Addit, *Memento mei*, quod est verbum plenum fide, spe, dilectione, deuotione, humilitate. Non ait, Si poteris: quoniam credit, eum omnia posse. Non dicit, Si placebit tibi: quia de charitate eius & pietate planè confidit. Non dicit, Cupio Regni consortium: quia humilitas eius id non ferebat. Denique nihil in particulari petit, sed tantùm, *Memento mei*; ac si dicere vellet, Si solum dignaberis meminisse mei, si in me oculum tuæ benignitatis declinare volueris, id mihi satis est, quia de tua potentia & sapientia certus sum, & de pietate & charitate omnino confido. Adiungit postremò; *Cum veneris in Regnum tuum*, ut ostendat, se nihil fragile aut caducum petere, sed ad sola sempiterna & sublimia suspirare.

Sequitur, ut responsionem Christi audiamus: *Amen*, inquit, *dico tibi: Hodie mecum eris*

D

in pa-

Traët. 41.
in Ioan.

Matth. 5.

in paradiso. Illud, *Amen*, est vox Christo solemniss, qua utebatur, cum aliquid seriò affirmare vellet. Certè sanctus Augustinus non timuit dicere, istam vocem esse quasi iuramentum Christi: non est enim propriè iuramentum, quia cum Dominus apud Matthæum dixerit: *Ego autem dico vobis, non iurare omnino.* & paulò pòst: *Sit autem sermo vester, Est, est: Non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.* non est vlllo modo credibile, Dominum toties iurauisse, quoties pronuntiauit *Amen*, cum vocem illam *Amen* frequentissimè vsurpauerit, & apud sanctum Ioannem non solum *Amen*, sed *Amen, Amen*. Rectè igitur sanctus Augustinus non dixit, *Amen* esse iuramentum, sed quasi iuramentum Christi. Significat enim ea vox, verè: & cum quis ait, Verè dico tibi, seriò affirmat, quod est proprium iuramenti. Christus igitur optima ratione latroni dixit, *Amen dico tibi*; id est, omnino affirmo, & tantum non iuro: quoniam tribus de causis potuisset latro ambigere de promissione Christi, nisi tam asseueranter affirmaret. Primùm, ratione personæ propriæ, quæ non videbatur vlllo modo tanto præmio vel tanto munere digna. Quis enim suspicari potuisset, latronem de cruce ad Regnum repentè posse transire? Deinde,
ratione

ratione personæ Christi promittentis, qui tunc videbatur ad extremam inopiam, & debilitatem, & calamitatem redactus. Potuisset enim latro sic ratiocinari: Si iste non potuit viuens aliquid amicis suis præstare; quomodo poterit mortuus? Denique, ratione rei promissæ: promittebatur enim paradysus: atqui paradysus, vt tunc notus erat, non ad animas, sed ad corpora pertinebat. Siquidem paradysi nomine, terrestris paradysus apud Hebræos significabatur. Credibilius erat latroni, si Dominus dixisset: Hodie mecum eris in refrigerij loco cum Abraham, Isaac, & Iacob. Ob istas igitur causas iure Dominus præmisit illa verba, *Amen dico tibi.*

Hodie. Non dicit, In die Iudicij cum iustis ad dexteram te locabo. Non ait, Post aliquot annos purgatorij, ad refrigerium te perducam: non, Post aliquot menses vel dies te consolabor; sed *Hodie*, antequam sol occumbat, mecum transibis de patibulo crucis ad delicias paradysi. Mira liberalitas Christi, mira felicitas peccatoris. Non sine causa sanctus Augustinus in lib. de Origine Lib. I. c. 9. animæ, sanctum Cyprianum secutus, existimat latronem illum posse vocari martyrem; & ideo sine purgatorio transiisse de hoc mundo ad patriam. Martyrem autem

ideò posse vocari bonum latronem, quia publicè confessus est Christum, quando ne ipsi quidem Apostoli verbum de eo facere audebant. Itaque ob liberam confessionem, habitam fuisse apud Deum mortem illius cum Christo, ac si eam pertulisset pro Christo. Illud autem, *Mecum eris*, quamuis nihil promitteretur aliud, magnum præmium latroni fuisset: nam vt scribit sanctus Augustinus, *ubi malè poterat esse cum illo, & ubi benè esse poterat sine illo?* Non enim paruum mercedem promisit Christus iis qui eum sequuntur, quando dixit: *Siquis mihi ministrat, me sequatur: & ubi sum ego, illic & minister meus erit.* Sed non societatem suam solum promisit, sed addidit, *in paradiso.*

Tract. 51.
in Ioan.

Igan. 12.

Quid hoc loco paradiscus significet, etiam si nonnulli ambigere videantur, non videtur in quaestionem reuocari posse. Certum enim est, Christum ea die post mortem fuisse cum corpore in sepulchro, cum anima apud inferos. id enim disertis verbis symbolum fidei tradit. Certè autem neque sepulchro neque inferis nomen paradisi celestis aut terrestris attribui potest. Non sepulchro, quòd illud angustissimus fuerit locus, & solis cadaueribus recipiendis aptus: vt omittam, quòd in eo sepulchro solum Christi corpus, non etiam latronis positum fuerit;

fuerit; proinde si de eo loco ageretur, non fuisset adimpleta promissio, *Hodie mecum eris*. Neque verò inferis vlla ratione paradisi nomen aptari potest. Paradisus enim significat hortum deliciarum. Et quidem in paradiso terrestri erant arbores florigeræ & fructiferæ, erant aquæ limpidissimæ, erat aëris amœnitas maxima. In paradiso caelesti erant & sunt delitiæ immortales, lumen indeficiens, sedes Beatorum. Apud inferos verò, etiam in ea parte vbi sanctorum Patrum animæ morabantur, nulla erat lux, nulla amœnitas, nullæ delitiæ: non quidem illæ animæ torquebantur, sed contrà potius consolabatur eas & exhilarabat spes redemptionis futuræ, & visitatio Christi ad eos venturi. Sed tamen in obscuro carcere quasi captivæ detinebantur. Sic enim loquitur Apostolus Prophetam exponens: *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem*. Et Zacharias ait: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua*. vbi vocabula illa, *vinctos tuos; & de lacu, in quo non est aqua*, non paradisi amœnitatem, sed carceris obscuritatem significant. Igitur nomen paradisi hoc loco nihil significat aliud, nisi beatitudinem animæ, quæ in visione Dei posita est: illa enim verè paradisus deliciarum est, non corpora-

Ephes. 4.

Psal. 67.

Zach. 9.

lis aut localis, sed spiritualis & cælestis. Atque hæc est ratio, cur petenti latroni, ac dicenti: *Memento mei cum veneris in Regnum tuum*; Christus non responderit, *Hodie mecum eris in Regno meo*, sed, *in paradiso*. quia non fuerat Christus ea die futurus in Regno suo, id est, in perfecta felicitate corporis & animæ; sed in die Resurrectionis ad Regnum illud peruenturus erat, quando corpus habiturus erat immortale, impassibile, gloriosum, ac nulli omnino seruituti vel subiectioni obnoxium. Neque in hoc Regno socium habiturus erat bonum latronem vsque ad communem resurrectionem, atque vltimi Iudicij diem. Verissimè autem & propriè illi dixit: *Hodie mecum eris in paradiso*: quoniam illa ipsa die communicaturus erat tum animæ boni latronis, tum animabus omnium Sanctorum apud inferos degentium, gloriam visionis Dei, quam ipse ab ipsa conceptione acceperat: hæc enim est gloria siue felicitas essentialis, atque id bonum, quod est præcipuum in cælesti paradiso. Et est sane admiranda proprietas verborum Christi. Non enim dixit, *Erimus hodie in paradiso*, vel, *Adibimus hodie paradysum*: sed, *Mecum eris hodie in paradiso*. Quasi dicere voluisset, *Tu mecum es hodie in cruce*, sed non *es mecum in paradiso*, in quo

quo ego sum, quò ad portionem animæ superiorem; sed paulò post, hac ipsa die, mecum eris non solum extra crucem, sed etiam intra paradisum.

CAPVT V.

De primo fructu verbi secundi.

EX verbo secundo in cruce prolato aliquot eosque eximios fructus colligere possumus. Primus fructus est, consideratio immensæ misericordiæ & liberalitatis Christi; & quàm bonum atque vtile sit illi seruire. Christus oppressus doloribus, potuisset latronem orantem non audire; sed charitas maluit obliuisci dolorum acerbissimorum, quàm miserum peccatorem confitentem non audire. Idem Dominus ad maledicta & exprobrationes Sacerdotum & militum omnino obmutuit; sed ad clamorem pauperis pœnitentis & confitentis charitas obmutescere non potuit. Ad maledicta obmutuit, quia patiens est: ad confessionem non obmutuit, quia benigna est. Sed de liberalitate quid dicemus? Qui seruiunt temporalibus dominis, sæpè multum laborant, & modicum est quod lucrantur. Certè non paucos videmus quotidie, qui in aulis Principum ætatem contriuerunt, & in senio

postea domum redeunt penè mendici. Christus autem Princeps vere liberalis, verè magnificus, nihil accepit ab illo latrone, nisi pauca verba bona, & bonum illi obsequendi desiderium: & ecce qualem mercedem accepit. Ipsa die, primò dimittuntur ei debita multa, quæ toto vitæ tempore peccando contraxerat: deinde admiscetur principibus populi sui, Patriarchis videlicet & Prophetis: denique assumitur ad consortium mensæ suæ, dignitatis suæ, gloriæ suæ, atque adeò omnium bonorum suorum: *Hodie*, inquit, *mecum eris in paradiso*. Et quod dixit, fecit, neque distulit mercedem eius ad alteram diem; sed illa ipsa die mercedem plenam, confertam, coagitatam, supereffluentem dedit in sinum eius.

Luc. 6.

Neque cum solo latrone isto Christus hoc fecit. Reliquerunt Apostoli nauculas, aut telonia, aut domunculas suas, vt Chri-

Psal. 44. sto seruirent: ille verò constituit *eos Princi-*

Matth. 10. *pes super omnem terram*; subiecit eis dæmonia, & serpentes, & omnia morborum genera. Dedit aliquis, vt Christo obsequeretur, pauperi cibum, aut vestes: audiet in die

Matth. 25. Iudicij, Esuriui, & dedisti mihi panem: nudus eram, & vestisti me: accipe ergo, & posside Regnum sempiternum. Denique, vt alia prætermittam, audi liberalitatem Domini

mini planè incredibilem, nisi Deus esset qui promittit: *Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam eternam possidebit.* Explicant autem sanctus Hieronymus & alij sacri Doctores hanc promissionem, vt hæc sit eorum verborum sententia: qui rem aliquam temporariam pro Christo in præsentī vita dimiserit, duplicem mercedem accipiet, & vtramque incomparabiliter maiorem quàm sit res illa pro Christo dimissa. Primum enim accipiet spirituale gaudium, siue spirituale donum in hac vita, centuplo maius ac pretiosius quàm sit res illa pro Christo dimissa, sic vt recto iudicio malit vis ille spirituale illud bonum sibi retinere, quàm illud cum centum domibus, vel agris, vel aliis rebus similibus commutare. Deinde ac si merces ista exigua aut nulla fuisset, accipiet felix ille mercator in futuro sæculo vitam æternam; qua voce, immensa bonorum omnium copia significatur.

Hæc videlicet est Christi Regis maximi liberalitas in eos, qui seridè se ipsius seruitio mancipare non dubitant. An non igitur stulti sunt, qui Christo dimisso, mammonæ, aut gulæ, aut luxuriæ seruire cupiunt?

D 5 Sed,

In Com-
ment. ad
cap. 19.
Matth.

Dist. 3.
exempl. 26

Sed, inquiunt qui Christi diuitias non no-
uerunt, ista verba sunt, nos enim videmus
Christi famulos plerumque pauperes, for-
didos, abiectos, tristes: istud verò centu-
plum, quod magnificas, numquam vidi-
mus. Ita est, carnalis homo non vidit vm-
quam illud centuplum quod Christus pro-
misit, quia non habet oculos quibus videri
potest: neque vmquam solidum illud gau-
dium gustauit, quod pura conscientia &
vera charitas in Deum degustare solet. Sed
exemplum afferre volo, ex quo vtrumque
carnalis etiam animus spirituales delicias &
diuitias suspicari possit. Legitur in libro
exemplorum de Illustribus viris Ordinis
Cisterciensis, Arnulphum quemdam vi-
rum nobilem & diuitem relictis omnibus
factum esse monachum Cisterciensem sub
Abbate sancto Bernardo. Hunc Deus fla-
gellis durissimis variorum morborum, præ-
sertim circa finem vitæ exercuit. Sed cum
doloribus acrius torqueretur, coepit magna
voce clamare, ac dicere: *Vera sunt omnia quæ
dixisti Domine Iesu*. Interrogantibus qui
astabant, cur ista diceret, ait: *Dominus in Eu-
angelio suo dicit, Qui reliquerit diuitias, &
omnia quæ habet propter ipsum, eum acceptu-
rum centuplum in hac vita, & postea vitam
aternam. Ego vim huius promissionis nunc de-*

num intelligo, & fateor, me nunc centuplum accipere omnium quæ dimisi: siquidem immensa huius doloris acerbitas adeo mihi sapit propter spem diuinæ miserationis, quæ in ea reposita est mihi, ut hac ipsa caruisse me nolim, pro centuplicata mundi substantia quam reliqui. Verè enim spirituale gaudium quod modò est in spe, centies millies exuperat gaudium seculare quod nunc est in re. hæc ille. Perpendat Lector hæc verba, & postea iudicet, quanti facienda sit spes certa diuinitus infusa, beatitudinis æternæ iam iam obtinendæ.

CAPVT VI.

De secundo fructu verbi secundi.

Alter fructus est eiusdem secundi verbi, cognitio potentiæ gratiæ Dei, & imbecillitatis voluntatis humanæ. Ex qua cognitione discere poterimus, optimum esse confidere plurimum in auxilio Dei, & diffidere plurimum de viribus propriis. Cognoscere cupis potentiam gratiæ Dei? respice latronem bonum. Hic fuerat insignis peccator, & in statu illo deterrimo perseverauerat vsque ad supplicium crucis, id est, paulò minus quàm vsque ad mortem: & non aderat illi in tanto periculo damnationis æternæ ullus, qui vel consilio vel auxilio

xilio eum iuaret : quamuis enim viciniſſimus eſſet Saluatori, tamen audiebat Pontifices & Phariſæos affirmantes illum eſſe ſeductorem, ambitioſum, Regni alieni affectatorem : audiebat latronem ſocium ſuum ſimilia Chriſto impropertem. Nemo erat qui pro Chriſto verbum aliquod loqueretur; ac ne ipſe quidem Chriſtus blaſphemias illas & maledicta refellebat. Et tamen aſpirante gratia Dei, cùm hîc nullum ad ſalutem ſubſidium habere videretur, & gehennæ viciniſſimus eſſet, & à vita æterna quàm longiſſimè abeſſet, in momento illuſtratus, & ad meliora conuerſus, conſitetur Chriſtum eſſe innocentem, & Regem futuri ſæculi: & quaſi prædicator effectus, corripit ſodalem ſuum, ſuadet illi pœnitentiam; & coram omnibus, commendat ſe deuotè & humiliter Chriſto. Deniq; ita ſe gerit, vt quod ſupererat pœnalis cruciatus in ligno, conuerteretur illi in purgatoriam pœnam, & mox à morte intraret in gaudium Domini ſui. Ex quo intelligimus, nullum debere deſperare ſalutem, quando iſte qui venit ad vineam Domini hora ferè duodecima, mercedem accepit cum iis qui venerant hora prima. Contrà verò latro alter, vt oſtendatur infirmitas humana, non eſt correctus ex tam inſigni charitate Chriſti, qui pro crucifixoribus

fixoribus suis tam amanter orauit; neque ex proprio supplicio suo, neq; ex admonitione & exemplo focij, neq; ex insolitis tenebris, & scissione petrarum; neq; exemplo eorum, qui Christo mortuo, reuertebantur percutientes pectora sua. Quæ omnia contigerunt post conuersionem boni latronis, vt intelligeremus, latronem alterum sine his subsidiis conuerti potuisse; alterum cum his omnibus non potuisse, vel potius noluisse.

At cur, inquires, Deus vni gratiam conuersionis inspirauit, alteri non inspirauit? Respondeo, sufficientem gratiam neutri defuisse; & si alter eorum periit, culpa sua periit: si alter conuersus est, gratia Dei conuersus est, non sine cooperatione liberi arbitrij. Sed cur, inquires, non dedit vtrique Deus gratiam illam efficacem, quæ à nullo duro corde respuitur? Istud ad secreta Dei pertinet, quæ nos admirari, non scrutari decet, cum illud nobis satis esse debeat, non esse iniquitatem apud Deum, vt Apostolus lo- Rom. 9. quitur, & iudicia Dei occulta esse posse, iniusta esse non posse, vt loquitur sanctus Doctor Augustinus. Illud magis ad nos Epist. 105. pertinet, vt ab his exemplis discamus non differre conuersionem vsque ad vitæ finem. Nam etsi vni contigit, in extrema hora Dei gratiam inuenire; alteri contigit
iudicium

62. DE VII. VERBIS DOMINI

iudicium inuenire. Et si quis vel historias legat, vel casus quotidianos obseruet, inueniet profectò, rarissimos fuisse qui feliciter de hoc mundo exierint, cùm per totum vitæ suæ cursum perditè vixerint; & contrà plurimos fuisse, qui post vitam negligenter actam, ad pœnas æternas rapti fuerint. Quemadmodum è contrario paucos omnino numerari, qui benè sanctèque vixerint, & tamen infelicitè misereque perierint; & contrà plurimos numerari, qui post vitam sanctè pieque ductam, ad gaudia sempiterna peruenerint. Nimis omnino audaces sunt, nimisque temerarij, qui in re tanti momenti, cùm de vita sempiterna, vel de sempiternis suppliciis agitur, audent vel vnum diem in peccato letali hære, cùm singulis momentis de vita præsentis abire queamus; & post mortem nullus sit ampliùs locus pœnitentiæ, & in inferno nulla sit redemptio.

CAP. VII.

De tertio fructu verbi secundi.

FRUCTUS tertius ex eodem verbo Domini colligi poterit, si quis aduertat, tres fuisse in loco eodem & hora eadem crucifixos: innocentem vnum, videlicet Christum:

flum : alterum pœnitentem, latronem bo-
 num:tertium obstinatum in peccato,latro-
 nem malum. Vel si magis placeat, tres fuis-
 se vno tempore cruci affixos : Christum
 semper & excellenter sanctum : latronem
 vnum,semper & eximiè improbum : latro-
 nem alterum, aliquando scelestum, ali-
 quando sanctum. Ex qua re intelligere pos-
 sumus,neminem in hac vita sine cruce pos-
 se viuere;& frustra niti illos, qui crucem
 omnino fugere se posse confidunt;illos ve-
 rò sapientes esse,qui de manu Domini cru-
 cem suam accipiunt, eamque vsque ad
 mortem non solum patienter, sed etiam li-
 benter ferunt. Quòd omnes boni crucem
 suam habeant, ex verbis Domini potest in-
 telligi : *Siquis vult, inquit, post me venire, ab-* Matth. 16.
neget semetipsum, & tollat crucem suam, & se-
quatur me. & alibi : *Qui non baiulat crucem* Luc. 14.
suam, & venit post me, non potest meus esse
discipulus. Quod idem Apostolus aperte
 docet, cum ait : *Omnes qui pie volunt viuere* 2. Tim. 3.
in Christo Iesu, persecutionem patientur. cui
 concordant sancti Patres, Latini & Græci,
 ex quibus, causa breuitatis, duos tantum
 adducam. Sanctus Augustinus in Com-
 mentario Psalmorum, *Vita ista, inquit, par-* ad Ps. 137.
ua, tribulatio est : si non est tribulatio, non est
peregrinatio. si autem peregrinatio est, aut pa-
rum

rum patriam diligis, aut sine dubio tribularis.

ad Psal. 11 & alio loco: *Si putas te nondum habere tribulationes, nondum cœpisti esse Christianus.* Sanctus Ioan. Chrysostomus in Homilia quadam ad populum Antiochenum, sic loquitur: *A Christiani vita insolubile vinculum est tribulatio.* Idem Doctor, *Non potes,* inquit,

Hom. 67.

ad pop.

Hom. 29.

in Epist. ad

Hebr.

dicere, quia iustus est aliquis, qui expers tribulationis existat. Denique id ipsum ratio manifestè probat. Res enim contrariæ sine mutua concertatione simul esse non possunt.

Ignis & aqua, donec inter se distant, omnino quiescunt: cum in vnum locum conueniunt, continuò aqua fumare, saltare, stridere incipit, donec vel aqua consumitur, vel

Eccli. 33.

ignis extinguitur. Contra malum, bonum est, inquit Ecclesiasticus, & contra mortem, vita: sic & contra virum iustum, peccator. Iusti

sunt igni similes, lucent, ardent, sursum ascendunt, semper operantur, & efficaciter agunt quidquid agunt. Iniusti contrà, similes sunt aquæ, frigidi, per terram labentes, lutum vbique facientes. Quid ergo mirum, si omnes boni persecutionem à malis patiuntur? Quia verò vsque ad mundi consummationem permixta erunt triticum &

Mat. 13.

Matth. 3.

Matth. 13.

zizania in eodem agro, palea & frumentum in eadem area, boni & mali pisces in eodem reti; id est, homines probi & improbi non

solum

solum in eodem mundo, sed etiam in eadem Ecclesia, idem fieri non potest, ut probi & sancti viri ab improbis & sceleratis tribulationem non patiantur.

Sed nec improbi sine cruce in hoc mundo viuunt. Quamuis enim à viris pijs impij persecutionem non patiantur, patiuntur tamen ab alijs impijs, patiuntur à proprijs vitijs, patiuntur à mala conscientia. Certè sapientissimus Salomon, qui, si vllus alius, felicissimus fuisse visus est, crucem se portare negare non potuit, cum ait: *Vidi in omnibus* Eccl. 2.
vanitatem & afflictionem animi. & paulò infra: Et idcirco tædedit me vite mee, videntem mala vniuersa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritus. Et Ecclesiasticus, vir quoque sapiens valdè, generalem sententiam protulit, dicens: *Occupatio magna* Eccl. 40.
creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam. Sanctus Augustinus in Psalmos, *Inter omnes, inquit, tribulationes,* In Psal. 45
nulla est maior, quàm conscientia delictorum. Sanctus Ioan. Chrysostomus in Homilia Hom. 3.
 de Lazaro docet multis verbis, non posse improbos cruce sua carere. Nam si pauper est, paupertas illi crux est; si abest paupertas, abest cupiditas, quæ magis affligit, si ex morbo decumbit, in cruce iacet; si liber à morbo est, inflammatur ira, quæ ipsa quoque
 E crux

Serm. de
Patientia.

crux est. Sanctus verò Cyprianus ex ipsa natiuitate demonstrat, omnem hominem ad crucem & tribulationem nasci, eamque naturaliter fletu suo prædicere: *Unusquisque nostrum, inquit, cum nascitur, & hospitio mundi huius excipitur, initium sumit à lacrymis. Et quamuis adhuc omnium nescius & ignarus, nihil aliud nouit in illa ipsa prima natiuitate, quam flere: prouidentia naturali lamentatur vitæ mortalis anxietates & labores; & procellas mundi quas ingreditur, in exordio statim suo ploratu & gemitu rudis anima protestatur.*

Quæ cum ita sint, nemini dubium esse potest, quin sit crux bonis malisque communis. Illud restat vt demonstramus, crucem piorum esse breuem, leuem, & frugiferam: & contrà, crucem improborum esse diuturnam, grauem, & sterilem. Ac de cruce quidem piorum, quòd sit breuis, dubitari non potest, cum vltra tempus vitæ huius extendi non possit: Morientibus enim iu-

Apoc. 14. *His iam dicit Spiritus, vt requiescant à labari-*

Apoc. 21. *bus, & quòd absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.* Vitam autem præsentem esse breuissimam, quamuis dum fluit, videatur esse prolixa, Scriptura diuina non ob-

Iob 14. *scure significat, cum dicit: Breues dies hominis sunt. &c. Homo natus de muliere, breui viuens tempore. &c.*

Iac. 4.

Quæ est vita vestra? vapor est ad

est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Apostolus autem, qui grauissimam crucem portasse videtur, & tempore satis longo, ab adolescentia videlicet vsque ad senectutem: tamen sic loquitur in Epistola ad Corinthios: *Momentaneum hoc, & leue* 2. Cor. 4. *tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate eternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Vbi momento indiuisibili comparat annos tribulationis supra triginta, & leuem tribulationem dicit, esurire, sitire, nudum esse, colaphis cædi, persecutionem assidue pati, 2. Cor. 11. ter virgis fuisse cæsum à Romanis, quinques flagellatum à Iudeis, semel lapidatum fuisse, ter naufragium fecisse. Denique versatum in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. Quæ igitur tribulationes graues dici poterunt, si istæ leues verè dicuntur, & sunt? Quid, si addam, iustorum crucem non solum leuem esse, sed etiam suauem & dulcem, ob superabundantem diuini spiritus consolationem? Christus ipse de iugo suo, quod & crux dici potest, ita pronuntiat: *Iugum meum suauē est, & onus meum leue.* Matth. 11. & alibi: *Plorabitis, & flebitis* Ioan. 16. *vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.*

2. Cor. 7. *vobis. & Apostolus: Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Denique crucem iustorum non solum breuem & leuem esse, sed etiam frugiferam, vtilissimam, fecundissimam fructuum optimorum esse, negari non potest, cum Dominus noster apertissimè dicat apud sanctum Matthæum: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est Regnum celorum. & Apostolus in Epistola ad Romanos clamat: Non sunt condigna passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Cui concordat coapostolus eius Petrus, cum ait:*
1. Pet. 4. *Communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in reuelatione gloriae eius gaudeatis exultantes.*

Iam verò quòd crux improborum sit longissima, durissima, & sine vllò præmio vel fructu, nullo negotio demonstrari potest. Certè crux mali latronis non cum temporali vita finem accepit, ut crux latronis boni, sed vsque ad hanc diem apud inferos durat, & in omnem æternitatem durabit.

- Isai. 66. *Vermis enim impiorum apud inferos non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Et
- Luc. 16. *crux diuitis Epulonis, id est, sitis cumulan-*
- Math. 13. *darum opum, quas Dominus cum spinis verissimè comparauit, quæ sine molestia tractari*

tractari & conseruari non possunt, non in morte finita est, vt crux Lazari mendici: sed ad inferos eum comitata perpetuò vrit ac torquet, ac dicere cogit, Vtinam aquæ gutta linguam meam refrigeraret, *quia crucior in hac flamma*. Itaque crux improborum finem nullum inueniet. Et in hoc ipso tempore, quàm sit grauis & aspera, testantur voces illorum, quos liber Sapientia lamentantes introducit: *Lassati sumus in via iniquitatis* Sap. 5. *& perditionis, & ambulauimus vias difficiles*. Quid? an non sunt viæ difficiles, ambitio, auaritia, luxuria? non sunt viæ difficiles, quæ illa vitia comitantur, iræ, rixæ, inuidiæ? non sunt viæ difficiles, opera quæ ex his vitiis nascuntur, proditioes, conuitia, contumeliæ, vulnera, mortes? ista certè eiusmodi sunt, vt non rarò adigant homines, vt desperantes ipsi sibi vitam auferant, & vt crucem vnâ effugiant, ipsi sibi crucem grauiorem accersant.

Sed quid tandem lucri crux improborum parit? quem fructum affert? certè boni aliquid afferre non potest, quia non faciunt spinæ vuas, nec tribuli ficus. Iugum Domini quietem affert, dicente ipso Domino: *Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris*. Iugum diaboli, quod est Christi iugo contrarium, quid af-

- ferre potest, nisi sollicitudinem, & anxietatem? Et quod omnium grauissimum est, crux Christi gradus est ad sempiternam felicitatem: *Opertuit enim pati Christum, & ita intrare in gloriam suam.* Crux diaboli gradus est ad aeterna supplicia. sic enim dicit in iudicio Dominus: *Discedite à me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius.* Qui ergo sapiunt, non quærant de cruce sua descendere, si cum Christo crucifixi sunt, vt stultè malus latro quæsiuit: sed potiùs cum latrone bono lateri Christi libenter inhæreant, & patientiam postulent à Deo, non de cruce descensum. Sic enim Christo compatiētes, Christo etiam conregnabunt, dicente Apostolo: Si compatiemur, & conglorificabimur. Qui verò crucem diaboli patiuntur, si sapiunt, eam primo quoq; tempore permutare satagent: mutant, si aliquid luminis in ipsis est, quinque iuga boum cum vno Christi iugo. Iuga boum quinque nihil aliud significare videntur, nisi labores & dolores, quos tolerant homines improbi, vt quinque sensibus carnis suæ deseruiant. Tum verò cum vno Christi iugo suauis ac leui, quinque iuga boum commutantur, cum homo labores, quos peccando tolerabat, in labores agendæ poenitentiae, Deo iuuante permutat. Felix

lix anima, quæ carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigere nouit: & quas pecunias in explendis cupiditatibus infumebat, in eleemosynis faciendis infumere affluescit: & quas horas perdebat in comitandis aut visitandis magnis viris, molestissima ambitione cogente; eas in oratione vel sacra lectione consumit, ambiendo gratiam Dei & Principum curiæ cælestis. sic enim crux mali latronis cum Christi cruce, id est, crux grauis & sterilis, cum cruce leui & fructuosa mutatur.

Prudenter omnino apud sanctum Augustinum miles honoratus cum suo commilitone de cruce mutanda sic differebat: *Dice* Lib. 8.
quæso te, omnibus istis laboribus nostris, quod Confess.
ambimus peruenire? quid querimus? cuius rei cap. 6.
causa militamus? maior ne esse poterit spes nostra in palatio, quàm ut amici Imperatoris simus? & ibi quid non fragile, plenumq; periculis? & per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? & quamdiu istud erit? Amicus autem Dei, si voluero esse, ecce nunc fio. hæc ille, qui prudentissime iudicauit, labores in ambienda gratia Imperatoris grauissimos; & longissimos, & sæpe infructuosos; vtilissimum esse mutare in labores suauiores & breuiiores, & sine dubitatione vtiliores in ambienda amicitia Dei. Id quod etiam fe-

lices illi milites continuò fecerunt. vterque enim relicta militia sæculari, soli Deo seruire cœperunt. Et quod eis gaudium duplicauit, fuit, quòd ambo sponſas habebant, quæ hoc audito, libentiſſimè etiam ipſæ virginitatem ſuam dicauerunt Deo.

CAPVT VIII.

Explicatur ad litteram verbum tertium:

Ecce mater tua, Ecce filius tuus.

Ioan. 19.

POSTrema ſententia ex tribus illis, quæ ad charitatem proximi propriè pertinent, illa fuit: *Ecce mater tua, Ecce filius tuus.* Sed antequam ad hæc verba veniamus, explicanda ſunt verba Euangeliftæ præcedentia. ſic enim loquitur ſanctus Ioannes: *Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cùm vidiffet, ergo Ieſus matrem, & diſcipulum ſtantem quem diligebat, dicit matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora, accipit eam diſcipulus in ſua.* Ex tribus mulieribus, quæ cruci Domini aſtabant, duæ notiſſimæ ſunt, Maria mater Domini, & Maria Magdalene. De Maria Cleophæ nonnulla quæſtio eſt, vulgò enim fertur Mariam Cleophæ

Cleophæ fuisse germanam sororem B. Virginis Deiparæ, ex Anna matre procreatam: quibus addunt & tertiam sororem, Mariam Salome. Sed hæc opinio penitus explodenda est. Nam neque credibile est, tres sorores eodem nomine appellatas fuisse: & satis constans eruditorum & piorum sententia est, B. Annam solius Virginis Mariæ matrem fuisse, neque vlla est Maria Salome in Euangeliiis. Vbi enim scribit sanctus Marcus, *Maria Magdalene, & Maria Iacobi*, Mar. 16. & *Salome emerunt aromata*; vox, *Salome*, non est casus secundi, quasi significet, Mariam Salome, vt paulò antè dixit, Mariam Iacobi: sed est casus primi, & est generis fæminini, vt manifestum est ex Græco textu, *Σαλώμην*. Denique Salome vxor erat Zebedæi, & mater Iacobi & Ioannis Apostolorum, vt intelligi potest ex sancto Matthæo c. xxvii. & Marco c. xv. sicut Mariæ Iacobi, siue Cleophæ, erat vxor Cleophæ, & mater Iacobi minoris, & Iudæ, siue Thaddæi. Vera igitur sententia est, Mariam Cleophæ appellatam fuisse sororem Virginis Deiparæ, quia Cleophas frater erat sancti Iosephi sponsi Virginis Mariæ: coniuges enim duorum fratrum, rectè dici possunt inter se sorores. Qua ratione etiam Iacobus minor dictus est frater Domini, consobrinus vide-

licet, quia erat filius Cleophæ, fratris, ut diximus, Iosephi. Hanc historiam scribit Eusebius Cæsariensis in Historia Ecclesiastica, & adducit fidelem auctorem Egesippum, qui tempora Apostolorum attigit. Quod idem confirmat sanctus Hieronymus in libro Aduersus Heluidium.

Lib. 2. c. 1.
& lib. 9.
c. 11.

S. Augustinus.

Alia etiam literalis quaestio hinc breuiter dissoluenda est, quomodo dicat sanctus Ioannes, tres istas mulieres stetitisse iuxta crucem Domini, cum Marcus cap. xv. & Lucas cap. xxiii. scribant eas longè stetitisse. Concordat hæc testimonia sanctus Augustinus in lib. iii. de Consensu Euangelistarum, quod sanctæ istæ mulieres dici possint & longè à cruce, & iuxta crucem fuisse. Longè, si conferantur ad milites & satellites, qui tam propè erant, ut crucem tangerent. Iuxta verò, quia vocem Christi facillè poterant exaudire, ob vicinitatem: quod non poterant turbæ, quæ longissimè aberant. Posset etiam dici, tres illas sanctas mulieres, cum fieret crucifixio, longè admodum stetitisse, impediente turba & militibus; sed paulò post crucifixione completa, multisque recedentibus, tres istas mulieres cum sancto Ioanne propius accessisse. Ex quo soluitur alia quaestio, qua ratione potuerint sancta Virgo & sanctus Ioannes de se intelligere

ligere verba Domini, *Ecce filius tuus, Ecce mater tua*, cum turba frequens adesset, & Christus neque Virginem, neque discipulum appellaret ex nomine. Respondemus enim, tres illas mulieres & sanctum Ioannem prope crucem astitisse, ut facile posset Dominus oculis designare personas, ad quas loquebatur, praesertim cum certum esset illum loqui ad suos, non ad extraneos: inter suos autem nullum fuisse virum, cui dici posset, *Ecce mater tua*, nisi sanctum Ioannem; & nullam ibi fuisse mulierem, quae per mortem orbaretur filio, nisi Virginem matrem. Dixit igitur matri, *Ecce filius tuus*; & discipulo, *Ecce mater tua*. quorum AB
 verborum haec sententia est, Ego quidem, transeo de hoc mundo ad Patrem: & quoniam
 niam novi, te matrem meam, neque parentes habere, neque virum, neque fratres, aut
 sorores: ut non relinquam te omni humano auxilio destitutam, commendo te Ioanni discipulo meo charissimo; ille erit tibi in
 filium, & tu eris illi in matrem. Quod salubre consilium vel imperium Christi, utriusque valde placuit, & uterque, ut credibile est, capite inclinato annuit. & de se sanctus
 Ioannes ait, *Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua*: hoc est, continuo paruit, & enumeravit eam inter personas, quarum cura
& pro-

& prouidentia ad se pertinebat, quales erant parentes eius iam senes, Zebedæus & Salome.

Sed occurrit hoc loco noua quæstio literalis. Sanctus enim Ioannes vnus ex illis
 Matth. 19. erat, qui dixerant: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* & inter ea quæ reliquerant, Dominus ipse numerat patrem & matrem, fratres & sorores, domum & agros: & de isto ipso sancto Ioanne & fratre eius sancto Iacobo scripsit
 Matth. 4. sanctus Matthæus: *Illi autem statim relictis patre, secuti sunt eum.* Cur igitur qui reliquerat vnâ matrem, iterum accipit aliam matrem? Sed responsio facilis est. Apostoli enim vt Christum sequerentur, dimiserunt patrem & matrem, quatenus illis impedimento esse possent ad Euangelium prædicandum, & quatenus inde commodum vel delectationem carnalem percipere possent. Sed non dimiserunt sollicitudinem, quam ex iustitia exhibere tenebantur parentibus aut filiis, directione vel subsidio indigentibus. Quæ ratio est (vt passim Doctores affirmant) vt non possit filius ingredi Ordinem religiosum, qui patrem habet vel senio confectum, vel egestate ita pressum, vt sine ope filij vitam sustentare non possit. Sic igitur sanctus Ioannes reliquit

reliquit patrem & matrem, quando eius opera non indigebant: curam verò & sollicitudinem Virginis matris, Christo iubente suscepit, quoniam destituta erat omni humano subsidio. Poterat quidem Deus sine humano labore, per Angelos matri sue, quæ ad vitam illi necessaria erant, facile procurare: nam & ipsi Christo in deserto Angeli ministrabant: sed voluit id fieri per Ioannem, ut simul & Virgini prospiceret, & Ioannem honoraret & adiuuaret. Nam & Eliam Deus misit apud viduam sustentandum, non quòd non posset per coruos alere, ut antea fecerat; sed ut viduæ benediceret, ut sanctus Augustinus admonuit. Sic igitur placuit Domino matris sollicitudinem Discipulo demandare, ut ipsum maximo beneficio afficeret, ac verè sibi dilectum præter ceteros esse demonstraret. Verè enim in hac mutatione matris, impletum est illud: *Qui reliquerit patrem, aut matrem, &c. centuplum accipiet, & vitam eternam possidebit.* Vere enim centuplum accepit, qui reliquit matrem, uxorem piscatoris, & accepit in matrem, matrem Creatoris, mundi Dominam, gratia plenam, benedictam inter mulieres, & exaltandam paulò post super choros Angelorum ad cælestia regna.

Math. 4.

Serm. 26.
de verb.
Domini.

Math. 19.

CAPVT IX.

De primo fructu verbi tertij.

EX hoc tertio verbo multi fructus colligi possunt, si quis omnia diligenter obseruet. Ac primum colligi poterit, infinitum in Christo fuisse desiderium pro nostra salute patiendi, vt plenissima & copiosissima esset redemptio. Nam ceteri homines cauent in morte, & multò magis in morte violenta, & plena dedecoris & infamiae, ne propinqui praesentes adiint, ne dolor & tristitia ab eorum praesentia duplicetur. Christus autem non contentus passionis propria, eaquae atrocissima, doloris & dedecoris plena: voluit etiam vt propria mater, & discipulus quem diligebat, adessent, & prope ipsam crucem astarent, vt dolor compassionis charorum, dolorem passionis propriae duplicaret. Erat Christus in cruce, quatuor quasi fontes sanguinis copiose diffundens; voluit vt astarent mater & discipulus, necnon Maria soror matris eius, & Magdalena, quae praeter ceteras sanctas mulieres eum ardentissimè diligebant, vt ex illis quatuor fontes lacrymarum erumperent: vt pænè minùs ipse torqueretur ex propria sanguinis effusione, quàm ex copioso imbre

fo imbre lacrymarum, quem dolor astan-
 tium ex eorum cordibus exprimebat. Vi-
 deor mihi dicentem Christum audire, *Cir-* Psal. 17.
cum dederunt me dolores mortis : sed non mi-
 nus cor meum lancinat & dirumpit gla-
 dius ille à Simeone prædictus, qui matris Luc. 2.
 meæ innocentissimæ animam cum incredi-
 bili dolore pertransit. Siccine separas ama-
 ra mors, non animam solum à corpore, sed
 etiam matrem, & talem matrem à filio, &
 tali filio : Ideò enim non permisit amor vt
 dicerem, *Mater*, sed, *Mulier*, ecce *filius tuus*.
 Sic Deus dilexit mundum, vt pro eius re-
 demptione Filium suum vnigenitum da-
 ret : & sic Filius vnigenitus dilexit Patrem,
 vt pro eius honore sanguinem proprium
 largè profunderet : & non contentus dolore
 passionis, addidit & dolorem compassionis,
 vt esset pro peccatis copiosissima satisfactio.
 Itaque Pater & Filius commendant chari-
 tatem suam in nobis, ineffabili ratione &
 modo, vt non pereamus, sed vt vitam æter-
 nam habeamus : & tamen cor humanum
 adhuc tantæ charitati resistit ; & manu-
 iram omnipotentis Dei viuientis experiri,
 quam dulcedinem misericordiæ degustare,
 & charitati diuini amoris cedere. Verè in-
 gratissimi sumus, & omni supplicio digni, si
 cum Christus tanto nos amore dilexerit, vt
 pro

pro nobis pati voluerit multò amplius, quàm necesse esset; & cùm ad redemptionem nostram gutta vna sanguinis eius sufficeret, ipse totum sanguinem fundere, & innumerabilia supplicia sustinere voluerit: nos pro eius dilectione, & nostra salute, vix quod satis sit, tolerare velimus. Causa huius tantæ socordiae & stultitiæ non alia est, nisi quia Christi passionem & dilectionem serio & attentè, vt oporteret, non cogitamus, & tempora & loca apta ad tantum negotium non eligimus: sed breuiter & cursim Christi passionem legimus, vel audimus.

Thren. 1. Ideò Propheta sanctus monet: *Attendite, & videte si est dolor sicut dolor meus.* & Aposto-

Hebr. 12. lus ait: *Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem: vt ne fatigemini, animis vestris deficientes.* Sed veniet tempus, quando nostræ huius tantæ ingratitude erga Deum, & negligentiae erga propriam salutem nos frustra poenitebit. Multi enim sunt, qui in nouissimo die erunt poenitentiam agentes, &

Sap. 5. *præ angustia spiritus gementes, ac dicentes, Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis.* Neque tunc primum incipient, sed etiam ante diem Iudicij, cùm primum clauerint per mortem oculos corporis, aperientur illis oculi cordis, & videbunt,

debunt, quæ quando tempus erat videre noluerunt.

CAPVT X.

De secundo fructu verbi tertij.

ALter fructus huius tertij verbi colligitur ex mysterio trium feminarum, quæ stabant iuxta crucem Domini. Maria enim Magdalena personam gerit pœnitentium, ac per hoc incipientium; Maria Cleophæ, proficientium; Maria Christi mater & virgo, perfectorum; cum qua meritò iungere possumus sanctum Ioannem, qui & ipse virgo erat, atque perfectus breui futurus, si nondum erat. Isti enim omnes & soli iuxta crucem Domini inueniuntur. qui enim in peccatis viuunt, & de pœnitentia non cogitant, longè absunt à cruce, quæ scala est ad salutem. Præterea omnes illi non sine causa stant iuxta crucem, quia indigent auxilio Crucifixi. pœnitentes enim siue incipientes, bellum gerunt cum vitiis & concupiscentiis, & egent valdè auxilio Ducis nostri Christi, vt animentur ad pugnam, dum vident eum colluctantem cum antiquo serpente, neque descendantem de cruce, donec de illo felicissimè triumphauerit. sic enim loquitur Apostolus in Epistola ad Co-

F lossenses:

Coloss. 2. Iosenses: Expoliavit principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. & paulo antè, Affigens cruci chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Proficientes significati per Mariam

Mar. 4.

Luc. 5.

Epist. 253.

Cleophæ, quæ erat mulier coniugata, & pariebat filios, qui dicebantur fratres Christi; egent ipsi quoque auxilio crucis, ne curæ & sollicitudines huius sæculi, quibus necessario implicantur, suffocent in eis bonum semen; vel per totam noctem laborantes nihil capiant. Itaque debent laborare in proficiendo, & intueri Christum in cruce, qui non contentus bonis operibus multis & magnis quæ antè fecerat, voluit per crucem ad maiora procedere, & non descendere, nisi hoste deuicto & profligato. Nihil enim magis nocet proficientibus, quàm si fatigentur in cursu, & desinant progredi. siquidem *in via virtutis non progredi, regredi est*, vt S. Bernardus recte docet in epistola ad Garinum: in qua ponit exemplum scalæ Iacob, vbi omnes ascendunt vel descendunt, nulli autem stant. Denique ipsi etiam perfecti, qui sunt in statu cælibatus, ac præcipuè si virgines sint, quales erant Virgo mater Christi, & S. Ioannes discipulus Christi, atque ea de causâ super omnes magis dilectus: isti, inquam, perfecti, multum egent auxilio

auxilio Crucifixi. qui enim in altiore gradu
 sunt, valdè timere debent à vento superbie,
 nisi fundati & radicati sint in profundissi-
 ma humilitate. Quamuis autem Christus
 sapè se magistrum humilitatis ostenderit,
 vt cùm dixit: *Discite à me, quia mitis sum,* & Matth. 11.
humilis corde: & cùm rursus ait: *Recumbe in* Luc. 14.
nonissimo loco: & cùm toties repetiuit: *Qui se* Luc. 18.
exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exal-
tabitur: tamen numquam Doctorem hu-
 militatis magis se ostendit, quàm in cathe-
 dra crucis. quod Apostolus declarauit, cùm
 ait: *Humiliauit semetipsum factus obediens* Philip. 2.
vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quæ
 enim maior humilitas cogitari potest,
 quàm vt ille, qui est omnipotens, permittat
 se ligari, & cruci affigi? & *in quo sunt omnes* Coloss. 2.
thesauri sapientiæ & scientiæ Dei, permittat
 se vt insanum ab Herode & eius exercitu
 reputari, & illudi alba veste indutum? &
qui sedet super Cherubim, permittat se in me- Psal. 98.
 dio latronum crucifigi: Certè qui in specu-
 lo crucis se ipse seriò intuetur, nimis erit in-
 docilis, si non discat, & fateatur, se à vera
 humilitate, quantumcumque profecerit,
 adhuc longè abesse.

CAPVT XI.

De tertio fructu verbi tertij.

Discimus tertio loco ex cathedra crucis, & verbis ad matrem & discipulum d. ct. s, quod sit officium parentum bonorum erga filios, & bonorum filiorum erga parentes. Incipiamus à priore. Debent parentes boni diligere filios; sic tamen, vt amor filiorum non impediat amorem Dei. Atque hoc est, quod Dominus in Euangelio dicit: *Qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.* Hoc plane accuratissime obseruauit Virgo beata. stabit enim iuxta crucem cum summo dolore, & cum summa constantia. Dolor testabatur amorem summum erga filium in cruce pendentem: constantia testabatur obseruantiam maximam erga Deum in cælo regnantem. Molestè ferebat, filium innocentem, quem vehementer amabat, doloribus acerbissimis affligi: sed non ideò verbo aut facto cruciatus illos prohibuisset, quamuis potuisset, quia sciebat, *definito consilio & prescientia Dei* Patris illos omnes cruciatus à filio tolerari. Mensura doloris est amor. proinde Mater valdè dolebat, cùm filium suum tam crudeliter vexari cernebat, quia mul-
tùm

Math. 10.

Act. 2.

tum amabat. Et quo modo filium suum Virgo mater non ardentissimè diligeret, cum optimè omnium sciret, filium illum & omnibus filiis hominum omni genere laudum excellere, & eundem illum filium magis ad se pertinere, quàm pertineant ulli alij filij ad matres eorum? Ratio enim, cur feminæ filios diligant, duplex esse solet: vna, quòd ipsæ eos genuerint, altera, quòd insigni aliqua laude excellent: alioqui enim non desunt matres, quæ filios aut parum amant, aut etiam oderint, si fortè nimis deformes, aut nimis improbos, aut in parentes impios & ingratos experiantur. Iam verò Virgo mater filium suum propter vtramque causam magis diligebat, quàm vlla alia mater filium suum vniquam dilexerit. Primum enim mulieres aliæ non solæ filios generant, sed in generatione filij socium habent maritum: Virgo beata sola filium generavit. nam virgo genuit, & virgo peperit: & quemadmodum Christus Dominus in generatione diuina habuit Patrem sine matre, sic in generatione humana matrem habuit sine patre. Et quamuis verè dicatur idem Christus de Spiritu sancto conceptus, non tamen Spiritus sanctus est Pater Christi, sed effector & fabricator corporis Christi: neque ex propria sua substantia Spiritus

sanctus Christi corpus formauit, quod propriè ad Patrem pertinet; sed ex purissimis Virginis ipsius sanguinibus fabricauit. Verè igitur Virgo sanctissima sola sine patris confortio filium suum genuit, sola solum & integrum sibi vendicabat: proinde magis diligebat filium suum, quam vlla alia mater prolem suam vnquam dilexerit. Quod verò attinet ad aliam causam, filius Virginis

Psal. 44.

nostræ non solum speciosus fuit & est præ filiis hominum; sed etiam omni genere laudis hominibus & Angelis omnibus antecellit. Sequitur igitur, vt Virgo beata, quæ filium suum plus omnibus amauit, eius passionem & mortem plus omnibus defleuerit. Atque adeò hoc verum est, vt S. Bernardus in Sermone quodam affirmare non dubitauerit, dolorem B. Virginis de filij passione conceptum dici posse martirium cordis, iuxta illud Simeonis: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*. Et quia martirium cordis acerbius esse videtur quàm martirium corporis, sanctus Anselmus in libro de Excellentia Virginis, scribit dolorem Virginis acerbiozem fuisse quolibet martirio corporali. Certè quidem Dominus noster, cum orans in horto Gethsemani martirium cordis pateretur, attentè considerans omnes dolores & cruciatus, quos die sequenti

Serm. in
illud, Si-
gnum ma-
gnum.

Luc. 2.

Cap. 5.

quanti

quenti passurus erat; & simul in cœrore & pa-
uori habenas quodammodò laxans, tam
vehementer cruciari cœpit, vt ex toto cor-
pore sudorem sanguineum funderet. quod
in passione corporali illi accidisse non legi-
tur. Igitur Virgo beata ex gladio illo dolo-
ris animam eius transuerberante, grauissi-
mam sine dubio passionem atque penam
acerbissimam pertulit. & tamen quia plus
honorem & gloriam Dei, quàm carnem fi-
lij diligebat, stabat iuxta crucem constanti-
ter; & sine vilo impatientiæ signo patien-
tem filium intuebatur. Non cecidit in ter-
ram semimortua, vt quidam fingunt; non
lacerauit capillos; non muliebriter eiulauit;
sed fortiter tulit quod ex voluntate Dei to-
lerandum erat. Amabat enim valdè car-
nem filij sui, sed magis amabat honorem
Patris, & salutem mundi; quæ duo ipse et-
iam filius magis amabat, quàm incolumita-
tem corporis sui. Præterea fides resurrectio-
nis filij sui post tertiam diem futuræ, in qua
numquam hæsitauit, addebat cordi eius in-
gentem constantiam, vt non egeret conso-
latione humana. Sciebat enim mortem filij
similem futuram somno breuissimo, iuxta
illud Prophetæ: *Ego dormiui, & soporatus* Psal. 3.
sum: & exurrexi, quia Dominus suscepit me.

Hoc exemplum imitari deberent fideles

omnes, vt amarent filios suos, sed non ante, ponerent Deo, qui Pater est omnium, & qui diligit eosdem multò magis & melius quàm nos amare nouerimus. Ac primùm amare debent Christiani filios suos amore virili ac prudenti, non blandientes illis cùm malè fecerint, sed educantes in timore Dei, & corripientes verbis, & flagello etiam coërcentes, cùm vel Deum offendunt, vel studia literarum negligunt. Hæc enim est voluntas Dei, quam in Scripturis sanctis reuelauit. sic enim loquitur Ecclesiasticus: *Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum.* & de Tobia legitur, quòd filium suum *ab infantia timere Deum docuit, & abstineret ab omni peccato.* & Apostolus admonet patres, vt non prouocent filios ad indignationem, ne putillo animo fiant; sed educant illos in disciplina & correptione Domini, hoc est, vt tractent eos, non vt seruos, sed vt liberos. Qui enim nimis sunt erga filios austeri, sic vt illos perpetuò obiurgent & flagellent, etiam pro minimo errato; ij tractant vt mancipia, & efficiunt, vt vel putillo animo fiant, vel fugiant: qui verò nimis sunt indulgentes, vitiosos illos efficiunt, & non Regno cælorum, sed gehennæ nutriunt.

Recta ratio educandi filios est, vt paren-

tes erudiant filios in disciplina, vt discant libenter obedire parentibus & magistris; & cum errant, eos paternè corripiant, sic vt intelligant, se ex amore, non ex odio corripì. Deinde si fortè Deus filios alicuius ad Clerum, vel ad Ordinem religiosum vocet, non audeant impedire, ne fortè Deo, qui primus pater est, repugnare videantur: sed dicant cum sancto Iob: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sit nomen Domini benedictum.* Denique si fortè immatura morte filij parentibus subtrahantur, quod beatissimæ Virgini in primis accidit, considerent iudicia Dei, qui sæpè rapit aliquos, ne malitia immutet bonam mentem eorum, & pereant in æternum. Certè si scirent aliquando parentes, quo consilio Deus ista faciat, non modò non flerent, sed etiam gauderent. Et si fides resurrectionis vigilaret in nobis, vt in sanctissima Virgine vigilabat; non magis contristaremur cum aliquis ante senium moritur, quàm contristamur, si quis ante noctem dormire incipiat. mors enim fidelis hominis, somnus quidam est, vt Apostolus monet in Epistola priore ad Thessalonicenses: *Nolumus, inquit, vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.* Meminit autem spei potiùs quàm fidei, quoniam non de re-

surrectione quacumque, sed de beata & gloriosa loquitur, quæ est ad veram vitam, qualis fuit Christi resurrectio. Qui enim certò credit, futuram carnis resurrectionem, & sperat filium suum immatura morte sublatum, resurrecturum ad gloriam: non est quod tristetur, sed magis gaudeat, quòd salus eius in tuto sit posita.

Venio nunc ad officium filij erga parentes, quod Christus moriens erga parentem suam cumulatè præstitit. Officium enim
 1. Tim. 5. filiorum est, *mutuam vicem reddere parentibus*, vt Apostolus monet. Reddunt autem filij parentibus vicem mutuam, quando senescentibus parentibus ea quæ necessaria sunt procurant, quemadmodum ipsi parentes procurauerunt filiis paruis, & non valentibus sibi victum & vestitum quærere. Christus igitur senescenti matri, & neminem habenti, qui, mortuo filio, eius curam gereret, dedit illi sanctum Ioannem in filium, dicens: *Ecce filius tuus*; & ipsi Ioanni: *Ecce mater tua*. Fundus est autem Dominus cumulatè officio filij erga matrem multis modis. Primum enim assignauit Virgini matri Ioannem in filium, qui erat Christi ipsius coætaneus, vel potius anno vno iunior, ac per hoc aptissimus ad matrem Domini sustentandam. Deinde assignauit illum

lum ex duodecim discipulis, quem ipse Do- Ioan. 13.
 minus maxime diligebat, & à quo sciebat
 se vicissim valdè diligi: proinde confidere
 poterat de fide & diligentia eius in adiu-
 uanda parente. Præterea assignauit illum,
 quem sciebat diutissimè victurum, ac per
 hoc matri sine vlla dubitatione superui-
 turum. Denique non defuit Christus matri
 suæ, etiam si importuno tempore cogitatio-
 nem illam suscipere deberet. Erat enim in
 perferendis doloribus totius corporis, & in-
 iuriis inimicorum accipiendis, & in amaris-
 simo calice propinquæ mortis hauriendo
 occupatus, vt de nulla re alia cogitare posse
 videretur. Vicit tamen charitas matris, & se
 neglecto, de consolanda & adiuuanda ma-
 tre cogitationem consiliumque suscepit.
 neque fefellit eum expectatio de prompti-
 tudine ac fidelitate Ioannis; nam *ex illa hora* Ioan. 19.
accepit eam in sua.

Hanc prouidentiam, quam de parente
 sua Christus habuit, maiori ratione debent
 omnes filij de parentibus suis habere: Chri-
 stus enim minus debuit parenti suæ, quàm
 ceteri homines suis parentibus debeant.
 Ceteri homines tantum parentibus de-
 bent, quantum referre non possunt; debent
 enim vitam parentibus, quam illis certè re-
 ferre non possunt. *Memento*, inquit Eccle- Eccli. 7.
 siasticus,

sialis, quoniam nisi per illos natus non fuisset. Christus autem, inique solus, excipitur ab hac regula. Accepit enim à Virgine matre vitam vnā, humanam videlicet; sed dedit illi tres vitas: vitam humanam, quando eam cum Patre & Spiritu sancto creauit: vitam gratiæ, quando eam in benedictionibus dulcedinis præueniens, creando iustificauit, & iustificando creauit: vitam gloriæ, quando eam ad gloriā æternā euexit, & super choros Angelorum exaltauit. Quare si Christus, qui beatæ matri suæ plus dedit quàm ab ea nascendo accepit, legem obseruare voluit, vt ei tamquam parenti mutuam vicem redderet: quanto magis ceteri homines ad hoc soluendum parentibus debitum tenebuntur? Adde, quòd quamuis honorando parentes, faciamus quod debemus; tamen benignitas Dei præmium addidit, dicens in lege: *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longeuus super terram.* & per Ecclesiasticum addidit Spiritus sanctus: *Qui honorat patrem suum, incundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur.* Nec solum præmium addidit Deus honorantibus parentes; sed etiam pœnam non honorantibus. Nam Deus dixit, inquit Dominus, *Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.* & Ecclesiasticus addit: *Est maledictus à Deo,*

Exod. 20.

Eccli. 3.

Matth. 15.

Eccli. 3.

à Deo, qui exasperat matrem. Atque hinc discimus, maledictionem parentum in filios vim magnam habere, quoniam confirmat eam Deus. De qua re extant in historiis exempla non pauca, quorum vnum valdè insigne narrat sanctus Augustinus in libris de Ciuitate Dei. Summa hæc est: Apud Lib. 12. c. 8
Cæsaream Cappadociæ, decem filij, septem mares, & tres feminæ, à matre maledicti, continuò diuinitus coërciti tali pœna sunt, vt horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum; in qua fœdissima specie oculos suorum ciuium non ferentes, quaquauersum cuique ire visum est, toto fere vagabantur orbe Romano; duo ex illis tandem per reliquias sancti Stephani Protomartyris, sancto Augustino præsentē, curati sunt.

CAP. XII.

De quarto fructu verbi tertij.

ONus & iugum impositum à Domino, sancto Ioanni, vt Virginis matris curam ac sollicitudinem gereret, verè fuit iugum suaue, & onus leue. Quis enim non libentissimè cohabitaret matri illi, quæ Verbum incarnatum in vtero nouem mensibus portauit, & illi totos triginta annos deuotissimè dulcissimeque cohabitauit? Quis
non

non inuideat dilecto Domini, qui in absentia Filij Dei, praesentiam obtinuit matris Dei? Sed nisi fallor, possumus & nos à benignitate Verbi, nostri causa incarnati, & ex dilectione nimia, nostri causa crucifixi, precibus impetrare, vt dicat & nobis; *Ecce mater tua*, & matri suæ de nobis dicat: *Ecce filius tuus*. Non est auarus pius Dominus gratiarum, dummodò ad thronum gratiæ eius cum fide & fiducia, & non ficto corde, sed vero & sincero accedamus. Qui nos coheredes esse voluit Regni Patris sui, non dignabitur certe nos coheredes habere amoris matris suæ. Sed nec ipsa Virgo benignissima grauabitur multitudine filiorum, cum sinum amplissimum habeat, & valdè cupiat, nullum perire ex his, quos filius suus tam pretioso sanguine & tam pretiosa morte redemit. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ Christi, & suppliciter, nec sine lacrymis ab eo petamus, vt de vnoquoque nostrum matri suæ dicat: *Ecce filius tuus*: & vnicuique nostrum de matre sua dicat: *Ecce mater tua*. Quàm bene nobis erit sub praesidio tantæ matris! quis nos detrahare audebit de sinu eius? quæ nos tentatio, quæ tribulatio superare poterit, confidentes in patrocínio matris Dei, & nostræ? Neque nos primi erimus in tanti consecutione beneficij.

neficij. Multi nos præcefferunt: multi, inquam, ad singulare & planè maternum patrociniū tantæ Virginis accefferunt, & nemo confusus aut tristis dimissus est; sed omnes hilares & gaudentes, freti patrociniū tantæ matris. De qua enim scriptum est, *Ipsa conteret caput tuum*, in ea confidunt, se Gen. 3. quoque fidenter ambulaturos *super aspidem* Psal. 90. & *basiliscum*, & conculcaturos *leonem* & *draconem*. Audiamus de multis paucos, sed eos potissimum, qui singularem fiduciam in protectione Virginis matris se posuisse testantur, ut credibile sit, illos esse de numero illorum, quibus dictum sit à Domino: *Ecce mater tua*, & de quibus dictum sit matri: *Ecce filius tuus*.

Primus sit sanctus Ephrem Syrus, Pater antiquus, & tantæ celebritatis, ut sancto Hieronymo teste, libri eius legerentur in Ecclesiis publicè post Scripturas sanctas. Hic in Sermonem de Laudibus Deiparæ, *In-* Lib. de *temerata*, inquit, *prorsusq; pura, Virgo Deipara*, *Regina omnium, spes desperantium.* & *in-* Scriptor. Eccles. *frà: Tu portus procellis vexatorum, solatium mundi, carcere clausorum liberatrix, tu orphanorum susceptio, tu captivorum redemptio, tu agrotantium exultatio, & omnium salus.* & *infrà: Sub alis tuis custodi me, & protege, misere-* *re me, qui sum luto inquinatus.* & *infrà:*

Non

Non mihi alia fiducia, ô Virgo sincera. Aue pax, gaudium, & salus mundi. Huic addamus sanctum Ioannem Damascenum, qui fuit vnus ex iis qui Virginem sanctissimam in primis coluerunt, & in eius patrocinio sperauerunt. Hic in Oratione de Natiuitate B. Virginis, O Ioachim, inquit, & Anne filia, & Domina, peccatoris orationem accipe, ardentem tamen amantis & colentis, teq; solam spem gaudij habentis, vite antistitem, in gratiam cum filio tuo reducentem, firmamq; salutis arrham, peccatorum sarcinam discute, tentationes comprime, pieq; ac sanctè vitam meam gubernas, atque ad caelestem beatitudinem fac te duce perueniam. Addam duos ex Patribus Latinis. Sanctus Anselmus in lib. de Excel-

De Excel. lentia Virginis alicubi dicit: Itaque cui salutem ita concessum fuerit, sapè dulci studio posse cogitare de illa, magnum promerenda salutis indicium esse coniecto. & infra: Velocior est nonnumquam salus memorato nomine eius, (Virginis matris) quàm inuocato nomine Domini Iesu, vnici filij sui. Et id quidem non ideo fit, quòd ipsa maior & potentior eo sit: nec enim ipse magnus & potens est per eam, sed illa per ipsum. Quare ergo propitior salus in recordatione eius quàm filij sui sapè percipitur? Dicam quod sentio. Filius eius Dominus est, & Iudex omnium, discernens merita singulorum. Dum igitur

igitur à quouis suo nomine inuocatus, non statim exaudit, profecto id iuste facit. Inuocato autem nomine matris, & si merita inuocantis non merentur ut exaudiatur, merita tamen matris intercedunt ut exaudiatur. Sed sanctus Bernardus miro modo describit sanctissimæ Virginis pium ac planè maternum affectum in homines sibi deuotos; & contrà eximiam & filialem pietatem eorum, qui B. Virginem matrem agnoscunt. In Sermone secundo super *Missus est Angelus*: O quisquis, inquit, te intelligis in huius seculi S. Bern. profluuio magis inter procellas & tempestates fluctuare, quàm per terram ambulare, ne auertas oculos à fulgore huius sideris, (Mariæ stellæ maris) si non vis obrui procellis. Si insurgant venti temptationum, si incurras scopulos tribulationum, respice ad stellam, voca Mariam. Si iactaris superbiæ undis, si ambitionis, si detractionis, si emulationis; respice stellam, voca Mariam. Si criminis immanitate turbatus, conscientie scditate confusus, Iudicis horrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitiæ, desperationis alyssis, cogita Mariam: in periculis, in angustiis, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca. Ipsam sequens non deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras. Idem in Sermone de Natiuitate B. Mariæ, siue de Aquæ ductu, *Altius*, inquit,

quit, *intuemini, quanto deuotionis affectu à nobis Mariam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: vt proinde siquid spei in nobis est, siquid gratiæ, siquid salutis ab ea nouerimus redundare. & infra: Totis ergo medullis cordium & votis omnibus Mariam veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam. & rursum: Filioli, hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. His duobus sanctissimis Patribus addam etiam duos de schola Theologorum æquè sanctos. Sanctus Thomas in opusculo de Saluatione Angelica sic loquitur: *Benedicta in mulieribus, quia ipsa sola maledictionem sustulit, & benedictionem portauit, & ianuam paradisi aperuit. Et ideo conuenit ei nomen, Maria, quæ interpretatur stella maris, quia sicut per stellam maris nauigantes diriguntur ad portum, ita Christiani diriguntur per Mariam ad gloriam. Sanctus Bonauentura in sua**

Opusc. 8. *Pharetra sic ait: Sicut, ô beatissima, omnis à te auersus & à te despectus, necesse est vt intreat: ita omnis ad te conuersus & à te respectus, impossibile est vt pereat. Idem sanctus in Vita beati Francisci, de fiducia sancti Francisci in beatam Virginem, Matrem, inquit, Domini nostri Iesu Christi indicibili complectebatur amore, eo quòd Dominum maiestatis fratrem nobis*

Lib. I. c. 5.

Cap. 9.

*nobis effecerit, & per eam semus misericordiam consecuti. In ipsa post Christum fidens, eam sui ac suorum aduocatam constituit, & ad honorem ipsius, à festo Apostolorum Petri & Pauli vsq; ad festum Assumptionis deuotissimè ieiunabat. His omnibus addere placuit Innocentium Papam Tertium, qui insignis cultor fuit Virginis Deiparæ, nec solum in sermonibus eam magnificè predicauit, sed etiam ad eius honorem Monasterium extruxit, & quod magis est admirandum, excitans populum ad ipem in sanctissima Deipara constituendam, quasi præsciens futurorum, ea dixit, quæ proprio ac felici experimento postea comprobauit. Sic enim ait in Sermone secundo de Assumptione: *Qui iacet in nocte culpe, respiciat lunam, deprecetur Mariam, ut ipsa per filium cor eius ad compunctionem illuminet. Quis enim de nocte innocauit eam, & non est exauditus ab ea?* Consultat Lector quæ scriptissimus de Innocentio Papa III. in lib. II. cap. IX. de Gemitu columbæ. Ex his igitur satis apertè colligitur, ex signis electionis ad gloriam, non esse ex postremis deuotionem singularem ad Virginem Dei matrem. Neque enim videtur posse perire is, de quo dictum sit Virgini à Christo, *Ecce filius tuus*, dummodò & ipse non surda aure audiat, quod ei Christus dixerit, *Ecce mater tua.**

LIBER II.
DE SEPTEM VERBIS
A CHRISTO
IN CRUCE PROLATIS.

CAPVT I.

Explicatur ad litteram verbum quartum:
Deus meus, Deus meus, vt quid de-
reliquisti me? *Matth. 27.*

XPOSVIMVS libro superiore tria prima verba quæ Dominus noster ex cathedra Crucis pronuntiauit circa horam sextam, cùm recens cruci fuisset affixus. Exponemus in hoc posteriore libro alia quatuor verba, quæ post tenebras & silentium trium horarum idem Dominus ex cathedra eadem, iam morti propinquus, clamans magna voce pronuntiauit. Sed necessarium esse videtur, breuiter antea declarare, quales fuerint illæ tenebræ, & vnde, & ad quem finem exortæ; quæ inter priora tria verba & quatuor posteriora interiectæ sunt. sic igitur loquitur sanctus
Matthæus:

Matthæus: *A sexta autem hora tenebræ factæ* Mat. 27.
sunt super uniuersam terram, usque ad horam
nonam: & circa horam nonam clamauit Iesus
voce magna, dicēs: Eli, Eli, lamma sabacthani?
hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereli-
quisti me? Quòd autem tenebræ factæ sint
ex deliquio Solis, expressè notat sanctus
Lucas, Et obscuratus, inquit, est Sol. Luc. 23.

Sed tres sunt hoc loco enodandæ diffi-
 cultates: nam Sol deficere solet in nouilunio, quando inter Solem & terram media inuenitur Luna. Id quod in morte Christi fieri non potuit, cum Luna non esset coniuncta cum Sole, quod fit in nouilunio, sed esset opposita Soli, quod fit in plenilunio. erat enim tunc Pascha Iudæorum, quod secundum Legem fieri incipiebat quartadecima die mensis primi. Deinde etiam si fuisset in passione Christi Luna coniuncta cum Sole, non tamen poterant tenebræ fieri per tres horas, id est à sexta ad nonam. siquidem eclipsis Solis diu durare non potest, præsertim si plena sit eclipsis, ut Solem totum abscondat, & eius obscuritas tenebræ dici possint. Luna enim celerius mouetur quàm Sol, secundum motum sibi proprium; ac per hoc non nisi breuissimo tempore totum Solem obumbrat. statim enim recedere incipiens, liberum Solem relinquit, ut

possit terram fulgore solito illuminare. Denique numquam accidere potest, ut ob coniunctionem cum Luna, Sol vniuersam terram in tenebris relinquat. Luna enim minor est quàm sit Sol, & quàm sit etiam terra; proinde non potest interpositione sui corporis Luna Solem ita tegere, ut vniuersa terra in tenebris relinquatur. Quòd si quis dixerit, Euangelistas loqui de vniuersa terra Palaestina, non de vniuersa terra absolute ista sententia facilè refelli potest testimonio sancti Dionysij Areopagitæ, qui in epistola ad sanctum Polycarpum, testatur se vidisse defectionem illam Solis & tenebras horribiles in ciuitate Heliopoli, quæ est in Ægypto. Et Phlegon Historicus Græcus & Gentilis meminit huius deliquij, dicens: *Quarto anno ducentesimo secunde Olympiadis, magna & excellens inter omnes quæ antea acciderant, defectio Solis est facta. dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus est, ut stellæ in celo visæ sint.* Ille autem Historicus non in Iudæa scripsit. citant istum auctorem Origenes contra Celsum, & Eusèbius in Chronico ad annum Christi trigesimum tertium. Idem testatur Lucianus Martyr, dicens: *Perquirite in annalibus vestris, & inuenietis temporibus Pilati fugato Sole interruptum tenebris diem.* Refert hæc sancti Luciani

ciani verba Ruffinus in Historia Ecclesia-
 ftica Eusebij, à se in linguam Latinam trans-
 lita. Tertullianus quoque in Apologetico, Lib.9. c. 6.
 & Paulus Orosius in Historia sua. & omnes Apolog.
 loquuntur de aliis mundi partibus, non de Oros. l. b. 7.
 solo a Iudæa. Sed hæc controuersia non diffi-
 culter explicari possunt. Nam quod initio
 dicebatur de deliquio Solis, quod in noui-
 lunio, non in plenilunio accidere solet, ve-
 rum est, quando naturale deliquium acci-
 dit. Sed in morte Christi deliquium fuit
 singulare & prodigiosum, quod ab eo solo
 fieri potuit, qui fecit Solem & Lunam, &
 cælum & terram. Scribit enim sanctus Dio-
 nysius loco notato, à se & Apolophane vi-
 sam Lunam circa meridiem insolito eoque
 velocissimo cursu venisse ad Solem, seque
 ei subiecisse, atque eo modo subiectam hæ-
 sisse vsque ad horam nonam, ac tum de-
 mum per eandem viam ad locum suum ad
 partem Orientis rediisse. Et ad id quod ad-
 debatur, non potuisse deliquium Solis ad
 tres horas ita permanere, vt toto illo tem-
 pore tenebræ super terram essent: respon-
 deri potest, id verum esse in deliquio natu-
 rali & consueto. Sed hoc deliquium non
 regebitur à legibus naturalibus, sed à vo-
 luntate Omnipotentis creatoris, qui sicut
 potuit Lunam deferre insolito more ab

Oriente cursu velocissimo ad Solem, & post tres horas reducere ad locum suum in Oriente: sic etiam potuit efficere, ut sub Sole tres illas horas quasi immota duraret Luna, ut neque lentius, neque celerius, quam Sol ipse inueneretur. Denique quod addebatur, non potuisse fieri ut deliquium Solis in vniuersa terra conspiceretur, cum Luna sit minor quam terra, & minor etiam multo quam Sol: verissimum esse non dubitamus ex interpositione solius Lunæ: sed quod Luna facere non potuit, fecit Creator Solis & Lunæ, tantum non cooperando cum Sole in illustranda terra. Nihil enim res creatæ facere possunt, non adiuuante & cooperante Creatore. nam quod aliqui dicunt, per tetras & densas nubes factum esse ut tenebræ fierent super omnem terram, verum esse non potest, cum ex testimonio veterum constet, tempore illius deliquij & illarum tenebrarum fulsisse stellas in cælo. siquidem densæ nubes non solum obscurare possunt ac solent ipsum Solem, sed etiam Lunam, & stellas.

Cur autem voluerit Deus hoc signum tenebrarum existere in passione Christi, variæ reddi solent causæ; sed duæ sunt præcipuæ. Prior ad demonstrandam excruciationem maximam populi Iudaici: quam rationem

nem sanctus Leo reddit in Sermone decimo de Passione Domini: quæ cecitas adhuc durat, & durabit, iuxta vaticinium Isaie, qui de principio Ecclesiæ dicit: *Surge, illumina* *Isai. 60.*

Ierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: tenebræ videlicet densissimæ operient terram Iudæicam; & caligo, quæ leuior est, & facile dissipari potest, operiet populos Gentilium. Posterior causa est, ad demonstrandum magnitudinem delicti Iudæorum, ut sanctus Hieronymus docet. Antea siquidem homines mali persequiebantur, & vexabant, atque occidebant homines bonos: nunc Deum ipsum humana carne indutum ausi sunt homines impij persequi, & in crucem agere. Antea ciues cum ciuibus lites habebant, & ex litibus ad iurgia, ex iurgiis ad vulnera & cedes deueniebant: at nunc serui & mancipia aduersus Regem hominum & Angelorum insurrexerunt, & eum cruci incredibili audacia affixerunt. Ideo mundus totus inhorruit, & Sol ipse tantum facinus auersatus, radios suos subtraxit, & aërem totum tenebris horribilibus textit.

Comment.
in Matth.

Veniamus nunc ad verba Domini: *Eli, Eli, lamma sabacthani.* Verba sunt ex principio Psalmi vigesimi primi deprompta, *Deus*

Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?
 Illud enim, *respice in me*, quod est in medio
 versus, additum est à Septuaginta Interpre-
 tibus, & in ipso Hebraico textu non habentur
 verba, nisi quæ Dominus protulit. Illud
 vnum est discriminis, quod verba Psalmi
 sunt omnia Hebraica; verba à Christo pro-
 lata, sunt ex parte Syriaca, quali tunc lingua
 utebantur passim Hebræi. nam & verba il-
 la, *Talitha cumi*, puella surge, & *Ephphetha*,
 adaperire, & si qua sunt alia in Euangelis,
 Syriaca sunt, non Hebraica. Queritur ergo
 Dominus, se à Deo derelictum, & queritur
 clamans voce magna. Vtrumque breuiter
 explicandum est. Derelictio Christi à Patre
 quinque modis intelligi potest, quorum
 vnus tantum est verus. Siquidem quinque
 erant in Filio Dei coniunctiones, vna natu-
 ralis & æterna personæ Patris cum persona
 Filij in essentia: altera, noua, naturæ diuinæ
 cum natura humana in persona Filij, siue
 quod in idem recidit, personæ diuinæ Filij
 cum natura humana. Tertia fuit vnio gra-
 tiæ & voluntatis: fuit enim Christus homo
 plenus gratiæ & veritatis, &, Quæ placita
 erant Deo, faciebat semper, vt ipse testatur
 apud Ioannem. & de ipso Pater non semel
 dixit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi
 bene complacui.* Quarta fuit vnio gloriæ: vi-
 dit

Ioan. 1.

Ioan. 8.

Matth. 3.
& 17.

dit enim anima Christi Deum ab ipsa conceptione. Quinta fuit vnio protectionis, de qua loquitur ipse, cum ait: *Qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum.* Prima vnio est omnino inseparabilis & perpetua, quia est vnio in essentia diuina, de qua dicit ipse: *Ego & Pater vnum sumus,* & ideo non dixit Christus, Pater meus, vt quid dereliquisti me? sed, *Deus meus,* vt quid dereliquisti me? Pater enim non dicitur Deus Filij, nisi post incarnationem, & ratione incarnationis. Altera quoque vnio numquam dissoluta est, neque dissolui potest. quod enim semel assumptum, numquam dimisit. nam Apostolus dicit: *Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* & Apostolus Petrus, *Christus passus est pro nobis.* & *Christo passo in carne.* Quæ omnia demonstrant, non esse purum hominem, sed verum Dei Filium, & Dominum Christum, qui crucifixus est. Tertia vnio pariter semper manet, & manebit. *mortuus est enim iustus pro iniustis,* vt loquitur sanctus Petrus; & nihil omnino profuisset nobis Christi mors, si vnio gratiæ dissoluta fuisset. Quarta vnio dirumpi non potuerat, quia beatitudo animæ amitti non potest, cum omnium bonorum aggregationem complectatur. Erat autem Christi anima secundum partem superiorem

Ioan. 8.

Ioan. 10.

Rom. 8.

1. Pet. 2.

1. Pet. 4.

1. Pet. 3.

rem verè beata. Vide sanctum Thomam
3. p. q. 46. art. 8.

- Restat igitur sola vnio protectionis, quæ
ad breue tempus disrupta fuit, vt locum
haberet oblatio sacrificij cruenti pro re-
demptione generis humani. Poterat qui-
dem Deus Pater multis modis protegere
Christum, & impedire passionem eius. sic
enim in oratione, quam habuit in horto,
Mar. 14. Christus dixit: *Pater, omnia tibi possibilia
sunt: transfer calicem hunc à me. sed non quod
ego volo, sed quod tu.* & ad Petrum: *An pu-
tas*, inquit, *quia non possum rogare Patrem
meum, & exhibebit mihi modò plusquam duo-
decim legiones Angelorum?* Poterat quoque
ipse Christus, vt Deus, protegere carnem
Ioan. 10. suam, ne pateretur, ideò enim dicit: *Nemo
tollit animam meam à me, sed ego pono eam
à meipso.* quod multò antè Isaias prædixit,
Isai. 53. cùm ait: *Oblatus est, quia ipse voluit.* Potuit
denique anima Christi beata transmittere
ad corpus donum impassibilitatis & incor-
ruptionis: sed placuit Patri, placuit Verbo,
placuit Spiritui sancto, ad exequendum
commune decretum, permittere, vt vis hu-
mana in Christum ad tempus praualeret.
hæc enim fuit illa hora, de qua Dominus
dixit ad eos, qui venerant ad eum capien-
dum: *Hæc est hora vestra, & potestas tenebra-
rum.*

rum. Sic igitur Deus Filium dereliquit, quando permisit ut humana caro Filij sui absque vlla consolatione dolores acerbissimos pateretur. Porro clamans voce magna Christus, hanc derelictionem manifestavit, ut omnes intelligerent magnitudinem pretij redemptionis. nam usque ad illam horam tam incredibili patientia, & tanta equitate animi tulerat omnia, ut credi posset sensu carere. Non questus est de Iudæis, qui eum accusauerant; non de Pilato, qui sententiam mortis in eum tulerat, non de satellitibus, qui eum cruci affixerant: non ingemuit, non clamavit, non vlllo signo dolorem manifestavit. Ut igitur, cum esset iam morti vicinus, intelligeret genus humanum, ac præcipuè ut nos serui eius non essemus ingrati tantæ gratiæ, & pretium redemptionis magnifaceremus, voluit ut dolor passionis eius publicè innotesceret. Quare verba illa, *Deus meus, ut quid dereliquisti me?* non sunt verba accusantis, vel indignantis, vel conquerentis; sed, ut dixi, magnitudinem passionis iure optimo & opportunissimo tempore declarantis.

CAPVT II.

De primo fructu verbi quarti.

EXposuimus breuiter ea, quæ ad verbum quartum secundum historiam pertinebant. Nunc vt fructus aliquos ex arbore crucis decerpamus, prima se offert illa consideratio, quod Christus exhaurire voluit calicem passionis planè totum vsque ad vltimam guttam. Mansurus erat in cruce tribus horis, à sexta vsque ad nonam. Manlit tribus horis, integris, plenis, & superplenis. nam ante horam sextam cruci affixus fuit, & post nonam emisit spiritum. Id verò hac ratione persuaderi potest: nam deliquium Solis cœpit hora sexta, vt tres Euangelistæ docent, Matthæus, Marcus, & Lucas. & disertis verbis Marcus ait: *Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram vsque in horam nonam.* Verba autem Domini tria dicta sunt in cruce ante initium tenebrarum, & antequam facta esset hora sexta: & quatuor verba postrema dicta sunt post tenebras, ac per hoc post horam nonam. Sed præterea sanctus Marcus clariùs rem totam explicat, cum dicit: *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.* & postea subiungit: *Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt.* Cum autem

Mar. 15.

tem

tem dicit hora tertia Dominum fuisse crucifixum, significat horam tertiam nondum fuisse completam, quando crucifixus est Dominus; ac per hoc horam sextam nondum fuisse inchoatam. numerat enim sanctus Marcus horas principales, quæ tres horas ordinarias continere solent. Ad quem modum Paterfamilias vocauit operarios *Matth. 20.* ad vineam, hora prima, tertia, sexta, nona, vndecima; & nos horas Canonicas numeramus Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Vesperas, quæ est vndecima. Igitur apud sanctum Marcum hora tertia crucifixus fuisse dicitur Dominus, quia nondum venerat hora sexta. Itaque calicem passionis bibere voluit Dominus in mensura plena & supereffluente, vt nos doceret amare calicem amarum pœnitentiæ & laborum: non amare calicem consolationum & deliciarum sæcularium. Nos ex lege carnis & mundi, optamus exiguas pœnitentias, & magnas indulgentias: parum laboris, & multum consolationis: breuem orationem, & longam confabulationem. Sed verè nescimus quid petamus: nam vt Apostolus admonet Corinthios, *vnusquisque propriam* *1. Cor. 3.* *mercedem accipiet secundum suum laborem. &:* *non coronatur, nisi qui legitime certauerit.* *2. Tim. 2.* Certè felicitas sempiterna digna fuisset
sempi-

Luc. 24.

Act. 14.

sempiterno labore; sed quia si labor sempiternus necessarius esset, ad felicitatem sempiternam numquam perueniremus; ideo pius Dominus contentus fuit, ut in hac solum vita, quæ fugit velut umbra, pro viribus in operibus bonis & in obsequio ipsius Domini laboremus. proinde sine corde sunt, sine mente, sine consilio, non tam pueri quam infantes, qui breuem hanc vitam otitando, vel quod est multo deterius, grauius peccando, atque Deum ad iram prouocando, consumunt: Nam si oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam: quo pacto nos ludendo, & tempus in oblectanda carne amittendo intrabimus in gloriam alienam: si Euangelium valde esset obscurum, & non posset sine magno labore intelligi, excusationem fortitan aliquam haberemus: at Euangelium ab illo, qui edidit, exemplo vitæ propriæ clarissime declaratum est, ut cæcis etiam patere queat. Neque solum ab ipso Christo explicatum illud habemus: sed tot commentaria, quæ ad sensum patent, clarissima extant, quot sunt Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines, Sancti denique, quorum per singulos ferè dies præconia & triumphos celebramus. Omnes enim isti clamant, non per multas oblectationes, sed per multas tribulationes

*tiones oportere nos intrare in Regnum ca-
lorum.*

CAPVT III.

De secundo fructu verbi quarti.

ALter fructus, isque valdè pretiosus, colligi potest ex consideratione silentij Christi in tribus illis horis, quæ fluxerunt ab hora sexta vsque ad nonam. Quid enim quæso te, anima mea, fecit Dominus tuus in illis tribus horis? horror & tenebræ mundum inuoluerant vniuersum; & Dominus tuus non in lecto molli quiescebat, sed in cruce nudus, doloribus plenus, sine vlllo consolatore pendebat. Tu Domine, qui solus hoc nosti, doce seruulos tuos vt intelligant quantum tibi debeant, & saltem piis lacrymis compatiantur tibi, & discant in hoc exilio pro amore tuo aliquando, si tibi placitum fuerit, omni consolatione carere. Ego, fili, numquam in toto vitæ meæ mortalis decursu, qui nihil fuit nisi labor & dolor, maiores angustias expertus sum, quàm in illo trium horarum decursu: neque vquam libentiùs dolores pertuli, quàm in illo eodem spatio temporis. Tunc enim ex lassitudine corporis semper magis ac magis vulnera dilatabantur, & doloris acerbitas

H

auge-

augebatur. Tunc ex ipsa Solis absentia frigus aëris auctum, corpori meo ab omni parte nudo dolorem augebat. Tunc ipsæ tenebræ, quæ conspectum cæli, & terræ, & rerum ceterarum auferebant, cogeant quodammodò animam, ut sola corporis sui tormenta cogitaret: ita ex hac parte tres illæ horæ tres mihi anni esse videbantur. Sed quoniam desiderium, quo pectus meum ardebat honoris paterni, & obedientiæ eius adimplendæ, & salutis animarum vestrarum procurandæ, tale erat, ut quò magis dolor corporis augebatur, eò magis ignis ille desiderij mitigaretur: videbantur mihi tres horæ illæ tria parua momenta temporis, præ amoris patiendi magnitudine. O piissime Domine, si res ita se habet, valdè ingrati sumus, quibus graue est vnâ horulam in istis tuis doloribus cogitandis infumere, cum tibi graue non fuerit, tribus horis integris cum tenebrarum horrore, in frigore & nuditate, in ardentissima siti, in cruciatibus acerbissimis pro salute nostra procuranda in cruce pendere. Sed quæso te, amator hominum, responde mihi, vtrum dolorum vehementia facere potuerit, ut in illo tam longo trium horarum silentio, cor tuum ab oratione cessauerit. Nos enim cum in tribulatione versamur, præsertim si mem-

membra corporis acri dolore pungantur,
 non sine magno labore animum ad oran-
 dum applicare valemus. Non ita ego, fili,
 sed in carne infirma spiritum promptum
 ad orationem gerebam. Immodò verò totas
 illas tres horas, in quibus nihil per linguam
 locutus sum, cordis ore ad Patrem pro vo-
 bis orando & clamando consumpsi. Neque
 solum orabam corde, sed etiam vulnere &
 sanguine. Quot erant in corpore meo vul-
 nera, erant autem plurima, tot erant ora
 clamantia pro vobis ad Patrem; & quot
 erant sanguinis guttæ, tot erant linguæ pe-
 tentes & postulantes misericordiam vobis
 ab eodem Patre meo, & vestro. Nunc verò,
 Domine, planè confundis impatientiam
 serui tui, qui si fortè labore fatigatus, vel
 dolore grauatus ad orandum accedat, vix
 potest mentem ad Deum attollere vt pro
 se oret; vel si per gratiam tuam attollat, non
 potest diu attentionem continuare, quin
 mentem ad laborem vel dolorem suum re-
 flectat. Miserere igitur Domine serui tui se-
 cundùm magnam misericordiam tuam, vt
 tam magno proposito exemplo patientiæ
 tuæ, discat vestigia tua sequi, & perexiguas
 molestias suas saltem in oratione contem-
 nere.

CAPVT IV.

De tertio fructu verbi quarti.

CUm Dominus in cruce clamans dixit, *Deus meus, vt quid dereliquisti me?* non ideo dixit, quòd reuerà nesciret, cur eum Deus dereliquisset. Quid enim nesciret, qui omnia nouit? sic enim Apostolus Petrus respondit Domino quærenti: *Simon Ioannis amas me? Domine, inquit, tu omnia nosti; tu scis quia amo te.* & Apostolus Paulus de Christo loquens addit: *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ.* Non igitur quæsiuit vt disceret, sed vt nos ad quærendum hortaretur, & vt quærendo & inueniendo, multa nobis vtilia, vel etiam necessaria disceremus. Cur igitur Deus Filium suum in laboribus & doloribus acerbissimis dereliquit? Quinque mihi occurrunt causæ, quas in medium adducam, vt sapientioribus occasionem præbeam meliora & vtiliora inuestigandi.

Prima igitur mihi esse videtur, magnitudo & multitudo offensionum generis humani in Deum, quas Filius in suo corpore expiandas suscepit. *Peccata nostra*, inquit sanctus Petrus, *ipse pertulit in corpore suo super lignum; vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus:*

mus: cuius liuore sanati estis. Porro magnitudo offensionis, quam Christus passione sua delendam suscepit, est quidem aliquo modo infinita, ratione personæ infinitæ dignitatis & excellentiæ, quæ fuit offensa: sed etiam persona satisfaciens, quæ est Filius Dei, est etiam infinitæ dignitatis & excellentiæ; ac per hoc quælibet pœna à Filio Dei sponte suscepta, etiam si vna tantum fuisset sanguinis gutta, satis esse potuisset ad satisfactionem. Atque hoc quidem verum est: sed vt copiosa esset redemptio, & quia non vnica fuit offensio, sed propè innumerabiles; non enim solius Adæ peccatum primum, sed omnia peccata omnium hominum super se accepit Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: idè placuit Deo, vt pœnas innumerabiles, easque grauissimas Filius eius portaret. atque hoc in illa derelictione significatur, de qua Filius ad Patrem dicit: *Quare dereliquisti me?* Altera causa fuit, magnitudo & multitudo pœnarum gehennæ, quam vt notam nobis faceret, voluit eam Filius Dei tam ingenti pœnarum suarum imbre retinguere. Quanta sint autem gehennæ incendia, docet Isaias Propheta, cum ea docet esse plane intolerabilia, cum ait: *Quis poterit habitare de vobis cum igne de-* Isai. 33.
uorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus

sempiternis? Gratias igitur ex toto corde agamus Deo, qui derelinquere voluit Filium suum vnigenitum in doloribus maximis ad tempus, vt nos liberaret ab ardoribus *sempiternis*. Gratias quoque Agno Dei ex intimo corde reddamus, qui derelinqui maluit à Deo sub gladio iugulante, quàm vt relinqueret ille nos sub dentibus bestiae infernalis, quæ semper rodit, & numquam rodendo satiatur. Tertia causa est, magnitudo pretij gratiæ diuinæ, quæ est illa margarita pretiosa, quam mercator sapientissimus Christus, venditis omnibus quæ habebat, emit, nobisque restituit. Gratia Dei, quæ nobis in Adamo data fuerat, & quam Adamo peccante perdidimus, tam pretiosa margarita erat, vt & mirificè nos ornaret, & Deo gratissimos redderet, & pignus esset felicitatis æternæ. Hanc margaritam, quæ summa erat diuitiarum nostrarum, serpentis astutia nobis ademptam, nemo erat, qui recuperare posset, nisi Filius Dei, qui sapientia sua vincit malitiam diaboli, sed cum grauissimo incommodo suo, exponens ipse se laboribus & doloribus plurimis: vicit pietas Filij, qui se itineri laboriosissimo ac molestissimæ peregrinationi commisit, vt margaritam illam nobis recuperaret. Quarta causa fuit, magnitudo eminentissima Regni

Mat. 13.

Regni cælorum, ad quod nobis aditum im-
 mensis laboribus & doloribus suis aperuit
 Filius Dei, de quo Ecclesia gratissimo ani-
 mo canit: *Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti*
credentibus Regna cælorum. Atque vt mortis
 aculeum vinceret, opus illi fuit durissimo
 prælio cum morte luctari: in quo prælio Pa-
 ter eum dereliquit, vt gloriolius triumphar-
 et. Quinta causa fuit, amor ingens quo Pa-
 trem Filius prosequabatur. Optabat enim,
 vt in redemptione mundi, & abolitione
 peccati, honori Patris æterni copiosissimè
 & cumulativissimè satisfaceret. Id verò fieri
 non poterat, nisi Pater Filium derelinque-
 ret, id est, pati sineret tormenta omnia, quæ
 à diabolo excogitari, & ab homine tolerari
 queunt. Siquis igitur quærat, vt quid Deus
 Filium in cruce extrema queque patientem
 dereliquit? responderi poterit, vt appareat
 magnitudo peccati, magnitudo gehennæ,
 magnitudo gratiæ diuinæ, magnitudo vitæ
 æternæ, & magnitudo charitatis Filij Dei
 erga Patrem suum. Ex quibus causis alia
 quoque soluitur quæstio, cur videlicet mul-
 tis Martyribus Deus sic admiscuerit cali-
 cem passionis cum ingenti copia spiritua-
 lium consolationum, vt Martyres illi ma-
 luerint calicem passionis cum admistione
 illarum consolationum, quam sine illis

Vide Ruf.
 finis Hist.
 Eccles.
 cap. 36.

consolationibus carere calice passionis : & Filium suum dilectissimum permiserit sine vlla consolatione calicem amarissimum vsque ad facies, vt sic loquar, exhaurire. Huius enim rei ratio est, quia in sanctis Martyribus nulla earum causarum **locum** habebat, quas in passione Christi enumerauimus.

CAP. V.

De quarto fructu verbi quarti.

Addi potest etiam alius fructus, non tam ex ipso quarto verbo, quàm ex circumstantia temporis in quo dictum est, videlicet ex horrendis tenebris, quæ verbum illud proximè præcesserunt. Siquidem tenebræ illæ aptissimæ sunt ad gentem Hebræorum illuminandam, & ad Christianos ipsos in vera fide confirmandos, si ad vim demonstrationis, quam ex tenebris illis deductam nunc proponemus, animum seriò applicare velint. Demonstratio ex quatuor veritatibus nullo negotio colligi potest.

Prima veritas est, Christo crucifixo Solem obscuratum esse planè totum, vt stellæ in cælo conspicerentur, vt noctu conspici solent. Hæc veritas quinque testibus fide dignis-

dignissimis, & qui diuersarum erant nationum, & diuersis temporibus, & in locis diuersis erant, cum scriberent libros suos, ut non potuerint ex collatione vel conuentione inter se facta scribere. Primus est S. Math. 27. Mathæus, Hebræus, qui in Iudæa scripsit, & vnus ex illis est qui Solem obscuratum viderunt. Et certè hic vir grauis & prudens, numquam hoc in Iudæa, & ut credibile est, in ipsa ciuitate Ierosolyma, scripsisset, si verum non esset quod scripsit. Quoniam alioqui potuisset ab omnibus illius ciuitatis & regionis incolis reprehendi & derideri, quasi scripsisset, quæ omnes scirent esse falsissima. Alter testis est sanctus Marcus, qui Mar. 15. Romæ scripsit, & ipse quoque eclipsim illam vidit, quia tunc in Iudæa erat cum aliis discipulis Domini. Tertius est sanctus Lucas, qui Græcus erat, & in Græcia scripsit: & ipse quoque vidit eclipsim Antiochiæ in patria sua. Nam cum eam viderit Heliopoli in Ægypto sanctus Dionysius Arcopagita, facilius eam videre potuit sanctus Lucas ex Antiochia, quæ vicinior est Ierosolymæ, quàm Heliopolis. Quartus testis, & quintus, sunt Dionysius & Apollophanes, qui Græci erant, & eo tempore gentiles: & disertis verbis testantur, eam eclipsim à se visam & consideratam cum summa sua ad-

miratione. Hi sunt quinque testes, qui de visu proprio testantur. His accedunt annales Romanorum veterum, & Philegon chronographus Adriani Imperatoris, vt suprà monuimus in primo capite. Itaque prima veritas nullo modo sine ingenti temeritate negari potest à Iudæis, vel à paganis. Nam apud Christianos veritas hæc ad Fidem Catholicam pertinet.

Altera veritas est, prædictam eclipsim non potuisse fieri, nisi per omnipotentiam Dei; ac per hoc non à dæmonibus vlllo modo, vel ab hominibus auxilio dæmonum procurari potuisse; sed de speciali prouidentia & voluntate Dei creatoris & gubernatoris mundi esse profectam. Hæc veritas hac ratione demonstratur: nam Sol non potest deficere, nisi vno ex tribus modis: vel per interpositionem Lunæ inter Solem & terram; vel per ingentem & densissimam aliquam nubem; vel per radiorum Solis retractionem, siue extinctionem. Primo modo non potuit naturaliter illa interpositio fieri, quia cùm tunc esset pascha Iudæorum, Luna inueniebatur opposita Soli; proinde necesse fuit, vel sine interpositione Lunæ illam eclipsim fieri, vel inusitato & maximo miraculo, Lunam paucis horis iter fecisse, quod quatuordecim diebus factura erat, ac
deinde

deinde simili miraculo retrocessisse tanta
velocitate, vt spatio trium horarum confi-
ceret rursus iter dierum quatuordecim. Il-
la autem, quæ ad cælestes orbes pertinent,
extra controuersiam est, non posse fieri nisi
à Deo: neque enim dæmones vilam pote-
statem habent nisi infra Lunam. Ideò enim
Apostolus dæmonem appellat *Principem* Ephes. 2.
potestatis aëris huius. Secundo modo non
potuit fieri deliquium illud Solis, quoniam,
vt suprà diximus, nubes densa & crassa non
potest eripere nobis aspectum Solis, nisi et-
iam auferat aspectum stellarum: constat au-
tem ex testimonio Phlegontis, deficiente
Sole in passione Christi, visas fuisse stellas
in cælo, eo planè modo quo videntur in
noctibus. Tertio denique modo notissi-
mum est, non posse Solis radios retrahi, vel
extingui, nisi à Deo qui Solem creauit. Igi-
tur secunda veritas non minùs certa est
quàm prima, neque minori temeritate po-
test negari quàm prima.

Tertia veritas est, tenebras illas, de quibus
nunc agimus, Christi crucifixi causa exor-
tas, atque à diuina prouidentia procuratas
fuisse. Hæc veritas ex eo demonstrari po-
test, quòd tenebræ illæ tam diu perseuera-
uerunt in aëre, quamdiu Christus Domi-
nus viuus pependit in cruce: id est, ab hora
sexta

sexta vsque ad nonam. Id attestantur quotquot huius deliquij meminerunt. neque casu fieri potuit, vt tenebræ plenæ miraculis cum Christi passione coinciderent. Quæ enim miraculo fiunt, non casu, sed diuina prouidentia fiunt. Neque vllus auctor est, quòd ego sciam, qui aliam causam huius tam admirandi deliquij assignare potuerit. Qui enim Christum nouerunt, eius causa deliquium illud factum esse confessi sunt: qui Christum non nouerunt, ignorantiam suam falsi admirantes permanserunt.

Quarta veritas est, tenebras illas tam prodigiosas nihil aliud indicare potuisse, nisi sententiam Caiphæ & Pilati iniustissimam fuisse, & Iesum esse verum & proprium Filium Dei, verissimumque Messiam Iudæis promissum. Hæc enim potissima causa fuit, cur Iudæi Christum ad necem postulauerint. Nam in concilio Pontificum & Sacerdotum, Scribarum & Phariseorum, cum videret Pontifex testimonia aduersus Christum nihil probare, surrexit, & ait: *Adiuuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, si tu es Christus filius Dei.* Consistente autem Domino, & confitente se esse, scidit vestimenta sua Pontifex dicens: *Blasphemauit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam: quid vobis videtur? At illi respondentes dixit.*

dixerunt: Reus est mortis. Ac deinde coram Pilato, qui Dominum liberare à morte cupiebat, Pontifices & ministri dixerunt: *Nos Ioan. 19. legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.* Hæc igitur potissima causa fuit, cur Dominus ad crucem damnatus fuerit. quod prædictum fuit à Daniele Propheta dicente: *Occidetur Chri-* Dan. 9.
stus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est. Atque hæc ipsa causa fuit, cur Deus in passione Domini horrendas illas tenebras in mundum effuderit, ut apertissime testaretur, errauisse Pontifices, errauisse populum, errauisse Pilatum, errauisse Herodem: & illum qui pendeat in cruce, esse verum Filium suum, & Messiam promissum. Quod ipsum Centurio animaduertis cælestibus signis, clamauit: *Verè Filius Dei* Matth. 27.
erat iste. & rursum: *Verè hic homo iustus erat.* Luc. 23.
 Cognouit enim Centurio signa illa cælestia esse quasi vocem Dei retractantis sententiam Caiphæ & Pilati, & affirmantis, hominem illum contra omne ius morti traditum fuisse, cum sit auctor vitæ, verus Dei Filius, & Christus in lege promissus. Quid enim significare potuit Deus tenebris illis, addita scissione petrarum, & veli Sanctuarij, nisi auersum se iam esse à populo quondam suo, & iratum iracundia maxima, pro-
 pterea

Luc. 19. pterea quòd non cognouerit tempus visitationis suæ, vt Dominus illis manifestè prædixit apud Lucam.

Certè si Iudæi ista considerarent, & simul animaduernerent, se ab illo tempore dispersos esse inter varias nationes, & neque Reges habere, neque Pontifices, neque altaria, neque sacrificia, neque miracula diuina, neque responsa Prophetarum; planè intelligerent, se à Deo derelictos; & quod est longè miserius, datos esse in reprobum sensum, & nunc impleri in eis, quod Isaias futurum prædixit, cùm Dominum dicentem introducit: *Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne fortè videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum.*

Isai. 6.

CAPVT VI.

De quinto fructu verbi quarti.

IN primis tribus verbis commendauit nobis magister noster Christus tres eximias virtutes, charitatem ad inimicos, misericordiam ad miseros, & pietatem ad parentes. In quatuor sequentibus verbis commendat

mendat virtutes quatuor, non quidem excellentiores, sed nobis non minus necessarias, humilitatem, patientiam, perseverantiam, & obedientiam. Et quidem humilitatem, quæ propriè virtus Christi dici potest, cum eius nulla fiat mentio in scriptis sapientium huius mundi, in toto vitæ suæ decursu re ipsa & factis ostendit, sed præterea disertis verbis eius virtutis se magistrum professus est, cum ait: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Sed numquam clariùs hanc virtutem, & simul etiam patientiam, quæ separari ab humilitate non potest, nobis commendavit, quàm cum ait: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* his enim verbis Christus ostendit, permittente Deo, omnem suam gloriam & excellentiam in conspectu hominum obscuratam: quod ipsum etiam tenebræ illæ demonstrabant. Non potuit autem Dominus sine exitia humilitate & patientia obscuracionem eiusmodi tolerare.

Gloria Christi, de qua loquitur sanctus Ioannes in principio Euangelij, cum ait: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis:* polita erat in potentia, sapientia, probitate, maiestate regia, beatitudine animæ, & dignitate diuinæ, quam habuit, ut verus & naturalis Filius Dei.

Dei. Hac omnia passio obscuravit: & hanc obscuracionem illa verba significant, *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Potentiam passio obscuravit, quia cruci affixus nihil omnino posse videbatur; & ideò Principes Sacerdotum, & milites, & ipse etiam latro exprobrabant illi impotentiam dicentes: *Si filius Dei es, descende de cruce.* & *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere.*

Math. 27.

Luc. 23.

Quanta patientia, quanta humilitas necessaria fuit, ut nihil ad ista responderet is, qui verè erat omnipotens? Sapientiam passio obscuravit, quando coram Principibus Sacerdotum, coram Herode, coram Pilato ad multas interrogationes, quasi consilij omnis expers, nihil respondebat. ex quo factum est, ut eum Herodes indutum veste alba spreuerit, & exercitus eius. Quanta humilitas, quanta patientia necessaria erat ad ista toleranda ei, qui non solum Salomone sapientior, sed ipsa Dei sapientia erat? Probitatem vitæ passio obscuravit, cum in medio latronum cruci affixus penderet, quasi seductor populorum & Regni alieni usurpator esset. Atque hanc innocentiae gloriam magis adhuc obscurare videbatur illa derelictio Dei, quam ipse fatebatur, dicens: *Cur me dereliquisti?* Deus enim non probos viros, sed improbos derelinquere solet.

solet. Certè superbi omnes valdè cauent, ne aliquid dicant, vnde possint qui audiunt suspicari, indignitatem aliquam suam eos ipsos confiteri. Sed humiles & patientes, quorum Rex Christus fuit, libenter occasionem omnem arripiunt humilitatis & patientiæ, modò nihil falsi dicant. Quanta igitur humilitas, quanta patientia necessaria fuit ad ista toleranda illi, de quo Apostolus dicit: *Talis decebat vt nobis esset Pontifex*, Hebr. 7. *sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus*. Porro regiam maiestatem passio sic obscurauit, vt pro diademate aureo spineam coronam, pro sceptro arundinem, pro tribunali patibulum, pro regio comitatu duos illi latrones adiunxerit. Quanta igitur humilitas, quanta patientia necessaria fuit illi, qui verè erat Rex regum, & Dominus dominantium, & Princeps regum terræ? Quid iam dicam de beatitudine animæ, quam verè Christus habuit ab ipsa sua conceptione? & quam potuisset, si voluisset, in corpus etiam transfundere? quàm vehementer gloriam istam passio obscurauit, cum eum fecerit *despectum, & nouissimum virorum, virum do-* Isai. 53. *lorum, & scientem infirmitatem*, iuxta Isaiam. & cum ipse clamet præ magnitudine passionis, *Deus meus, vt quid dereliquisti me?* De-

Psal. 21.

nique cellissimam diuinæ personæ dignitatem passio sic obscurauit, vt qui supra omnes, non homines tantum, sed etiam Angelos sedet, propter passionem dicat: *Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.*

Matth. 23.
Luc. 14.
& 18.
Philip. 2.

Ad hunc igitur locum nouissimum Christus in passione descendit: sed hæc descensio non sine ingenti merito & exaltatione fuit. Quod enim idem Dominus verbo sæpissime me promisit, dicens: *Omnis qui se humiliat, exaltabitur*; in ipsius persona impletum fuisse, Apostolus testatur, cum ait: *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen; vt in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum.* Ita qui fuit nouissimus, declaratus est primus, & humiliatio breuissima & quasi momentanea fuit, sed exaltatio sempiterna. Quod idem videmus accidisse Apostolis & Sanctis omnibus: nam Apostolos, scribit B. Paulus, fuisse *tamquam purgamenta huius mundi, & omnium peripsa*, id est, res vilissimas, quæ ab omnibus proiciuntur & conculcantur. hæc fuit humilitas Apostolorum. Sed quæ exaltatio? Sanctus Ioannes Chrysostomus docet, cum ait, Apostolos
nunc

Hom. 32.
in Epist. ad
Rom.

nunc in cælo prope ipsum thronum Dei assistere, vbi Cherubim Deum glorificant, vbi Seraphim volant; id est, cum primis Principibus Regni cælorum locum tenere, à quo loco numquam excident. Certè si homines attentè considerarent, quàm honorificum sit, humilitatem Filij Dei hîc in terris imitari; & simul aliquo modo suspicari possent, quanta sit exaltatio, ad quam humilitas ipsa perducit, paucos omnino superbos inueniremus: sed quia sensibus carnis & humana cogitatione plerique omnia metiuntur, ideò mirum non est, si rara sit humilitas in terris, & superborum infinitus sit numerus.

CAPVT VII.

De verbo quinto, Sitio, ad litteram.

SEquitur verbum quintum, quod habetur apud sanctum Ioannem, & est verè verbum vnum, videlicet, *Sitio*. Sed vt intelligatur, necesse est addere verba Euangelistæ præcedentia & sequentia. sic igitur loquitur sanctus Ioannes: *Postea sciens Iesus Ioan. 19. quia omnia consummata sunt, vt consummarentur Scriptura, dixit: Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, byssopo circumponentes, obtulerunt ori eius.*

eius. Quorum verborum hæc sententia est: Dominus noster adimplere voluit omnia, quæ de vita & morte eius Prophetæ, Spiritu sancto pleni, prænouerant & prædixerant. & quoniam omnibus aliis adimpleris, adhuc vnum restabat, vt acetum in siti sua gustaret, iuxta illud Psalmi sexagesimi octauæ, *In siti mea potauerunt me aceto*, dixit clara voce, *Sitio*. & qui astabant, obtulerunt ori eius spongiam aceto plenam, & calamo impositam. Dominus igitur noster dixit, *Sitio*, vt impleretur Scriptura. Et quare vt impleretur Scriptura? cur non potius dixit *Sitio*, quia reuerà sitiebat, & restinguere sitim cupiebat? non enim Propheta prædixerat, ad hoc vt fieret quod prædixit; sed ideò prædixerat, quia præuiderat futurum; & futurum prædixerat, quia res verè futura erat, etiamsi non præuideretur. Itaque præuisio vel prædictio non est causa rei futuræ; sed res futura causa est cur possit præuideri vel prædici. Magnum hoc loco mysterium aperitur. Vere enim Dominus siti grauissima laborauit à principio crucifixionis, & ea sitis creuit semper magis ac magis, ita vt vnum fuerit ex maioribus tormentis quæ Dominus in cruce pertulit. Siquidem emissio magnæ copię sanguinis, exliccat, & sitim prouo-

prouocat. Noui ego personam, quæ multis affecta vulneribus, ex quibus ingens copia sanguinis fluxerat, nihil nisi potum desiderabat, quasi nihil mali pateretur præter ardentissimam sitim. Idem legitur in vita sancti Emmerammi martyris: qui ligatus ad palum, & plurimis vulneribus acceptis, destituti tantummodò querebatur. Christus igitur, qui post longam defatigationem multum sanguinis in flagellatione fuderat; & postea crucifixus quatuor quasi fontes in corpore suo patentes gerebat, ex quibus ingens sanguinis copia longo iam tempore fluxerat; quomodo fieri potest, ut non siti ardentissima cruciaretur? Et tamen longum hunc cruciatum per tres horas silentio presserat, & potuisset etiam premere usque ad mortem, quæ iam tunc erat in ianuis. Cur igitur tanto tempore silentio texit cruciatum tam immanem, & iam iam moriturus illum manifestans dicit, *Sitio*; nisi quia voluntas Dei erat, ut nos omnes nouum hoc tormenti genus Christo non defuisse sciremus? Et ideo idem Pater celestis à Propheta prædici voluit in persona Christi; & ipsi Domino Iesu Christo inspirauit, ut ad exemplum patientiæ fidelibus suis notum faceret hunc nouum & acerbissimum cruciatum. Dixit ergo, *Sitio*, id est,

Vide Suriū
ad diem
22. Sept.

deficit iam in carne mea humor omnis: aruerunt venæ, aruit lingua, aruit palatum, aruerunt fauces, aruerunt interiora omnia: siquis me refocillare cupit, potum offerat.

Audiamus nunc quem potum illi obtulerint, qui cruci astabant. *Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius.* O consolationem! ô refrigerium! Erat ibi vas aceto plenum, quod noxium est vulneribus, & mortem accelerare solet, atque ea de causa ibi conseruabatur, vt mortem cruci affixis acceleraret. Certè sanctus Cyrillus ad hunc locum ita scribit: *Pro inuante & incundo potu, nocentem & acerbum obtulerunt.* Et hoc ideò credibilius redditur, quòd sanctus Lucas scribat in Euangelio: *Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei.* & quamuis hoc scribat sanctus Lucas de Christo recens cruci affixo: tamen credibile est, illos ipsos milites, cum audiuerunt clamantem, *Sitio*, tunc acetum per spongiam & calamum dedisse, quod antea illudentes obtulerant. Summa est, vt initio paulò ante cruci affixionem, obtulerunt vinum felle mistum, sic in exitu vitæ acetum noxium vulneribus obtulerunt, vt a principio vsque ad finem tota Christi

Lib. 22.
cap. 35. in
Ioan.

Luc. 23.

Math. 27.

Ioan. 19.

Chrifti passio fuerit simplex & vera passio,
nulla consolatione admixta.

CAPUT VIII.

De primo fructu verbi quinti.

Scripturæ Testamenti veteris plerum-
que per Scripturas Testamenti noui de-
clarari solent: sed in hoc mysterio de siti
Domini, verba Psalmi sexagesimi octau-
i haberi possunt pro commentario Euange-
lij. Siquidem in Euangelio non aperte de-
claratur, an qui obtulerunt acetum Domi-
no sitienti, id fecerint ut ei gratificarentur,
an ut eum magis affligerent, id est, ex amo-
re, vel odio. Nos cum sancto Cyrillo in ma-
lam partem accipimus factum illorum, qui
Domino sitienti acetum propinauerunt.
Sed verba Psalmi apertiora sunt, quàm ut
explicatione indigeant: atque ex eis hunc
fructum colligemus, ut discamus sitire cum
Christo, quæ verè & salubriter sitienda sunt.
Hæc sunt verba Prophetæ: *Sustinui qui simul* Psal. 68.
contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur,
& non inueni. & dederunt in escam meam
fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Itaque
qui dederunt Christo Domino, paulò ante-
quam crucifigeretur, vinum cum felle
mixtum, & qui crucifixo Domino acetum

obtulerunt, de illis erant, de quibus queritur, dicens: *Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni.*

- Sed posset aliquis quærere, An non beatissima Virgo mater Domini, & sorormatris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalena cum Apostolo Ioanne, stantes iuxta crucem, verè & ex corde simul contristabantur? An non etiam mulieres illæ, quæ sequebantur Dominum ad montem Ciliaria plangètes eum, verè simul cum eo contristabantur? denique, Nónne Apostoli omnes passionis tempore tristabantur, cùm eis Christus ipse prædixisset, *Quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit?* Omnino contristabantur omnes isti, & seriò contristabàtur: sed non simul cum Domino contristabantur; quia non eadem erat tristitiæ causa vel ratio in Christo, & in aliis. Dominus enim ait: *Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni.* Illi tristabantur de passione & morte Christi corporali: ille non de hac re tristabatur, nisi ad breue tempus in horto, ut se verè hominem demonstraret: immò dicebat; *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar.* & alio loco *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem.*
- Luc. 23.
- Ioan. 16.
- Psal. 68.
- Luc. 12.
- Ioan. 14.

Patrem. Quanam igitur erat causa tristitiae Domino, in qua simul contristantes non inuenit? perditio animarum, pro quibus patiebatur. Et quæ erat causa consolationis, in qua consolantem non inuenit, nisi salus animarum, quam sitiebat? Hanc vnam consolationem quærebat, hanc optabat, hanc esuriebat, hanc sitiebat: sed datum est ei fel in escam, & acetum in potum. Fellis enim amaritudo peccata significat, quibus nihil est amarius ei qui sensum gustandi habeat non infectum vel deprauatum: aceti verò acrimonia vel acerbitas, obstinationem significat in peccato. proinde meritò Christus tristabatur, quia videbat pro vno latrone conuerso, non solum alterum latronem in obstinatione mansisse, sed multos alios item obstinatos manere, & ex Apostolis ipsis omnes ferè scandalum passios, Petrum negasse, Iudam desperasse.

Siquis igitur velit Christum in cruce esurgentem, & sitientem, & inde valdè contristatum & dolentem consolari atque reficere: primum ipse se offerat verè pœnitentem, & peccata propria detestantem; deinde simul cum Christo tristitiam magnam in corde suo concipiat, quòd tanta animarum multitudo quotidie pereat, cum tam facile possent

I s omnes

omnes homines saluari, si redemptionis pretio uti vellent. Verè Apostolus Paulus vnuserat ex iis, qui cum Christo tristabantur, cum ait in Epistola ad Romanos, *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto: quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israëlita, quorum adoptio est filiorum, &c.* Non poterat Apostolus magis amplificare desiderium suum erga salutem animarum, quàm illa exaggeratione, *Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo.* Significat enim ex sententia sancti Ioannis Chrysostomi de Compunctione cordis, & in Epist. ad Romanos, se adeò vehementer tristari de damnatione Iudeorum, ut si fieri posset, cuperet ipse separari à Christo, propter Christum; non quidem à charitate Christi separari cupiebat, de qua dixerat paulò ante: *Quis nos separabit à charitate Christi?* Sed à gloria Christi, malens ipse gloria cælesti priuari, quàm ut Christus priuaretur tanto fructu passionis suæ, quantus appareret in conuersione multorù millium Iudeorum. Iste igitur verè tristabatur cum Christo, & consolabatur dolorem Christi:

sed

Rom. 9.

Lib. 1.

Hom. 18.

Rom. 8.

sed paucos habet hoc tempore imitatores. Primum enim Pastores animarum non pauci magis tristantur, si prouentus Ecclesię suę diminui aut etiam perire videāt, quàm si multus animarum numerus ex ipsorum absentia vel negligentia pereat. *Patientius*, inquit sanctus Bernardus de Episcopis loquens, *ferimus Christi iacturam, quàm nostram. Quotidianas expensas quotidiano reciprocamus scrutinio, & continua Domini gregis detrimenta nescimus.* Non satis esse debet Prælato, si ipse pie uiuat, & Christi virtutes priuatim imitari satagat, nisi etiam subditos suos, vel potiùs filios suos, pios efficiat, & per Christi vestigia ad vitam æternam ducat. proinde si Christo compati, & cum illo tristani, eiusque dolores consolari cupiunt; vigilent super gregem suum, non deserant ouiculas suas, verbo dirigant, exemplo præcedant.

Lib. 4. de
Consider.
cap. 9.

Sed etiam de priuatis hominibus iure queri potest Christus, quòd cum illo non contristentur, neque dolorem suum consententur. Et si cùm in cruce pendebat, meritò querebatur de perfidia & obstinatione Iudæorum, à quibus videbat tantum suum laborem doloremque contemni, & tam pretiosam medicinam sanguinis sui tamquam à phreneticis respui: quid nunc dicere potest,

test, cùm non iam de cruce, sed de calo videat, ab his qui in eum credunt, aut credere se dicunt, nihili fieri passionem suam, sacrum sanguinem conculcari; & nihil nisi fel & acetum sibi offerri, id est, sine consideratione diuini iudicij, & sine metu gehennæ multiplicari peccata? *Gaudium est in calo super vno peccatore pœnitentiam agente:* sed si paulò pòst ille qui per fidem & Baptismum natus videbatur in Christo, & qui per Pœnitentiam à morte reuocatus videbatur ad vitam, iterùm peccando moritur; nōne gaudium vertitur in tristitiam? & lac in fel, & vinum vertitur in acetum? Certè *mulier*, quæ cùm parit, *tristitiam habet*, si viuum pariat puerum, iam non meminit *presure propter gaudium, quia natus est homo in mundum*: sed si fortè puer continuò moriatur, aut etiam mortuus nascatur, nōne duplici dolore torquebitur? sic etiam multi laborant confitendo peccata, fortasse etiam in ieiuniis & eleëmofynis non sine labore versantur: sed quia per conscientiam erroneam, vel ignorantiam non probabilem ad indulgentiam non perueniunt; nōne isti laborant in parturiendo, & tamen abortum faciunt, & se ipsi, & pastores suos duplici mœrore conficiunt? Similes sunt eiusmodi homines viro agrotanti, qui amarissimo

pharma-

Luc. 15.

Ioan. 16.

pharmaco, vnde sanitatem sperabat, sibi ipse mortem accelerat: vel agricolę, qui post multos labores in vinea vel in agro colendo consumptos, improuisa grandine superueniente, prouentus omnes, id est labores suos omnes amittit. Ista igitur sunt mala iure deſtenda; & qui iſta deſlet, & de his contriſtatur, iſ cum Chriſto in cruce contriſtatur: & cum in iſtis depellendis malis pro viribus laborat, iſ Chriſti patientis in cruce labores ac dolores mirificę conſolatur, & cum Chriſto viciffim in cęlo gaudente gaudebit, & cum regnante regnabit.

CAPVT IX.

De ſecundo fructu verbi quinti.

ALia, nec parum vtilis conſideratio mihi occurrit, dum ſitim Chriſti in cruce pendentis attentę conſidero. Videtur enim mihi Dominus in eum ſenſum dixiſſe, *Sitio*, quo dixit mulieri Samaritanae, *Da mihi bibere*. Nam paulo poſt aperiens myſterium verbi ſui, adiunxit, *Si ſcires donum Dei, & quis eſt, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam*. Quomodo enim ſitiet, qui eſt fons aquę viuę? an non de ſe loquebatur, cum diceret in Euangelio: *Si quis ſitit, veniat* Ioan. 4. Ioan. 7.

veniat ad me, & bibat? & nōne ipse est petra illa, de qua loquitur Apostolus ad Corinthios: *Bibebant de consequente eos petra, petra autem erat Christus?* Denique nōne ipse est, qui loquitur ad Iudæos per Ieremiam, *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Videor igitur mihi videre Dominum in cruce, tamquam in sublimi specula, respicientem orbem terrarum plenum hominibus siti-entibus, & languentibus præ siti: & occasione sitis suæ corporalis, eundem Dominum miseratum communem illam sitim generis humani, clamauisse, *Sitio*, hoc est, Verè quidem sitio propter exhaustum iam atque exsiccatum humorem corporis mei; sed hæc sitis in momento finietur: magis autem sitio, vt homines ex fide cognoscere incipiant, me esse verum fontem aquæ viuæ, & veniant ad me, & bibant, & deinceps non sitiant in æternum.

O nos beatos, si concionem istam Verbi incarnati attentissimo corde audiremus! An non enim homines fere omnes sitiunt siti concupiscentiæ ardentissima & insatiabili aquas labentes & turbidas rerum transeuntium & defluentium, quæ vulgò dicuntur bona, pecunias, honores, voluptates? Et
quis

quis umquam istam aquam bibens, non sitiuit iterum? Et quis umquam Christum magistrum audiens gustare cepit aquam viuam sapientiæ cælestis & charitatis diuinæ, qui non continuò extincta siti rerum terrenarum, respirare cœperit in spem eternæ vitæ; & deposita mordaci cura acquirendi & cumulandi terrena, non cœperit desiderare & sitire cælestia? Hæc aqua viuæ, non ex terra ascendens, sed de cælo descendens, quam Dominus fons aquæ viuæ nobis dabit, si eam ab illo ardentibus precibus & non sine fonte lacrymarum postulabimus; non solum sitim sedabit rerum terrenarum, sed etiam erit nobis cibus & potus indeficiens toto tempore nostræ peregrinationis. Sic enim loquitur Isaias Propheta: *Omnes sitientes venite ad aquas*. Et ne fortè Isai. 55. putes simplicem esse aquam, vel magno pretio emendam; subiungit: *Properate, venite, & emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum & lac*. Aqua emenda dicitur, quia non sine aliquo labore, id est, dispositione propria acquiritur; sed absque argento, & absque vlla commutatione, quia gratis datur, neque vllum æquale pretium inueniri posset, & quam paulò ante vocauerat aquam, nunc appellat vinum & lac, quia res quædam est pretiosissima, quæ simul

compre-

comprehendit virtutem siue perfectionem aquæ, vini, & lactis.

Hæc est vera sapientia & charitas, quæ dicitur aqua, quia refrigerat æstum concupiscentiæ; vinum, quia calefacit & inebriat mentem ebrietate maximè sobria; lac, quia nutrit dulci pabulo præcipuè infantes in Christo, iuxta illud Apostoli Petri, *sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite*. hæc eadem vera sapientia & charitas, concupiscentiæ carnis contraria, *est iugum illud suauē, & onus leue*, quod qui libenter humiliterque suscipiunt, inueniunt requiem veram & solidam animabus suis, vt non ampliùs sitiant, neque opus habeant aquas ex terrenis puteis haurire. Hæc dulcissima requies animorum aperuit solitudines, impleuit monasteria, reformauit Clerum; ipsos etiam coniugatos ad moderationem non exiguam reuocauit. Certè palatium Theodosij iunioris Imperatoris, non ablimile magno monasterio videbatur; & domus Comitum Elzearij, parui monasterij formam præseferbat. In vtroque loco nulla iurgia, nullæ contentiones audiebantur, sed Psalmi, & cantica sacra frequentissimè resonabant. Hæc omnia Christo debemus, qui siti sua sitim nostram extinxit, & tamquam fons viuus aquis iugiter manan-

Socr. lib. 7.
cap. 22.

Vide Sur.
tom. 5. die
27. Sept.

manantibus agros cordium nostrorum ita rigauit, vt siccitatem non timeant, nisi ab ipso fonte corda nostra (quod absit) inimico instigante recedant.

CAP. V. T. X.

De tertio fructu verbi quinti.

Tertius fructus, qui ex verbo quinto decerpi potest, est imitatio patientiæ Filij Dei. Quamuis enim in verbo quarto claruerit humilitas cum patientia, tamen in verbo quinto, tamquam in proprio loco, summa & sola patientia Christi fulsisse videtur. Porro patientia non solum vna ex magnis virtutibus est, sed etiam præter ceteras valdè necessaria. sic enim loquitur sanctus Cyprianus: *Non inuenio, inter ceteras celestis disciplina vias, quid magis sit vel utilius ad vitam, vel maius ad gloriam, quam vt qui præceptis Dominicis obsequio timoris ac deuotionis innitimur, patientiam maximè tota obseruatione tueamur.* Sed antequam de necessitate patientiæ aliquid dicamus, necesse est patientiam veram à falsa distinguere. Vera patientia est, quæ tolerare iubet mala pœnæ, vt non cogatur facere mala culpæ. Talis fuit patientia Martyrum, qui maluerunt tormenta subire carnificum,

Serm. de
bono Pa-
tientia.

Vide S. Au-
gust. lib. de
Patientia
c. I. 2 3.

K. quàm

quàm Christi fidem abnegare; & maluerunt iacturam omnium bonorum pati, quàm diis falsis cultum adhibere. Falsà verò patientia est, quæ suadet mala omnia tolerare, vt legi concupiscentiæ pareatur: & amittere bona sempiterna, vt temporalia conseruentur. Talis est patientia martyrum diaboli, qui facilè tolerant famem & sitim, frigus & æstus, & iacturam nominis boni, & quod admirabilius est, Regni cælorum, vt opes adaugeant, vel carnis concupiscentiæ satisfaciant, vel ad gradus honorum ascendant.

Iac. I.

Iam verò patientia vera id habet proprium, vt omnes virtutes perficiat & conseruet: atque hoc est quod sanctus Iacobus prædicat in laudibus patientiæ, cum ait: *Patientia opus perfectum habet, vt sitis perfecti & integri, in nullo deficientes*. Virtutes enim ceteræ sine patientia non diu subsistere possunt, propter difficultates quæ in earum actibus inueniuntur: sed quando comitem habent patientiam, facile superant omnes difficultates. patientia enim conuertit praua in directa, & aspera in vias planas. Atque hoc adeò verum est, vt sanctus Cyprianus de ipsa etiam Regina virtutum charitate dicat; *Charitas fraternitatis vinculum est, fundamentum pacis, tenacitas ac firmitas unitatis,*

Serm. de
Patientia.

tatis, quæ spe & fide maior est; & martyria præcedit, quæ nobiscum semper æterna apud Deum in regnis celestibus permanebit. tolle illi patientiam, & desolata non durat; tolle sustinendi tolerandiq; substantiam, & nullis radicibus ac viribus perseverat. Quod idem facilius probat idem Cyprianus de castitate, de iustitia, de pace cum proximis: Sit fortis, inquit, & stabilis in corde patientia, & nec adulterio sanctificatum corpus & Dei templum polluitur, nec iustitiæ dicata innocentia contagione fraudis inficitur, nec post gustatam Eucharistiam manus gladio & cruore maculatur. hæc ille, qui à contrario sensu significare voluit, neque castitatem adulterio resistere posse sine patientia, neque iustitiam fraude vacare, neque sumptam Eucharistiam ab homicidio liberare.

Hoc autem quod scribit sanctus Iacobus de virtute patientiæ, aliis verbis docent Propheta David, & ipse Dominus, & Apostolus eius. David in Psalmo nono, *Patientia*, inquit, *pauperis non peribit in finem*, quia videlicet opus perfectum habet, ac per hoc fructus eius numquam marcescet. Dicitur enim patientia non perire, quia fructus eius & merces semper manebit. Quomodo dicere solemus, labores agricolæ perire, quando fructum non ferunt; & non perire, quan-

do ferunt. Additur autem vox illa, *pauperis*, quæ hoc loco humilem significat, qui se pauperẽ agnoscit, & sine adiutorio Dei nihil posse vel facere vel pati. Sic sanctus Augustinus exponit in libro de Patientia. neque enim soli pauperes, sed etiam diuites veram patiẽtiam habere possunt, dummodo non in seip̃is confidant, sed in Deo, à quo, vt veri pauperes donorum diuinorum, patientiam petant & accipiant. Hoc idem Dominus ipse significare voluit, cùm ait in

Cap. 15. Euangelio : *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. Illi enim soli vere possidebunt animã, id est vitam suam, vt propriam, & quæ à nullo subripi possit, qui patienter tolerabunt omnes afflictiones, & ipsam etiam corporis mortem, vt non peccent in Deum. Quamuis enim moriendo vitam videantur amittere : tamen non amittunt, sed in eternum custodiunt eam. Mors enim iustorum non mors, sed somnus, isque admodum brevis dici potest. Sed impatientes, qui vt vitam corporis non amittant, peccare non dubitant, vel Christum abnegando, vel idola colendo, vel libidini succumbendo, vel aliud quodcumque scelus perpetrando : illi videntur quidem ad tempus conseruare vitam suam, sed perdunt in æternum vitam corporis & animæ. & sicut

veris

veris patientibus rectè dicitur, *Capillus de* Luc. 21.
capite vestro non peribit: sic impatientibus
 dici debet, Membrũ de corpore vestro im-
 mune à gehennæ incendio non manebit.

Denique hoc idem confirmat Aposto-
 lus, dicens: *Patientia vobis necessaria est, vt* Hebr. 10.
voluntatem Dei facientes, reportetis promissio-
nem. vbi patientiam non vtilem, sed neces-
 sariam omnino esse pronuntiat, vt volunta-
 tem Dei semper faciamus, & voluntatem
 Dei facientes reportemus promissionem, id
 est, *coronam gloriæ, quam repromisit Deus di-* Iacob. 1.
ligentibus se, & mandata sua custodienti-
 bus. *Si quis enim diligit me, sermonem meum* Ioan. 14.
seruabit. &, *qui non diligit me, sermones meos*
non seruat. Itaque videmus, totam Scriptu-
 ram sibi ipsi coherentem, prædicare fide-
 libus patientiæ necessitatem. Hæc igitur cau-
 sa est, cur Christus voluerit in exitu de hac
 vita, testificari omnibus inuisibilem quam-
 dam, & acerbissimam, & longissimam pas-
 sionem suam, sitim videlicet, vt hoc tanto
 exemplo proposito, accenderemur ad pa-
 tientiam in omni afflictione seruandam.
 Fuisse autẽ Christi sitim pœnam vehemen-
 tissimã, paulò antè in explicatione verbi, *Si-*
tio, demonstrauius. Quòd verò longissi-
 ma fuerit, nullo negotio demonstrari potest.

Ac vt incipiamus à flagellatione, cum

Christus flagellaretur, iam fatigatus erat ex oratione prolixa, & agonia, ac sanguinis effusione in horto: deinde ex multis itineribus, quæ illa ipsa nocte & die sequente confecerat, ab horto ad domum Annæ, à domo Annæ ad domum Caiphæ, à domo Caiphæ ad domum Pilati, à domo Pilati ad domum Herodis, à domo Herodis ad domum Pilati; quæ itinera multa milliaria continent: neque Dominus à cœna hesternæ cibum, vel potum, vel somnum gustauerat; sed vexationes multas & grauissimas in domo Caiphæ acceperat, ad quas omnes accessit durissima flagellatio, quam sitis vehemens comitata est; & flagellatione finita, sitis non finem sed incrementum accepit. Successit coronatio & illusio, ac noua vexatio, quam etiam sitis comitata est; & coronatione finita, sitis non extincta sed aucta est. Inde crucis patibulo oneratus, quamuis ex tot itineribus & laboribus fessus, & siti-bundus, processit ad montem Caluariæ. Itinere illo confecto, oblatum est ei vinum cum felle mistum; quod cum gustasset, noluit bibere. Itaque iter quidem finem accepit, sed sitis, quæ toto itinere pium Dominum cruciauerat, sine dubitatione incrementum accepit. Secuta est crucifixio, & ex quatuor vulneribus, quasi ex fontibus qua-
tuor

tuor sanguine defluente, vnusquisque per se cogitare potest, quàm vehementer sitis creuent. Denique tribus horis sequentibus à sexta vsque ad nonam horam in horribilibus illis tenebris, vix credi potest, quo sitis ardore sacratissimum illud corpus confectum fuerit. Et quamuis acetum ministri obtulerint ori eius; tamen quia non vinum vel aqua, sed acetum, id est, aspera & ingrata potio fuit, & valdè modica, cùm ex spongia guttas sorbere deberet, & iam iam moriturus esset: verissimè affirmare licet, Redemptorem nostrum à principio passionis vsque ad obitum grauissimum hoc tormentum patientissimè tolerauisse. Quantum sit autem hoc tormentum, rari apud nos experiuntur, cùm passim occurrant aqua, quibus sitis sedari possit; sed qui multos dies iter faciunt per loca deserta, illi experiuntur, quale sit tormentum sitis.

Scribit Curtius, aliquando Alexandro Magno per desertum cum exercitu iter faciente, occurrisse post longà ariditatem & sitim fluuium quemdam; tanta verò auiditate cœpisse milites aquam illam bibere, vt multi intercluso spiritu statim extincti fuerint; & addit, *multoq; maior horum sic extintorū numerus fuit, quàm vllò amiserat bello.* Itaque ardor ille sitis tam erat intolerabilis,

Lib. 7. de
Reb. gest.
Alexand.

vt non possent milites illi sibi imperare, vt inter bibendum aliquantulum respirarent. sic perit maxima pars exercitus Alexandri. Inueniuntur etiam, qui præ magnitudine sitis suauem putauerint aquam luto admixtam, oleum, sanguinem, & alia sordidiora & horribiliora, quæ nemo hauriret, nisi extrema necessitate coactus. Hinc discere debemus, quàm acerba fuerit Christi passio, & quanta in ea patientiæ virtus eluxerit: quæ nobis Deo volente innotuit, vt eam imitemur, & ita Christo compatiamur, vt simul cum illo glorificemur.

Gal. 2.

Epist. ad
Rom.

Sed audire mihi videor pias quasdam animas, quæ libenter discerent, qua ratione possent ad hoc peruenire, vt patientiam Christi seriò imitarentur, & cum Apostolo dicere possent: *Christo confixus sum cruci.* & cum sancto Martyre Ignatio: *Amor meus crucifixus est.* Res hæc non est adeò difficilis, vt multi existimare videntur. Non enim necesse omnibus est humi cubare, flagellis ad sanguinem vsque corpus proprium cadere, ieiunare quotidie in pane & aqua, cilicium asperum vel ferream catenam ad nudam carnem quotidie gerere, & alia id genus ad carnem edomandam, & cum vitiis & concupiscentiis crucifigendam facere. Illa enim laudabilia & utilia sunt, cum
fiunt

sunt ab iis qui possunt, & non sine consilio magistri spiritualis: sed ego rationem exercendæ patientiæ, & Christum patientem imitandi demonstrare piis Lectoribus cupio, quæ omnibus cõueniat, & nihil insolitum, nihil nouum, nihil quod ad popularem auram captandam fieri vllus suspicari possit.

Primum igitur aio, oportere patientiæ amatorem in illis laboribus & doloribus libenter versari, quæ certum sit, voluntati diuinæ placere, iuxta illud Apostoli: *Patientia* Heb. 10. *vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* Quid autem velit Deus nos patienter subire, non est difficile discere vel docere. Primum enim pro comperto habemus, ea quæ nobis mandat Mater Ecclesia, quamuis duræ vel difficilia sint, obedienter & patienter perficienda esse. Quid nobis mandat Ecclesia? ieiunia Quadragesimæ, Quatuor Temporũ, & Vigiliarum. ista si suscipiantur vt oportet, non sine patientia perfici possunt. Nam si quis velit in diebus ieiuniorum exquirere delicatas epulas; & in cœna vna, siue prandio vno, tantum cibi sumere, quantum in prandio simul & cœna capere solitus erat; & horam anticipare, & postea sub vesperum cœnulam sumere tam copiosam, vt cœna dici possit; iste certè non facile esuriet, neque

fitiet, neque patientia opus habebit: sed si
 ferio statuatur, non anticipare horam, nisi
 morbus aut alia necessitas cogat: vulgares
 & viles epulas poenitentiae agenda accommodatas
 sumere, easque in ea mensura, quae
 refectionem unam, eamque ordinariam
 non excedat; & quod in alia refectione su-
 meretur, si dies ieiunij non esset, dare pau-
 peribus, ut sit iuxta B. Leonem, *refectio pau-*
peris, abstinentia ieiunantis. & alibi: *Esuria-*
mus paululum dilectissimi, & aliquantulum,
quod iuuandis possit prodesse pauperibus, no-
stra consuetudini subtrahamus. & denique
 sub noctem coenula, quae sumi à multis so-
 let, verè sit coenula: tum sine dubio pa-
 tientia necessaria erit, ad esuriem & sitim
 tolerandam; & sic ieiunando, Christi pa-
 tientiam utcumque saltem imitabimur; &
 Christo confixi erimus cruci, saltem ex par-
 te. At ista non sunt omnia necessaria. Ita sit,
 sed ad patientiam exercendam, & ad Chri-
 sti passionem imitandam necessaria sunt.
 Deinde Mater Ecclesia iubet Ecclesiasti-
 cos & Regulares recitare vel canere septem
 Horas canonicas: & ut fideles omnes sal-
 tem orando legant Dominicam oratio-
 nem, & Angelicam salutationem. Ista sacra
 lectio & oratio, si fiat eo modo quo posset
 & deberet fieri, sine dubio patientiae auxi-
 lio

Serm. II.
 de Ieiun.
 10. mensis.
 Serm. 9.
 de Ieiun.
 7. mensis.

lio indigebit . sed non defunt multi, qui vt patientiæ suffragio non indigeant, tollere fatagunt omnes difficultates. Primum, quasi onus aliquod graue gerere debeant, velocissimè percurrunt omnia, vt videlicet ab illo onere breuissimè se expediant : deinde non erecti & stantes, vel flexis genibus, sed sedentes, vel deambulantes Horas canonicas legunt ; videlicet vt tædium lectionis & orationis vel sedendo minuatur, vel deambulando leuetur . Loquor autem de iis, qui priuatim Horas legunt, non de illis, qui in Choro Psalmos decantant . Præterea ne somnum interrumpere cogantur, non solum Horas diurnas, sed etiam nocturnas sole fulgente decantant . De attentione & mentis eleuatione, cùm Deus laudatur vel oratur, nihil dico, quia plerique nihil minus cogitant, quàm id quod canunt vel legunt . Itaque sublata difficultate consumendi longum tempus in lectione vel oratione, necnon surgendi ad Horas nocturnas, & omisso labore standi, vel flectèdi genua, & animum coërcendi, vt non huc atque illuc diuagetur, sed totus sit in iis quæ legit : mirum non est, si multi patientiæ subsidio egere non videantur . Sed isti audiant, quæ sollicitudine canonicas Horas sanctus Franciscus legebat, & tunc intelligant, hoc primum

Cap. 10. Vi
te S. Fran-
cisci.

pium officium sine patientiæ auxilio peragi non posse. Sic igitur loquitur sanctus Bonaventura in Vita sancti Francisci: *Solitus erat vir sanctus Horas canonicas non minùs timoràtè Deo persolvere, quàm deuotè. nam licet oculorum, stomachi, splenis, & hepatis agritudine laboraret, nolebat tamen muro vel parieti inharere, dum psalleret; sed Horas semper erectus, & sine caputio, non gyrouagis oculis, nec cum aliqua syncopa persolvebat. Si quando esset in itinere constitutus, figebat tunc temporis gressum, huiusmodi consuetudinem reuerentem & sacram ob pluuiarum inundantiam non omittens. Grauius etiam se putabat offendere, si quando orationi deditus vanis phantasmatibus interiùs vagaretur. Cùm aliquid tale accideret, non parcebat confessioni, quin illud protinus expiaret. Psalmos cum tanta mentis attentione dicebat, quasi Deum præsentem haberet: & cùm nomen Domini in eis occurreret, præ suauitatis dulcedine, labia sua lingere videbatur. Certè si quis conari velit sic Horas canonicas legere, & noctu etiam surgere ad nocturnas Horas persoluendas, experietur omnino, sine labore & patientia se non posse diuino Officio satisfacere. Multa sunt alia, quæ Mater Ecclesia de voluntate Dei, ex Litteris sacris edocta, præcipit, quæ sine patientia rectè peragi non possunt; qualia sunt*

sunt, dare superfluum opum pauperibus, ignoscere peccantibus in nos, & satisfacere iis quos nos offendimus; confessio peccatorum omnium saltem annis singulis; perceptio sacrosanctæ Eucharistiæ, quæ non paruam exigit præparationem, quæ sine patientia recte peragi non possunt: sed ego pauca ista per modum exempli ponere volui.

Alterum est, in quo diuina voluntas cernitur, & sine patientia perfici nequit, id totum, quod ad nos vexandos vel dæmones vel homines faciunt. Quamuis enim homines mali, & dæmones pessimi, cum nos exercent, nihil boni cogitent: tamen Deus, sine quo illi nihil agere possunt, illam vexationem non permetteret, nisi nobis vtilem esse iudicaret: proinde omnis illa vexatio de manu Domini suscipienda; ac per hoc patienter & libenter toleranda est. Sic Iob simplex & rectus, non ignorabat stragem illam, quam passus est, cum vna die perdidit omnes opes, & omnes filios, ac deinde totius corporis sanitatem, à diaboli inuidia processisse: dixit tamen: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum*, quia nouerat, stragem illam sine Dei voluntate fieri non potuisse. Non hæc dico, quasi

Iob r.

quasi velim homines ab hominibus vel à dæmonibus afflictos non posse, aut non debere resarcire damna, medicinam adferre corpori, seque resque suas defendere: sed hoc tantum admoneo, non esse cogitandum de ultione contra homines malos, neque reddendum malum pro malo, sed patienter tolerandum, quod Deus nos tolerare voluerit, vt voluntatem Dei facientes reportemus promissionem.

Postremum illud est, vt omnia quæ casu vel fortuitò accidere videntur, vt nimiam siccitatem, nimiam pluuiam, pestilentiam, penuriam, & alia id genus, intelligamus, non sine prouidentia & voluntate Dei contingere; ac per hoc non queramur de elementis, vel de ipso Deo, sed agnoscamus flagellum Dei, & peccata nostra; & subiecti Deo, in humilitate vera patienter feramus omnia: sic enim fiet, vt placatus Deus relinquat post se benedictionem, & nos vt filios paterna pietate castiget, non vt adulterinos hereditate cælesti priuet. Addam ex sancto Gregorio exemplum vnum, ex quo intelligi possit, quanta sit merces patientiæ. In Homilia trigesima quinta super Euangelia narrat, quemdam Stephanum ad eò fuisse patientem, vt eos sibi præ ceteris amicos crederet, qui sibi molestiam aliquam irrogassent,

sent, & gratias pro contumeliis redderet; damna sibi illata, lucra maxima existimaret, aduersarios omnes in adiutoribus & benefactoribus numeraret. Hunc sine dubitatione mundus amentem & stultum esse censuisset; sed ipse Apostolum Christi non surda aure audiuerat dicentem: *Siquis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens.* nam, vt in eodem loco S. Gregorius dicit, huic morienti Angeli multi visi sunt adfuisse, qui eius animam in cælum rectà deferrent: & ipse sanctus Doctor hunc Stephanum inter Martyres sanctos, ob eius patientiam eximiam, numerare non dubitauit.

CAPVT XI.

De quarto fructu verbi quinti.

ADhuc superest fructus vnus, isque dulcissimus, qui ex verbo *Sitio* decerpi potest. Sanctus enim Augustinus enarrans Psalmum sexagesimum octauum, exponens verbum *Sitio*, dicit, eo verbo significatum fuisse non solum desiderium potus corporalis; sed etiam desiderium, quo Christus flagrabat, fidei & salutis inimicorum suorum. Sed possumus nos occasione accepta ex sancti Augustini sententia, paulò altius

altiùs ascendere, ac dicere: Christum sitiuisse gloriam Dei, & salutem hominum: nos autem sitire debere gloriam Dei, honorem Christi, salutem nostram, & salutem fratrum nostrorum. Et quidem, quòd Christus sitierit gloriam Patris, & salutem animarum, dubitari non potest: id enim clamant omnia opera eius, & omnes conciones eius, & omnes passionibus eius, & omnia miracula eius. Nobis potiùs cogitandum est, vt non simus ingrati tanto benefactori, qua ratione sic inflammarì possimus, vt verè sitiamus honorem Dei, qui sic dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret: & simul Christi gloriam vere atque ardentè sitiamus, qui dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. necnon, vt sic verè compatiatur fratribus nostris, vt salutem ipsorum ardentissimè sitiamus. Sed illud nobis est maximè necessarium, vt salutem propriam ita verè & ex animo sitiamus, vt sitis illa cogat nos omnia pro viribus cogitare, & loqui, & agere, quæ ad salutem nostram consequendam expediunt. Si enim nos neque honorem Dei, neque Christi gloriam, neque salutem proximorum sitiamus; non propterea vel Deus honore debito carebit, vel Christus gloria sua priuabi-

Ioan. 3.

Ephes. 5.

priuabitur, vel proximi salutem non consequentur: sed nos ipsi verè peribimus in eternum, si salutem propriam sitire neglexerimus. Ex quo mihi sæpè vehemens admiratio subit, vnde fiat, vt sciamus, Christum salutem nostram tam ardentè sitiuisse; & nos ipsi, qui certò credimus, Christum esse Dei sapientiam, non moueamur ad eius exemplum imitandum in re, quæ nobis super omnia necessaria est. Nec minùs admiror, quòd nos ipsi temporalia bona tam ardentè sitiamus, quasi essent bona sempiterna; & salutem verè sempiternam tam negligenter quæramus, & non solùm non sitiamus, sed vix leuiter desideremus, quasi res esset momentanea & leuis. Adde, quòd temporalia non sunt pura bona, sed admixta malis plurimis; & tamen sollicitè & anxie appetuntur: salus æterna nullum malum habet admixtum, & tamen sic negligitur, sic leuiter appetitur, ac si nihil solidi contineret. Illumina Domine oculos meos interiores, vt inueniam aliquando tam noxiæ ignorantix causam.

Amor certè desiderium parit, desiderium verò cum ardere vehementer incipit, sitis appellatur. Sed quis potest non amare salutem propriam, præsertim æternam, & ab omni malo immunem? & si

L non

non potest non amari res tanta, cur non vehementer desideratur? cur non ardentè sititur? cur non totis viribus quæritur? Fortasse ratio est, quia salus æterna non cadit sub sensum, ideoque neque experimentum eius habemus, quale planè nobis adest de salute corporali; proinde istam sitimus, illam frigide desideramus. Sed si res ita se habet, vnde Dauid, qui homo mortalis erat, tam ardentè visionem sitiebat Dei, in qua visione salus æterna consistit, vt clamaret:

Psal. 41.

Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? Vbi Propheta adhuc in terris manens, visionem Dei, quæ est ipsa salus æterna, ardentissimè sitiebat. Quod idem non soli contigit Dauidi, sed viris plurimis sanctitate insignibus, quibus res omnes terrene fordebant, & insipide videbantur; & sola vehementissimè sapiebat, & dulcissima esse videbatur memoria vel recordatio Dei. Non igitur causa, cur nos non ardentè sitiamus beatitudinem sempiternam, ea est, quòd ea sub sensum non cadat: sed quòd non attentè & assidue cum plena fide cogitetur. Cur autem non ita, vt oportet, cogitetur, causa est, quia nos spirituales non sumus,

mus, sed animales. *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei.* Quare si cupis, anima, sitire salutem tuam, & aliorum, & multò etiam magis honorem Dei, & gloriam Christi, audi B. Iacobum dicentem: *Siquis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropere: & dabitur ei.* Neque enim ista tam sublimis sapientia in scholis mundi reperitur, sed in solo auditorio Spiritus Dei, qui hominem animale conuertit in spirituale: neque satis est semel & frigidè petere, sed oportet perseverare pulsando, & inenarrabili gemitu clamare ad aures Patris. Si enim pater carnalis ploranti filiolo & panem poscenti denegare non solet, quanto magis, inquit Dominus, *Pater vester de calo dabit spiritum bonum petentibus se?*

CAPUT XII.

*Exponitur ad litteram verbum sextum,
Consummatum est. Ioan. 19.*

VERbum sextum à Domino in cruce prolatum, refertur ab eodem sancto Ioanne, ut panem coniunctum cum quinto. Statim atque Dominus dixerat, *Sitio*, & acetum sibi oblatum biberat, addidit sanctus Ioannes: *Cùm ergo accepisset Iesus acetum.*

- tum, dixit: *Consummatum est*. Et quidem ad litteram nihil est aliud, *consummatum est*, nisi, consummatum ac perfectum est opus passionis. Siquidem opera duo iniunxerat Pater Filio: vnum, prædicandi Euangelium; alterum, patiendi pro genere humano. De priorē opere dixit Dominus apud Ioan-
- Ioan. 17. nem: *Opus consummaui, quod dedisti mihi ut faciam: manifestavi nomen tuum hominibus*. Hæc dixit Dominus post vltimam & longissimam concionem habitam ad discipulos post cœnam. Proinde tunc consummauit primum opus, quod ei Pater iniunxerat. Alterum opus erat bibendæ calicem passionis, de quo Dominus ait: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* & alibi: *Pater, si vis, transfer calicem istum à me*. & alibi: *Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?* De hoc igitur Dominus proximus morti, ait: *Consummatum est*, calicem enim exhaustum usque ad fæces; nihil iam superest, nisi ut abeam ex vita. Et inclinato capite tradidit spiritum.
- Matth. 10.
Luc. 22.
Ioan. 18.
Ioan. 19.

Sed quoniam neque Dominus ipse, neque sanctus Ioannes, breuitati consulentes, explicauerunt quid esset illud quod consummatum est; data est nobis occasio ad plura mysteria, non sine ratione & fructu, illud applicandi. Primum igitur sanctus

Augu-

Augustinus in commentario huius loci, refert vocem illam, *Consummatum est*, ad impletionem Prophetiarum, quæ de ipso erant. *Sciens enim Iesus*, inquit Evangelista, *quia iam omnia consummata erant, ut consummaretur Scriptura, dixit; Sitio: & paulò post, accepto aceto, dixit: Consummatum est*, id est, impletum est illud, quod supererat adimplendum. Ex quo intelligimus, etiam illum voluisse dicere, consummata & adimpleta iam esse, quæ de ipsius vita & morte prædicta à Prophetis fuerant. Verè enim omnia prædicta fuerant. Conceptio: *Ecce* Isai. 7.
Virgo concipiet. Natiuitas in Bethleem: Et Mich. 2.
tu Bethleem Ephrata, &c. ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israël. Apparitio novæ stellæ: Orietur stella ex Iacob. Adoratio Num. 24.
Regum: Reges Tharsis & insule munera offerent. Prædicatio Euangelij: *Spiritus Domini super me, ad annuntiandum mansuetis misit me.* Miracula: *Deus ipse veniet, & saluabit vos: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. tunc saliet sicut ceruus, claudus; & aperta erit lingua mutorum.* Sessio super asinam & pullum eius: *Ecce* Zach. 9.
Rex tuus veniet tibi iustus, & Saluator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & pullum filium asinæ. Denique patilio tota per partes descripta est à Dauide in

Pfal. 21. 68.
 Ifai. 53.
 Ierem. 11.
 Zach. 12.
 Luc. 18.

Psalms; & ab Isaia, Ieremia, Zacharia, & aliis. Atque hoc est, quod ipse Dominus iturus ad passionem dicebat: *Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis.* De illis igitur, quæ consummanda erant, nunc dicit, *Consummatum est*; id totum videlicet, quod consummandum, id est, implendum erat, ut Prophetæ fideles inuenirentur.

Deinde, *Consummatum est*, significat ex sententia sancti Ioannis Chrysostomi, consummatam fuisse in morte Christi potestatem, quæ permissa erat hominibus & demonibus in Christum; de qua potestate Christus ipse dixit ad Principes Sacerdotum, & magistratus Templi, & seniores:

Luc. 22. *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Hæc igitur hora, & hoc tempus totum, quo Deo permittente potestatem habuerunt impij in Christum, finitum est, cum Dominus dixit, *Consummatum est*: tunc enim finem accepit peregrinatio Filij Dei inter homines, quam prædixit Baruch, cum ait:

Baruch 3. *Hic est Deus noster, & non estimabitur alius aduersus eum. Hic adinuenit omnem viam discipline, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Et simul
 cum

cum peregrinatione finem accepit vitæ
 mortalis conditio, secundum quam esurie-
 bat, sitiebat, dormiebat, fatigabatur, iniuriis
 & flagellis, vulneribus & morti obnoxius
 erat. Itaque ubi dixit Christus in cruce, *Con-*
summatum est: Et inclinato capite tradidit spi-
ritum: consummatum est iter, de quo dixe-
 rat: *Exiui à Patre, & veni in mundum: iterum* Ioan. 16.
relinquo mundum, & vado ad Patrem. Con-
 summata est peregrinatio laboriosa, de qua
 dictum erat à Ieremia, *Expectatio Israël, Sal-* Ierem. 14.
uator eius in tempore tribulationis: quare qua-
si colonus futurus es in terra, & quasi viator
declinans ad manendum? Consummata est
 mortalitas humanitatis eius, & consumma-
 ta est potestas omnium inimicorum eius in
 ipsum. Tertiò, consummatum est sacrifi-
 cium omnium sacrificiorum maximum, &
 in quod omnia sacrificia veteris Legis, tam-
 quam figuræ & umbræ, in sacrificium ve-
 rum & solidum intuebantur. Sic enim lo-
 quitur sanctus Leo: *Traxisti Domine omnia* Serm. 8. de
ad te, quoniam scisso templi velo, Sancta San- Pass. Dom.
ctorum ab indignis Pontificibus recesserunt, ut
figura in veritatem, Prophetia in manifestatio-
nem, & Lex in Euangelium verteretur. &
 paulò post: *Nunc etiam carnalium sacrificio-*
rum varietate cessante, omnes differentias ho-
stiarum, una corporis & sanguinis tui implet
 L 4 oblatio.

oblatio. In hoc enim Christi sacrificio, sacerdos est Deus homo; ara, crux; sacrificium, Agnus Dei; ignis holocausti, charitas; fructus sacrificij, mundi redemptio. Sacerdos, inquam, fuit Deus homo, quo nullus maior excogitari potest: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*. & vere secundum ordinem Melchisedech, quia Melchisedech sine patre, sine matre, sine genealogia legitur in Scripturis: & Christus sine patre fuit in terra, sine matre in caelo; sine genealogia, quia *generationem eius quis enarrabit?* quippe ante luciferum genitus, & egressus eius ab initio, à diebus aeternitatis. Ara fuit crux, quæ quanto vilior fuit antequam Christus eam subiret, tanto postea illustrior & nobilior facta est, & in nouissimo die apparebit in caelo, sole splendidior. De Cruce enim intelligit Ecclesia, quod dicitur in Euangelio, *Tunc parebit signum Filij hominis in caelo*: sic autem cantat Ecclesia, *Hoc signum crucis erit in caelo, cum Dominus ad iudicandum venerit*. Quod idem confirmat sanctus Ioannes Chrysostomus, illud etiam obseruans, quod quando *sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum*, tunc in caelo crux apparebit ipso sole lucidior. Porro sacrificium fuit Agnus Dei prorsus innocens & immaculatus. De quo Isaias: *Sicut ovis ad occisio-*

Psal. 109.

Isai. 53.

Psal. 109.

Mich. 5.

Math. 24.

Hom. 77.

in cap. 24.

Math.

Isai. 53:

occisionem ducetur, & quasi agnus coram ton-
dente se obmutescet, & non aperiet os suum.
& Præcurſor Domini, Ecce, inquit, *Agnus* Ioan. 1.
Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. & Apolto-
lus Petrus: *Non corruptibilibus auro vel ar-* 1. Pet. 1.
gento redempti estis, sed pretioso sanguine qua-
si Agni immaculati Christi, & incontaminati.
Qui etiam dicitur in Apocalypſi, *Agnus* Apoc. 13.
occisus ab origine mundi, quia pretium
eius à Deo præuiſum, proderat etiam illis
qui Christi tempora præcellerunt. Ignis
holocaustum cremans sacrificiumque per-
ficiens, est charitas immenſa, quaſi fornax
vehementer accenſa, quaſi flagrabat in cor-
de Filij Dei, & quam aquæ multæ paſſio- Cant. 8.
num extinguere non potuerunt. Denique
fructus ſacrificij fuit expiatio peccatorum
omnium filiorum Adam, ſiue mundi totius
reconciliatio. Sic enim loquitur ſanctus
Ioannes in Epistoſa ſua prima: *Ipſe eſt pro-* 1. Ioan. 2.
pitiatio pro peccatis noſtris; non pro noſtris
autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.
Quod idem ſignificant verba S. Ioannis
Baptiſtæ: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit pec-* Ioan. 1.
catum mundi.

Vna ſola reſtat quaſtio, ad quem mo-
dum Chriſtus idem potuerit eſſe ſacer-
dos & victima: Sacerdotis enim officium
eſt, maſtare victimam: Chriſtus autem

non se ipse mactauit, neque potuit id iure facere, quia sacrilegium perpetrasset, non sacrificium obtulisset. Sed verè Christus non se ipse occidit, & tamen verè sacrificium obtulit; quia libens & volens se mactandum obtulit, ad gloriam Dei, & expiationem peccati. Neq; enim potuissent vquam milites aut satellites eum comprehendere vel tenere, neque clauis manus eius pedesque transfigere, neque mors ad eum quantumuis crucifixum accedere potuisset, nisi ipse voluisset. Itaque verissimè dicit

Isai. 53. *Isaias: Oblatus est, quia ipse voluit. & ipse Dominus: Ego pono animam meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso. & apertissimè*

Ioan. 10. *Apostolus Paulus, Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odore suauitatis.* Admirabili igitur ratione & modo, quod mali, siue peccati & sceleris fuit in passione Christi, id totum ad Iudam & Iudæos, ad Pilatum & milites pertinet; & isti non sacrificium obtulerunt, sed sacrilegium perpetrarunt; neq; sacerdotes, sed sacrilegi dici meruerunt. Quod in eadem passione fuit boni, religiosi, & pii, id totum Christi est, qui ex affluentissima charitate sua, ut iram Dei placaret, & mundum Deo reconciliaret, & iustitiæ diuinæ satisfaceret, & genus humanum non periret, obtulit

Isai. 53.

Ioan. 10.

Ephes. 5.

obtulit se ipse victimam Deo, non se occidendo, sed mortem, & mortē crucis patientissimè tolerando. Quod paucissimis verbis sanctus Leo expressit, cum ait: *Admisit in se impias manus furentium, qui dum proprio incumbunt scelere, famulati sunt Redemptori.* Serm. 10.
de Pass.

Quartò, in Christi morte consummatum est prælum ingens Christi cum Principe huius mundi. de quo prælio loquitur Dominus ipse apud Ioannem, dicens: *Nunc iudicium est mundi, nunc Princeps huius mundi ejcietur foras: & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Hoc verò prælum iudiciale fuit, non militare: qualia sunt prælia litigantium, non qualia sunt prælia militum. Litigabat enim diabolus cum Filio Dei de possessione mundi, id est, generis humani. Diabolus à longo tempore intruserat se in possessionem mundi, quia vicerat primum hominem, & seruum suum illum fecerat cum vniuersa eius progenie. Itaque ipse etiam B. Paulus demones vocat *principes & potestates mundi, & re-ctores tenebrarum harum.* Ephes. 6. Et Christus ipse, vt paulò antè diximus, vocat diabolum *Principem mundi huius.* Nec solùm diabolus se mundi principem haberi volebat, sed etiam deum. vnde est illud Psalmographi: *Dij gentium demonia, Dominus autem celos* Psal. 99.
fecit.

*fecit. Passim enim diabolus in sculptrilibus Gentium adorabatur, & sacrificiis arietum & vitulorum colebatur. Ab altera parte Filius Dei, vt verus & legitimus heres vniuersorum, mundi principatum sibi repete-
 bat. Hoc igitur prælum in cruce tandem consummatum est, & lata sententia in fauorem Domini nostri Iesu Christi: quia Dominus in cruce plenissimè satisfecit iustitiæ diuinæ pro culpa hominis primi, & omnium filiorum eius. Reddita enim est obedientia Patri à Filio, maior quàm fuisset inobedientia serui ad Dominum. & humiliatus est Filius Dei vsque ad mortem in honorem Patris, magis quàm in superbiam elatus fuisset seruus in iniuriam Dei. Ita Deus reconciliatus in gratiam Filij generi humano, eripuit illud de potestate diaboli, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ.*

Coloss. 1.

Est & alia ratio, quam adducere solet
 B. Leo, quam verbis illius reddemus: *Sic crudelis, inquit, & superbus inimicus consilium misericordiae Dei nosse potuisset, Iudaeorum animos mansuetudine potius temperare, quàm iniustis odijs studuisset accendere, ne omnium captiuorum amitteret seruitutem, dum nihil sibi debentis persequitur libertatem. Egregia omnino ratio: æquum enim fuit, vt diabolus imperium amitteret in eos omnes, quos per*

Serm. 10.
de Passione.

per peccatum seruos sibi fecerat; quia in Christum, qui seruus eius non erat, & quem ad peccandum numquam induxerat, extendere manus, eumque ad mortem vsque persequi non dubitauerit.

Sed si res ita se habet, si prælium consummatum est, si victoria penes Filium Dei stetit, & ipse *omnes homines vult saluos fieri*: cur tam multi vsque ad hanc diem mancipia diaboli sunt in hac vita, & ad tormenta gehennæ rapiuntur in alia? Vno verbo respondeo, Quia sic ipsi volunt. Christus enim à prælio victor regrediens, duo quædam ingentia beneficia humano generi præstitit: Vnum, vt iustis paradisi ianuam aperiret, quæ à primi hominis lapsu vsque ad eam diem clausa fuerat; & illo ipso die victoriæ suæ dixit, *Hodie eris mecum in paradiso*, latroni, qui merito sanguinis eiusdem Christi per fidem, spem, & charitatem, iustificatus fuerat; vnde canit exultans Ecclesia: *Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus Regna celorum*. Alterum, vt Sacramenta institueret, quæ vim haberent remittendi peccata, & gratiam conferendi; & præcones in omnes partes mundi mitteret, qui alta voce prædicarent: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*. Itaque victor in prælio Dominus,

1. Tim. 2.

Luc. 13.

Mar. 16.

minus, viam strauit omnibus ad libertatem gloriæ filiorum Dei. Quòd si multi nolunt eam viam ingredi, culpa sua pereunt, non impotentia vel negligentia Redemptoris.

Quintò denique, *Consummatum est*, rectissime potest intelligi de consummatione ædificij, quod est Ecclesia. Perfectionem enim ædificij, consummationem dici, auctor est ipse idem magister noster Christus, qui ait apud Lucam: *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare*. Porro Ecclesiam in passione Christi fuisse consummatam, quæ in eius baptismo fuerat inchoata, docent sancti Patres, Epiphanius in libro tertio Aduersus hæreses, & sanctus Augustinus in libro vltimo de Ciuitate Dei. qui docent, Euam de costa Adami ipso dormiente ædificatam, typum fuisse Ecclesiæ, quæ ex Christi latere, dum ipse dormire cœpisset per mortem, ædificata est: & notant, non sine mysterio dixisse Scripturam, Euam fuisse ædificatam, non formatam. Quòd autem à baptismo Christi ædificari cœperit Ecclesia, probat sanctus Augustinus ex Psalmo, vbi dicitur: *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum*. Regnum enim Christi, quod est Ecclesia, cœpit à baptismo Christi, in quo ipse baptismum Ioannis accipiens,

Luc. 14.

Lib. 3. hæ-
ref. 78.

Lib. 22.
c. 17.

Lib. 27. de
Ciuit. c. 8.
Psalm. 71.

cipiens, aquas consecrauit, & baptismum
 suum instituit, quod est ianua Ecclesiæ, &
 tunc manifestè innotuit, voce Patris audita
 de cælo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo* Math. 3.
mihi benè complacui: ipsum audite. & 17. Et ex eo
 tempore Dominus cœpit prædicare, &
 congregare discipulos, qui fuerunt primi
 qui ad Ecclesiam accesserunt. Quamuis
 autem apertio lateris Christi post mortem
 facta sit, & tunc exierint sanguis & aqua,
 quæ significant duo præcipua Sacramenta
 Ecclesiæ, Baptismum, & Eucharistiam: ta-
 men à Christi passione virtutem accipiunt
 omnia Sacramenta. & quod de latere Chri-
 sti iam defuncti fluxerint sanguis & aqua,
 declaratio fuit mylteriorum, non institu-
 tio. Rectissimè igitur dicitur consummatio
 ædificij Ecclesiæ tunc facta, cùm Christus
 dixit: *Consummatum est.* quia tunc nihil su-
 pererat nisi mors, quæ statim consecuta est,
 & redemptionis pretium consummauit.

CAPVT XIII.

De primo fructu verbi sexti.

NON pauci fructus ex verbo sexto de-
 cerpi possunt, si quis huius verbi fec-
 unditatem attentè consideret. ac primum
 ex eo quod diximus, *Consummatum est*, in-
telligi

telligi debere de impletione vaticiniorum,
 1a Psa. 76. deducit sanctus Augustinus vtilissimum
 documentum. Nam quemadmodum certi
 sumus ex ipso euentu rerum, vera fuisse quę
 Prophetę sancti tantò antea prædixerunt:
 ita certi esse debemus, omnino futura esse,
 quę ijdem Prophetę futura prædixerunt,
 quamuis adhuc impleta non sint. Prophe-
 tę siquidem non humana voluntate, sed
 2. Pet. 1. Spiritu sancto inspirante locuti sunt: &
 quia Spiritus sanctus Deus est, & non potest
 vlllo modo fieri vt fallatur vel mentiat
 Deus; ideo certissimi sumus, omnino esse
 adimplenda, quę futura denuntiata sunt,
 & impleta non sunt. *Sicut vsque ad hodie-
 nam diem* (inquit sanctus Augustinus) *omnia
 euenerunt: sic & quę restant, euentura sunt. ti-
 meamus diem Iudicij; venturus est Dominus;
 qui venit humilis, veniet excelsus.* hæc ille.
 Sed nos argumenta maiora tenemus, quàm
 antiqui tenuerint, vt in fide rerum futura-
 rum non hæsitemus. Qui enim Christi
 tempora præcesserunt, sine experimento
 vlllo multa credere tenebantur; nos ex iis
 quę scimus impleta, facile credere possu-
 mus adimplenda quę restant. Qui tempo-
 ribus Noë audiebant futurum esse dilu-
 uium generale, hoc ipsum prædicante Noë
 Propheta Domini, non verbo solùm, sed
 etiam

etiam magno illo labore, quo arcam sollicitè fabricabat; non erant faciles ad credendum, quia diluuium eiusmodi numquam viderant, & ideò repentina super eos ira diuina descendit. Nos verò, qui scimus impletum fuisse, quod Noë Propheta prædixit, cur non faciliè credemus futurum diluuium ignis, & eo destruenda omnia, quæ nunc tanti facimus? Et tamen reuerà pauci sunt, qui ista futura ita credant, vt desiderium à rebus perituris auocent, & ibi figant corda, vbi vera & sempiterna sunt gaudia.

Sed hoc ipsum est prædictum ab ipso Domino, vt inexcusabiles sint futuri, qui ex impletione præteritorum vix adduci possunt vt credant adimplenda esse futura. sic enim Dominus loquitur: *Sicut in diebus Noë, ita erit aduentus Filij hominis. sicut enim erant in diebus. ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsque ad eum diem quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus Filij hominis. Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.* & Apostolus Petrus, *Ad- ueniet, inquit, dies Domini, vt fur, in quo celi magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autè, & quæ in ipsa sunt opera,*

Matth. 24.
2. Pet. 3.

M exuren-

exurentur. Sed, inquiunt, ista procul absunt. Esto, procul absint, si tamen procul absunt; certè mors tua non procul abest, & hora eius incerta est. & certum est tamen, in iudicio etiam particulari, quod non procul
 Math. 12. abest, reddendam esse rationem de verbo otioso. & si de verbo otioso, quid fiet de verbo pernicioso? de blasphemia, quæ tam multis familiaris est? & si de verbis, quid de rebus? de furtis? de adulteriis? de fraudibus in emendo & vendendo? de cædibus? de incendiis? de peccatis aliis etiam grauioribus? Itaque res prædictæ iam impletæ nos inexcusabiles reddent, nisi certissimè credamus esse omnino implenda quæ restant: neque satis est credere, nisi fides nos efficaciter moueat ad facienda vel fugienda, quæ fides docet facienda esse vel fugienda. Si dicenti architecto domum minari ruinam, & qui intus sunt, fidem se habere architecto dicant, & tamen non exeant, & ruina domus se opprimi sinant; quid dicemus de illa fide? id quod Apostolus de similibus
 Tit. 1. ait: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Et si iubenti medico, ne ægrotus vinum bibat, æger assentiatur medicum uti- lia præcepisse, atque interim vinum postulet, & irascatur nili detur; quid dicemus? certè vel ægrotum phrenesi laborare, vel
 medico

medico fidem non habere. Utinam non essent plurimi inter Christianos, qui futurum iudicium Dei, & alia id genus dicant se credere, factis autem negent!

CAPVT XIV.

De secundo fructu verbi sexti.

ALter fructus colligi potest ex secunda explicatione verborum Christi, *Consummatum est*. Diximus enim cum sancto Ioanne Chrysostomo, consummatum fuisse in morte Christi iter laboriosum peregrinationis ipsius Christi. Quæ quidem peregrinatio, negari non potest quin fuerit supra modum aspera: sed tamen asperitas illa, breuitate & fructu, gloria & honore compensata est. Durauit annis triginta tribus: sed quid est labor annorum triginta trium ad quietem æternitatis comparatus? Laborauit Dominus in fame & siti, in doloribus multis, in iniuriis sine numero, in plagis, in vulneribus, in ipsa morte, sed nunc torrente voluptatis potatur: quæ voluptas non deficiet in æternum. Denique humiliatus est, factus *opprobrium hominum*, & *abiectio plebis* ad breue tempus: sed *Deus exaltauit illum*, & *donauit illi nomen*, quod est *super omne nomen*: ut in nomine Iesu omne genu

Psal. 21.

Philip. 2.

*flectatur, celestium, terrestrium, & inferno-
rum.* Contrà verò Iudæi perfidi exultaue-
runt ad horam in passione Christi; Iudas
auaritiæ mancipium exultauit ad horam in
lucro paucorum nummorum; Pilatus exul-
tauit ad horam, quia non amisit amicitiam
Augusti, & recuperauit amicitiam Regis
Herodis; sed iam ad annos ferè mille sex-
centos cruciantur in gehenna, & fumus eo-
rum ascendet in sæcula sæculorum. Ex his
discant omnes serui crucis, humiles, mites,
patientes, quàm bonum & faustum sit, cru-
cem suam tollere in præsentī vita, & Chri-
stum ducem sequi; nec vllō modo inuideāt
iis, qui felices esse videntur in hoc sæculo.
Vita enim Christi, & sanctorum Apostolo-
rum & Martyrum, verissimus commenta-
rius est verborum Magistri omnium magi-
strorum: *Beati pauperes, beati mites, beati qui
lugent, beati qui persecutionem patiuntur pro-
pter iustitiam, quoniam ipsorum est Regnum
celorum.* & contrà: *Vae vobis diuitibus, quia
habetis consolationem vestram: vae vobis, qui
saturati estis, quia esurietis: vae vobis qui ride-
tis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Et quamuis
non solùm verba Christi, sed etiam vita &
mors Christi, id est, non solùm textus, sed
etiam commentarius à paucis intelligatur
& capiatur in gymnasiis huius mundi: ta-
men

Apoc. 13.

Matth. 5.

Luc. 6.

men si quis exire voluerit de mundo, & ad
cor suum intrare, & seriò meditari, ac sibi
ipse dicere: *Audiam quid loquatur in me Do-* Psal. 84.
minus Deus; & simul humili prece & gemitu
columbino pulsare voluerit ad aures ma-
gistri, cuius est liber & commentarius; non
difficiliter intelliget omnem veritatem, &
veritas liberabit eum ab erroribus vniuer-
sis; vt iam non sit difficile, quod antea im-
possibile videbatur.

CAPVT XV.

De tertio fructu verbi sexti.

IAm fructus tertius, quem ex verbo sexto
colligere possumus, ille est, vt discamus
ipso nos vt Sacerdotes spirituales *offerre* 1. Pet. 2.
Deo *spirituales hostias*, vt loquitur sanctus
Petrus, vel exhibere *corpora nostra hostiam*
viuentem, sanctam, Deo placentem, ratio- Rom. 12.
nabile obsequium nostrum, vt nos docet
Apostolus Paulus. Nam si verba illa, *Con-*
summatum est, significant, sacrificium Sum-
mi Sacerdotis in cruce fuisse completum:
æquû est, vt discipuli Crucifixi, Magistrum
imitari cupientes, eo modo quo possunt, id
est, pro sua tenuitate & paupertate offerant
& ipsi sacrificium Deo. Et quidem Aposto-
lus Petrus docet, omnes Christianos esse

M 3 Sacer-

Sacerdotes, non propriè dictos, quales sunt qui ab Episcopis in Ecclesia Catholica ordinantur ad offerendum sacrificium Corporis Christi; sed Sacerdotes spirituales, id est, vt ipse declarat, ad offerendas spirituales hostias; non hostias propriè dictas, quales erant in Testamento veteri, oues, & boues, & turtures, & columbæ; & in Nouo, Corpus Christi in Eucharistia: sed hostias mysticas, quæ ab omnibus offerri possunt, vt orationes, & laudes, necnon opera bona, ieiunia, & eleëmofynas. de quibus dicit

Hebr. 13. Apostolus Paulus: *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius.* idem verò

Rom. 12. Apostolus in Epistola ad Romanos accuratissimè nos docet mysticum sacrificium offerre Deo ex corporibus nostris, ad similitudinem veterum sacrificiorum Legis antiquæ. Quatuor enim leges sacrificiorum erant: Prima, vt in sacrificio adesset hostia, id est, res Deo sacrata, quam nefas esset in vsum profanum conuerti. Altera, vt ea esset res viuens, vt ouis, capra, vitulus. Tertia, vt esset sancta, id est, munda. Erant enim apud Hebræos animalia munda & immunda: animalia munda censebantur oues, boues, capræ, turtures, passerres, columbæ. Reliqua censebantur immunda, vt equus, leo, vulpes,

pes, accipitres, corui, alia. Quarta, vt hostia incenderetur, & odorem suauitatis emitteret. Atque hæc omnia Apostolus numerat, cum ait: *Obsecro vos, vt exhibeatis corpora* Rom. 12.
vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. & addit, *rationabile obsequium vestrum:* vt eum intelligamus non exhortari nos ad sacrificium propriè dictum, quasi velit corpora nostra, instar ouium sacrificij, verè occidi & comburi: sed ad sacrificium mysticum & rationabile, inuilitudinarium, non proprium, spirituale, non corporale. Hortatur igitur nos Apostolus, vt quemadmodum Christus in cruce ad nostram vtilitatem obtulit sacrificium corporis sui per veram & propriam mortem; sic nos offeramus ad eius honorem corpora nostra, quasi hostiam quamdam, eamque viuentem, & sanctam, & perfectam, ac per hoc Deo benè placentem, quæ spiritali quodam modo occidatur & concremetur.

Explicemus ordine singulas condiciones. Primum debent esse nostra corpora hostiæ, id est, res Deo sacræ, quibus vtamur ad honorem Dei, non vt rebus nostris, sed vt rebus Dei, cui consecrati sumus per Baptismum, & qui nos emit pretio magno, vt 1. Cor. 6.
 dicit idem Apostolus ad Corinthios. Nec solum hostia Dei esse debemus, sed hostia

viuens vita gratiæ & Spiritus sancti. Qui enim per peccatum mortui sunt, non sunt hostiæ Dei, sed diaboli, qui mortificat animas, & in ea re mirificè delectatur. At Deus noster, qui semper uiuit, & est fons vitæ, non vult cadauera fœtentia sibi offerri, quæ ad nihil vtilia sunt, nisi vt proiciantur ad beatias. Proinde necesse est, vt vitam animæ diligentissimè conseruemus, vt hoc modo rationabile obsequium Domino nostro exhibeamus. Sed neque satis est vt hostia sit viua, nam præterea requiritur vt sancta sit. *Hostiam*, inquit Apostolus, *uiuentem, sanctam*. Sancta dicitur hostia, cùm ex animantibus mundis offertur, non ex immundis. Erant autem animalia munda, ex quadrupedibus, vt suprà diximus, oves, capræ, boves; ex auibus, turtures, passerres, & columbæ. Priora animantia significant vitam actiuam, posteriora contemplatiuam. Proinde, qui vitam actiuam inter fideles ducunt, si semetipfos hostiam sanctam exhibere volunt Deo, imitari debent simplicitatem & mansuetudinem ouis, quæ ledere proximum nescit. Item labores & grauitatem bouis, qui non otiaur, non leuiter discurret; sed iugum suum ferens, & aratrum trahens, in terra colenda laborat assiduè. Denique etiam capræ velocitatem in ascensione

fione montium, & oculorum acumen in rebus longè conspiciendis. neque enim, qui in Ecclesia Dei vitam actiuam ducunt, sola mansuetudine & iustis laboribus contenti esse debent; sed oportet eos etiam per crebras orationes alta conscendere, & quæ sursum sunt, mente conspicerere. Quomodo enim opera sua ad Dei gloriam referent, & incensum sacrificij sursum emittent, si de Deo numquam aut rarò cogitent? si Deum non quærant? si in amorem eius per contemplationem non exardescant? Vita enim Christianorum actiua non debet à contemplatiua omnino esse disiuncta, vt neque contemplatiua ab actiua, vt mox dicemus. Itaque qui non imitantur oues, boues, & capras, quæ domino suo assiduè vtiliterque deseruiunt; sed quærunt quæ sua sunt, id est, sola commoda sua temporalia consuectantur; ij non offerunt Deo hostiam sanctam, sed similes sunt bestiis rapacibus & carniuoris, lupis, canibus, vrsis, miluis, vulturibus, coruis, quæ suo ventri deseruiunt, & leonem illum sequuntur, qui semper *rugiens circuit, quærens quem deuoret*. Iam verò Christiani homines, qui vitam contemplatiuam elegerunt, & ipsi se hostiam viuentem & sanctam Deo exhibere satagunt, imitari debent solitudinem

1. Pet. 5.

nem turturis, puritatem columbæ, & prudentiam passeris. Solitudo turturis ad monachos maximè & eremitas pertinet, qui nihil commune cum sæcularibus habere student, & toti contemplationi & Dei laudibus intenti sunt. Puritas columbæ cum fœcunditate coniuncta Episcopis & clericis necessaria est, qui cum hominibus versantur, & filios spirituales gignere & nutrire ex officio proprio debent. qui nisi crebrò ad supernam patriam per contemplationem volent, & ad necessitates hominum per charitatem descendant, ægrè poterunt puritatem cum fœcunditate coniungere: sed vel soli contemplationi dediti steriles erunt, vel soli procreationi filiorum intenti, pulvere terreno inquinabuntur, & dum alios lucrari volent, ipsi (quod absit) fortassè se perdent. Porro vtrisque, tum vitæ contemplatiuæ deditis, tum vitæ actiuæ addictis, passeris prudentia multum omnino prodesse potest. Sunt enim passeris montani, & passeris domestici. Passeres montani incredibili solertia fugiunt laqueos & retia venatorum: passeris domestici in ciuitatibus habitant, & super tecta domorum nidificant, sed ita cum hominibus versantur, vt nulli homini familiares fiant, neque facillè ab eis apprehendi se sinant. Sic igitur omnibus

bus quidem Christianis, sed præsertim clericis & monachis prudentia passerum necessaria est, vt à laqueis dæmonum sibi caueant, & cum hominibus versentur vt eis profint, sed consuetudinem ipsorum, ac præsertim feminarum, vitent, confabulationes fugiant, comestationes declinent, ludis & spectaculis non intersint, nisi capi velint à laqueo venantium dæmoniorum.

Restat lex vltima sacrificiorum, vt sint hostiæ non solum viuentes & sanctæ, sed etiam benè placentes, id est, odorem suauissimum sursum mittentes. Id quod Scriptura significat, cum ait: *Odoratusq; est Dominus odorem suauitatis.* & de ipso Domino: *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.* Vt autem hostia odorem emittat gratissimum Deo, necesse est vt occidatur & cremetur. Id fit in sacrificio mystico & rationabili, de quo loquimur cum Apostolo, quando carnalis concupiscentia verè mortificatur, & igne charitatis incenditur. Nihil enim est, quod carnalem concupiscentiam efficacius, celerius, perfectiusq; mortificet, quàm sincerus Dei amor. Ipse est enim Rex & Dominus omnium affectionum cordis, & omnes ab eo reguntur & pendent, siue timor, siue spes, siue desiderium, siue odium, siue ira, siue

Gen. 8.

Ephes. 5.

siue quæcumque animi perturbatio. Ipse autem amor non cedit nisi amor maiori: ac per hoc quando diuinus amor cor humanum intimè possidet & incendit, tunc demum carnales concupiscentiæ cedunt, & mortificatæ quiescunt. Inde ignita desideria, & purissimæ preces ad Deum ascendant, instar aromatum, in odorem suauitatis. Hoc est igitur sacrificium quod requirit Deus, & ad quod promptissimè exhibendum hortatur Apostolus.

Rom. 12. Sed quia oblatio ista, res est ardua & grauis, & difficultate plenissima, ideò B. Paulus efficacissimo argumento vtitur, vt eam nobis persuadeat. argumentum est in verbis illis: *Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra, &c.* In Græco codice legitur in numero multitudinis, *Obsecro vos per miserationes Dei.* Et quæ sunt, & quot miserationes Dei, per quas nos Apostolus obsecrat? Prima est creatio, qua nos fecit esse rem aliquam, cum nihil essemus. Secunda, cum fecit nos seruos suos, cum nostra opera non indigeret, sed vt haberet quibus beneficeret. Tertia, cum fecit ad imaginem suam, ac per hoc capaces cognitionis suæ, & amicitia suæ. Quarta, cum fecit per Christum filios suos adoptiuos, & coheredes Vnigeniti sui. Quinta, cum fecit nos

nos membra sponsæ suæ, & corporis sui, quibus est caput. Denique sexta, quod obtulerit *semetipsum* in cruce *oblationem* & *hostiam* Deo in odorem suauitatis, vt nos redimeret à seruitute, & lauaret à maculis, & exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam. Hæ sunt miserationes Domini, per quas nos Apostolus obsecrat, quasi diceret; Tanta Dominus contulit vobis, nec merentibus, nec petentibus: cur graue vobis videri debeat, si vos ipsi hostiam Deo viuentem, sanctam, & beneplacentem offeratis? Certè, si quis ista attentè cogitare voluerit, non solùm non graue, sed leue, & facile, & iucundum ac dulce illi videbitur, tam bono Domino toto corde & toto tempore vitæ suæ seruire: ei que se totum, ad exemplum eius, hostiam & oblationem, atque adeò holocaustum in odorem suauitatis offerre.

Ephes. 5.

CAPVT XVI.

De quarto fructu verbi sexti.

FRUCTUS quartus sumi potest ex quarta explicatione verborum illorum, *Consummatum est*. Si enim verum est, vt est verissimum, Christum iusto iudicio Dei trātulisse nos à seruitute diaboli in Regnum filij

filijs dilectionis suæ; quæramus diligenter, & non desistamus donec inueniamus, quæ causa sit, cur tantus hominum numerus malit hosti humani generis iterum se in seruitutem tradere, vt cum eo ardeat in æternum in gehennæ camino; quàm Christo Principi benignissimo deseruire, immò cum illo felicissimè certissimeque regnare. Ego certè nullam inuenio causam, nisi quia in obsequio Christi inchoandum est à cruce, & necesse est carnem crucifigere cum vitiis & concupiscentiis. Hæc amara potio, atq; hic calix absinthij homini naturaliter agro nauseam facit, & sæpè causa est vt malit agrotare, quàm eo modo curari. Et si quidem homo, non homo, sed bestia esset, aut certè homo delirus & mente captus esset; concedi illi posset, vt sensu & appetitione regeretur: sed cum homo rationis sit particeps, certe intelligit, vel intelligere potest, eum qui iussit carnem crucifigi cum vitiis & concupiscentiis, non solum instare præcepto, sed etiam iuuare, immò præuenire auxilio gratiæ suæ: quo modo sapiens medicus amarum poculum sic temperare nouit, vt non difficulter hauriatur. Deinde si vnusquisque nostrum primus esset, cui diceretur, Tolle crucem tuâ, & sequere me; fortasse posset hærare, ac diffidere de viribus

viribus suis, nec audere crucem attingere, quam se portare posse non crederet: at cum tam multi ante nos, nec solum viri, sed etiam pueri & puellæ, crucem post Christum fortiter tulerint, & constanter porterint, & carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifixerint, quid nos timeamus? cur hæremus? Hoc argumento sanctus Augustinus superatus carnalem concupiscentiam vicit, quam insuperabilem longo tempore reputauerat. Constituit enim sibi ante oculos mentis ex memoriæ promptuario multos & multas continentes, multos & multas virgines, ac sibi dicebat: *Cur non poteris, quod isti, & iste? isti, & iste non in se potuerunt, sed in Domino Deo suo.* & quod de concupiscentia carnis dicimus, idem dici potest de concupiscentia oculorum, quæ est auaritia, & de superbia vitæ; nullum enim est vitium, quod adiuvante Deo crucifigi non possit: neque periculum est, ne Deus iuvare non velit, cum sanctus Leo dicat; *Iuste instat precepto, quia præcurrit auxilio.* Vere igitur miseri sunt, ne dicam amentes & stulti, qui cum possint iugum Christi suaue ac leue subire, & requiem animæ suæ in hac vita reperire, & cum eodem Christo in futura regnare; malint quinque iuga bouum, diabolo iubente, Luc. 14.
portare;

Lib 8 C6-
fess. c. 11.

Ser. 16. de
Paul. Dom.

Math. 11.

portare; & sensibus carnis non sine labore
& dolore seruire; & ad extremum apud in-
feros cum ipso suo domino diabolo perpe-
tuò cruciari.

CAPVT XVII.

De quinto fructu verbi sexti.

QVintus fructus ex verbis illis decer-
pendus erit, quatenus hæc verba signi-
ficant, Ecclesię edificationem in cruce con-
summatam fuisse; & ipsam Ecclesiam, vt
alteram Euam, ex latere Christi morientis,
tamquam ex costa Adami dormientis pro-
diisse. Hoc porrò mysterium docet nos, vt
crucem amemus, crucem honoremus, cru-
ci vehementer afficiamur. Quis enim lo-
cum non amat, vnde mater ipsius prodiit?
Certè fideles omnes miro modo afficiun-
tur erga sacratissimam domum Laureta-
nam, quia ibi nata est Virgo Deipara, &
ibidem natus est, non quidem extra vte-
rum, sed in vtero virginali Iesus Christus
Deus noster. Sic enim loquitur Angelus ad
Iosephum: *Quod in ea natum est, de Spiritu
sancto est.* Hinc etiam & ipsa Ecclesia me-
mor natiuitatis suæ, crucem vbique pingit,
vbique locat, in fronte, in templis, in domi-
bus;

Matth. I.

labore
oud in-
perpe-

bus ; neque vlla Sacramenta peragit sine cruce , neque aliquid benedicendo sanctificat sine cruce : sed amorem præcipuum tunc cruci deferimus , cùm patienter propter amorem Crucifixi toleramus aduersa . hoc enim est in cruce gloriari , id facere quod Apostoli faciebant , cùm *ibant gaudentes à conspectu concilij , quoniam digni habiti erant pro nomine Iesu contumeliam pati.* & Apostolus Paulus quid sit in cruce gloriari , explicat cùm dicit : *Gloriamur in tribulationibus , scientes quòd tribulatio patientiam operatur , patientia autem probationem , probatio verò spem , spes autem non confundit ; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum , qui datus est nobis.* Vnde concludit ad Galatas scribens : *Mihi absit gloriari , nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi ; per quem mihi mundus crucifixus est , & ego mundo .* Hic est verè triumphus crucis , si mundus cum suis pompis & oblectationibus sit animæ Christianæ & Christum crucifixum diligenti veluti mortuus ; & anima ipsa Christiana sit ipsi mundo veluti mortua , amans tribulationem & contemptum , quæ mundus odit , & odio prosequens carnales voluptates & gloriam temporariam , quæ mundus diligit : sic perficitur

Act. 5.

Rom. 5.

Gal. 6.

N

& con-

& consummatur seruus Dei, vt de ipso quoque dici possit, Consummatus est.

CAPVT XVIII.

De sexto fructu verbi sexti.

Postremus restat fructus ab exemplo perseverantiæ Domini in cruce vtilissimè colligendus. siquidem ex verbo illo, *Consummatus est*, intelligimus, Dominum consummasse opus passionis suæ ab initio vsque ad finem, vt nihil desiderari posset.

Deut. 32. *Dei perfecta sunt opera*, inquit Moyses: & quemadmodum Pater die sexto perfecit opus creationis, & die septimo requieuit, sic & Filius die sexto consummauit opus redemptionis, & die septimo requieuit.

Matth. 27. Frustrà clamabant Iudæi ante crucem, *Si Rex Israël est, descendat nunc de cruce, & credimus ei*. Rectius dicit sanctus Bernardus:

Serm. I. de Resurr. *Immo quia Rex Israël est, titulum regni non deserat. & paulò infrà: Non tibi dabit occasionem surripienda nobis perseverantia, quæ sola coronatur. Non faciet obmutescere prædicatorum linguas consolantium pusillanimes, & dicentium singulis, Tu locum tuum ne deseras. quod sine dubio sequeretur, si respondere possent, quia Christus suum deseruit. Christus igitur perseverauit in cruce vsque ad vitæ finem,*

finem, vt consummaret opus suum sic, vt nihil ei deesset, & nobis exemplum perseverantiæ prorsus admirabile dereliqueret. Facile siquidem est, perseverare in locis amœnis, & in actionibus quæ voluptatem adferunt: sed in labore & dolore diutius perseverare, difficillimum est. Sed si cognoverimus, quid Christum perseverare fecerit in cruce; fortasse discemus & nos crucem nostram perseveranter ferre; & si opus etiam fuerit, in illa perseveranter ad mortem usque pendere. Si quis ad solam crucem oculos admoueat, non poterit non horrere funestæ mortis instrumentum. Sed si oculos, non tam corporis quàm mentis ad illum erigat, qui crucem nos portare iubet, & ad locum quò illa perducit, & ad fructum quem eadem ipsa producit: tum non difficile & arduum, sed facile & iucundum erit, perseverare in baiulanda cruce, vel perseveranter pendere de cruce.

Quid igitur Christum fecit tam perseveranter sine querela de cruce pendere usque ad mortem? Prima causâ fuit amor Patris. *Calicem*, inquit, *quem dedit mihi Pater*, Ioan. 18. *non bibam illum?* Amabat Christus Patrem amore prorsus ineffabili: & ab illo pari amore diligebatur. Cum igitur videret calicem illum sibi dari à Patre optimo &

amantissimo, ut nullo modo suspicari posset sibi dandum nisi ad finem optimum, & sibi ipsi gloriosissimum; quid mirum, si calicem illum libentissime totum exhausit? Deinde Pater Filio nuptias fecit, & sponsam illi dedit Ecclesiam, sed sordidatam, & rugosam, quam tamen, si vellet in balneo calente sanguinis sui diligenter abluere, facile redderet gloriosam, *non habentem maculam, aut rugam*. Adamauit igitur Christus sponsam à Patre sibi coniunctam; & non graue illi fuit, sanguine suo illam abluere, ut formosam & gloriosam efficeret. Nam si Iacob propter Rachelem annis septem laborauit in pascendis gregibus Laban, sic ut æstu vreretur & gelu, & fugeret somnus ab oculis eius; & vix sunt illi tam multi anni, *pauci dies præ amoris magnitudine*. Si, inquam, pro vna Rachele Iacob nihili fecit laboré annorum septem, & rursus aliorum septem: quid mirum si Filius Dei pro Ecclesia sponsa, quæ multorum millium sanctorum Dei filiorum mater futura erat, tres horas in cruce perseuerare voluerit? Denique Christus non amorem solum Patris & Sponsæ respiciebat, cum passionis calicem bibiturus esset; sed etiam eminentissimam illam gloriam, & numquam finiendam lætitiæ magnitudinem, ad quam

ad quam per crucis patibulum ascensurus erat, dicente Apostolo: *Humiliavit semet- Philip. 2.*
ipsum factus obediens usque ad mortem, mor-
tens autem crucis. Propter quod & Deus exal-
tavit illum, & donavit illi nomē, quod est super
omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu fle-
etatur, caelestium, terrestrium, & infernorum.

Addamus ad Christi exemplum, exem-
 plum Apostolorum. Paulus cruce suas &
 aliorum Apostolorum enumerans in Epi-
 stola ad Romanos, ait: *Quis ergo nos separa-* Rom. 8.
bit à charitate Christi? tribulatio? an angustia?
an fames? an nuditas? an periculum? an perse-
cutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia pro- Psal. 43.
pter te mortificamur tota die, & estimati sumus
sicut oves occisionis.) & respondet, sed in his
omnibus superamus, propter cum qui dilexit
nos. Ut durarent & perseverarent in crucia-
tibus, non cruciatus attendebant, sed amo-
rem Dei qui nos dilexit, & Filium suum
pro nobis dedit; vel etiam, quia Christum
ipsum considerabant, qui dilexit nos, & de- Tit. 2.
dit semetipsum pro nobis. Idem Apostolus
scribens ad Corinthios, Repletus sum, inquit, 2. Cor. 7.
consolatione, superabundo gaudio in omni tri-
bulatione nostra. Vnde consolatio tanta,
unde gaudium tantum, quod tribulatio-
nem quasi sentiri non patiatur? Respon-
det alio loco, quia quod in presenti est mo- 2. Cor. 4.

Libro de
Exhort.
Martyr.

mentaneum & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate eternum gloriae pondus operatur in nobis. Itaque contemplatio gloriae sempiternae, quam ante oculos mentis gerebat, causa erat, cur tribulatio momentanea & leuis illi videretur. Has cogitationes, inquit sanctus Cyprianus, quae persecutio potest vincere? quae possunt tormenta superare? His addi potest exemplum sancti Andreæ, qui crucem, in qua biduo pependit, non ut crucem aspexit, sed ut amicam salutauit: & cum populus eum deponendum curare vellet, nullo modo permisit, sed in cruce usque ad mortem perseuerare voluit. neque erat iste homo imprudens, sed sapientissimus, & Spiritu sancto plenus.

Ex his exemplis Christi & Apostolorum eius, discere possunt omnes Christiani, quo modo se gerere debeant, cum de cruce sua descendere, id est, de tribulatione liberari sine peccato non possunt. Eiusmodi sunt in primis regulares omnes, quorum vita votis paupertatis, castitatis, & obedientiae adstricta, similis martyrio esse censetur. Item coniugati, cum diuina prouidentia maritus uxorem querulam, morosam, iracundam, ac panem intolerabilem fortitus est: vel vxor maritum non minus difficilem habet, qualem fuisse sanctae Monicæ virum testis est sanctus

sanctus Augustinus in libris Confessio- Lib.9.c.9.
num. Eiusmodi sunt etiam mancipia quæ
libertatem amiserunt, addicti perpetuo car-
ceri, vel alligati triremibus; agroti deni-
que, qui morbo incurabili laborant; & pau-
peres, qui nisi furtis vel latrociniis ad diui-
tias aspirare non queunt. Hi omnes, & si
qui sunt alij, si perieuerare in ferenda cruce
cum gaudio spirituali & ingenti mercede
cupiunt; non respiciant crucem, sed cum
qui crucem humeris illorum imposuit. Is
enim sine dubio Deus fuit, qui Pater noster
amantissimus est, & sine cuius prouidentia
nihil in hoc mundo geritur. Beneplacitum
autem Dei sine dubitatione vlla optimum
est, & nobis gratissimum esse debet. Proin-
de cum Christo dicere debent omnes; Ca- Ioan.18.
licem quem dedit mihi Pater, non bibam illum?
& cum Apostolo: *In his omnibus superamus,* Rom.8.
propter eum qui dilexit nos. Deinde possunt
etiam, ac debent omnes, qui crucem suam
deponere sine peccato nequeunt, non tam
præsentem laborem considerare, quàm fu-
turam mercedem, quæ sine dubitatione
vlla superat omnem laborem & dolorem
vitæ præsentis, dicente Apostolo: *Non sunt* Rom.8.
condignæ passionēs huius temporis ad futuram
gloriam, quæ reuelabitur in nobis. & alibi de
Moyse loquens: *Maiores diuitias æstimans* Heb.11.

thesauro Aegyptiorum, improprium Christi: aspicebat enim in remunerationem.

Denique addere possumus ad consolationem eorum, qui crucem grauem & longo tempore gestare coguntur, exempla duorum, qui perseuerantiam perdiderunt, & crucem sine comparatione grauiorem inuenerunt. Iudas Christi proditor, cum in se reuersus proditoris crimen detestaretur, non ferens confusionem, qua suffundi eum necesse erat, si cum Apostolis vel discipulis aliis versari voluisset, laqueo se ipse suspendit. sed mutauit, non euasit crucem confusionis quam fugiebat. Maior enim confusio illum sequetur in die Iudicii coram omnibus Angelis & hominibus, quando non solum Christi proditor, sed etiam homicida sui ipsius declarabitur. Et quanta cecitas illa fuit, vitare confusionem modicam apud gregem pusillum & mansuetum discipulorum Christi, qui omnes illum ad bene sperandum de misericordia Saluatoris erexissent: & non vitare infamiam & confusionem proditoris Christi & proprii suspendij apud theatrum omnium hominum & Angelorum? Alterum exemplum desumi potest ex Oratione sancti Basilij in Quadraginta Martyres. summa haec est: In persecutione Licinij Imperatoris, milites quadraginta cum

cum in fide Christi perseverare statuissent, damnati sunt, ut sub dio nudi, tempore & loco frigidissimo, totam noctem consumerent, & eo modo longissimo acerbissimoq; martyrio ex congelatione perirent. Aderat autem paratum balneum calidum, ut si qui fidem abnegare vellent, in eo reciperentur. Ex iis triginta novem non tam ad pœnam congelationis præsentem & brevi finiendam, quàm ad coronam gloriæ sempiternæ mentis oculis aspicientes, facile in fide perseverauerunt, & coronas splendidissimas de manu Domini meruerunt. Vnus, qui totus defixus erat in pœna sua consideranda & appendenda, perseverare non potuit, & ideo in tepetactum balneum insiluit. Sed continuo defluentibus carnibus iam congelatis, animam exhalavit, & ad inferos, ut Christi abnegator, ad perpetua tormenta descendit. Sic mortem fugiens mortem inuenit, & crucem breuem & leuem cum sempiterna & gravissima commutavit. Horum igitur duorum infelicium hominum imitatores sunt, quotquot crucem Ordinis religiosi deserunt; qui iugum suave & onus leue proiciunt; &, quando minimè cogitant, inveniunt se iugo longè graviore alligatos, cupiditatum variarum, quas explere numquam poterunt;

N 5 & one-

& oneribus peccatorum grauissimis pressos, vt respirare non possint. Eadem ratio est de omnibus aliis, qui crucem suam cum Christo ferre recusant, & crucem diaboli peccando ferre coguntur.

CAPVT XIX.

*Explicatur ad litteram Verbum septimum,
Pater, in manus tuas commendo
spiritum meum. Luc. 23.*

PEruenimus ad postremam Christi vocem, quam in cruce moriturus non sine magno clamore emisit, dicens: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Explicabimus ordine verba singula. *Pater*, inquit. meritò Patrem vocat, quia filius illi fuit obediens vsque ad mortem; ideò dignissimus qui audiatur. *In manus tuas.* Manus Dei dicuntur in Scripturis, intelligentia & voluntas, siue sapientia & potentia; siue quod in idem recidit, intellectus omnia sciens, & voluntas omnia potens. His enim duabus, quasi manibus, Deus omnia facit; neque indiget instrumentis, quia vt loquitur sanctus Leo, *in Deo voluntas potentia est.* Itaque velle apud Deum est facere: *Omnia quacumque voluit fecit* in cælo & in terra. *Commendo*, quasi in depositum trado, vt
cum

Serm. 2. de
Natiuit.
Psal. 113.

cum fide restituatur, quando restituendi tempus aduenerit. *Spiritus meum*. De hac voce non parua quaestio est. Solet enim spiritus & pro anima, quæ forma substantialis corporis est, & pro vita ipsa accipi; quoniam signum vitæ spiratio est. & qui spirant, uiuunt; qui spirare desinunt, moriuntur. Et quidem si per spiritum hoc loco intelligamus animam Christi, cauendum est, ne quis existimet, periculum aliquod fuisse illi animæ de corpore exeunti; in quem modum aliis hominibus morientibus commendari solet anima multis precibus & multa sollicitudine, quoniam ad tribunal Iudicis vadit, acceptura pro meritis bonis vel malis gloriam siue pœnam. Tali commendatione non eguit anima Christi, tum quia beata erat ab initio creationis; tum quia Filio Dei in persona coniuncta erat, & anima Dei dici poterat; tum denique quia victrix & triumphatrix de corpore exibat, & terrori erat dæmonibus omnibus, non ipsa terreri à dæmonibus poterat. Itaque si spiritus hoc loco pro anima accipiatur, illa verba Domini, *Commendo spiritum meum*, significabunt, animam Christi, quæ fuerat in corpore tamquam in tabernaculo, futuram esse in manibus Patris, quasi in deposito, donec reuertatur ad corpus; iuxta illud

Sapien-

Sap. 3.

Sapientia: *Iustorum anime in manu Dei sunt.* Sed omnino credibilius est, hoc loco per spiritum intelligi vitam corporalem, vt sensus sit, Ego spiritum vitæ nunc trado, ac per hoc desino spirare & viuere: sed hunc spiritum, hanc vitam, tibi Pater commendo, vt eam corpori meo breuî restituas. Tibi enim nihil perit, quin etiam tibi omnia viuunt, qui vocando quæ non sunt, facis vt sint; & vocando quæ non viuunt, facis vt viuant.

Hanc esse veram huius loci sententiam, primò colligi potest ex Psalmo trigésimo, ex quo Dominus hanc orationem accepit. Sic enim orat sanctus Dauid: *Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es protector meus. In manus tuas commendo spiritum meum.* quo loco apertissimè Propheta per spiritum intelligit vitam. Precatur enim Deum, vt non sinat se occidi ab hostibus, sed vitam sibi conseruet. Deinde colligitur ex hoc ipso loco Euangelij; posteaquam enim dixit Dominus: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*, subiunxit Euangelista, *Et hæc dicens, expirauit.* expirare enim est, desinere spiritum trahere, quod est viuentium: quod non de anima forma substantiali dicitur, sed de aëre quem spiramus dum viuimus, & spirare desinimus cùm morimur. Postremò colligitur hoc
idem

idem ex illis verbis Apostolicis : *Qui in die-* Hebr. 5.
bus carnis sue , preces supplicationesq; ad eum,
qui possit illum saluum facere à morte , cum cla-
more valido & lacrymis offerens , exauditus
est pro sua reuerentia. Hunc locum aliqui ex-
 ponunt de oratione quam Dominus fudit
 in horto, dicens : *Pater , omnia tibi possibilia* Mar. 14.
sunt , transfer calicem hunc à me. Sed eo loco
 Dominus non orauit cum clamore valido,
 neque fuit exauditus , ac ne ipse quidem
 exaudiri voluit , vt saluus fieret à morte.
 Orauit enim , vt calix passionis transiret
 à se , vt ostenderet desiderium naturale non
 moriendi , & se verè esse hominem , cuius
 natura mortem exhorret , sed addidit : *Non*
quod ego volo , sed quod tu : fiat voluntas
tua. Itaque in horto fieri non potest vt
 oratio Christi fuerit illa , de qua loqui-
 tur Apostolus ad Hebræos. Alij oratio-
 nem istam Christi , cuius meminit san-
 ctus Paulus , volunt illam esse , quam Do-
 minus pro suis crucifixoribus fudit in cru-
 ce , dicens : *Pater , dimitte illis , non enim* Luc. 23.
sciunt quid faciunt. At eo tempore Do-
 minus non est vsus clamore valido , ne-
 que pro se orauit vt saluus fieret à morte:
 quæ duo habentur apertè apud Aposto-
 lum ad Hebræos. Orauit enim in cruce
 pro crucifixoribus , vt eis peccatum illud
 grauissi-

grauiſſimum maximumque dimitteretur.
 Reſtat igitur, vt verba Apoſtolica intelli-
 gantur de oratione illa poſtrema, quam fu-
 dit in cruce, dicens: *Pater, in manus tuas*
 Luc. 23. *commendo ſpiritum meum.* quam orationem
 fudit cum clamore valido, dicente ſancto
 Luca: *Et clamans voce magna Ieſus, ait.* vbi
 manifeſte Paulus Lucasque conſentiunt.
 Deinde orauit Dominus vt ſaluus fieret à
 morte, teſte B. Paulo. id quod non poteſt
 ſignificare, vt non moreretur in cruce: ſic
 Hebr. 5. enim non fuiſſet exauditus, & Apoſtolus
 exauditum fuiſſe teſtatur: ſed ſignificat,
 eum petiſſe vt non abſorberetur a morte,
 ſed mortem ſolum deguſtaret, & mox re-
 uerteretur ad vitam. hoc enim ſignificant
 illa verba, *Preces ſupplicationeſq; ad eum, qui*
poſſet illum ſaluum facere à morte, obtulit.
 Non enim ignorare poterat Dominus, ſe
 omnino moriturum, ac præſertim cum iam
 eſſet viciniſſimus morti, ſed cupiebat ſaluus
 fieri à morte, in hunc ſenſum, vt non diu-
 tiùs teneretur à morte: quod nihil fuit
 aliud, niſi orare pro celeri reſurrectione: in
 qua re planè exauditus eſt, cum tertia die
 glorioſiſſime reſurrexit. Hæc verò explica-
 tio teſtimonijs Paulini ſatis apertè conuin-
 cit, ſpiritum accipi pro vita, non pro anima,
 cum Dominus ait: *In manus tuas commendo*
ſpiritum

spiritum meum. Non enim sollicitus erat Dominus de anima, quam sciebat esse in tuto, cum beatissima esset, & Deum facie ad faciem iam à sua creatione vidisset: sed sollicitus erat de corpore, quod vita destituendum per mortem esse videbat: atque adeò precabatur, ut corpus non diu maneret in morte. quod, ut diximus, cumulatissimè impetrauit.

CAPUT XX.

De primo fructu verbi septimi.

IAm verò ex hoc verbo postremo, & morte Christi, quæ proximè secuta est, fructus aliquos more nostro colligemus. Ac primùm ex ea re, quæ infirmitatis & stultitiæ plenissima fuisse videtur, demonstrari video potentiam, sapientiam, & charitatem Dei longè maximam. In eo enim quòd Dominus clamans voce magna expiravit, perspicuè cernitur potentia. Hinc enim colligitur, cum potuisse non mori, & sponte sua obiisse. Qui enim naturaliter moriuntur, paulatim vires & vocem amittunt, neque in extremo spiritu clamare possunt. Proinde non sine causa Centurio videns, quòd Iesus, tanto profuso sanguine, clamans expirasset, dixit: *Verè Filius Dei* Matth. 27.

erat

erat iste. Magnus Dominus Christus est, qui etiam moriens potentiam suam ostendit, non solum in extremo spiritu clamando, sed etiam terram concutiendo, lapides scindendo, monumenta aperiendo, velum templi dirumpendo: quæ omnia Christo moriente facta esse Euangelista testatur. **Math. 26.** Accedit quod ista omnia mysterio non carent, in quo etiam Christi sapientia ostenditur. Nam concussio terræ & scissio petrarum significabant, per Christi passionem & mortem fuisse permouendos homines ad poenitentiam, & etiam obstinatorum corda scindenda. quod illo ipso tempore factum fuisse scribit sanctus Lucas, cum refert, multos ab illo spectaculo reuerfos *percutientes pectora sua.* Apertio sepulchrorum designabat resurrectionem mortuorum gloriosam ex Christi morte successuram. Scissio veli, unde patuerunt Sancta Sanctorum, signum fuit, ob meritum mortis Christi aperiendum cæleste sanctuarium, & Sanctos omnes deinceps admittendos ad videndam faciem Dei. Neque solum in his mysteriis significandis sapientiam suam Christus ostendit, sed etiam in eo, quod ex morte vitam produxit: in cuius rei figuram **Num. 20.** Moyses ex lapide scaturire fecit aquam. & **Ioan. 12.** ipse Christus ob eandem causam grano frumen-

frumenti se ipse comparauit , quod moriendo multum fructum adfert : nimirum vt granum frumenti dum corrumpitur , germinat spicam viuentem : sic Christus moriendo in cruce multitudinem gentium vita gratiæ donauit . & apertissime sanctus Petrus de Christo dicit: *Deglutiens mortem*, 1. Pet. 3. *vt vite æternæ heredes efficeremur* . quasi dicere voluisset , Primus homo deglutiens dulce pomum vetitum , omnem posteritatem morti addixit : secundus homo deglutiens mortis pomum amarissimum , omnes qui ex illo renascuntur ad vitam æternam adduxit . Denique sapientiam suam moriendo Christus aperuit , quia fecit , vt crucis patibulum , quo nihil foedius aut horribilius olim cernebatur , factum sit honorificentissimum & gloriosum , vt Reges ipsi illud in fronte gestare honori sibi ducant . Nec solùm honorificum , sed etiam dulce & amabile Christi amatoribus factum est . Vnde canit Ecclesia : *Dulce lignum , dulces clauos , dulce pondus sustinuit* . Quod ipsum sanctus Andreas exemplo suo demonstra- uit , dum crucem , in qua figendus erat , aspiciens , dixit : *Salue crux pretiosa , quæ decorem de membris Domini suscepisti : diu desiderata , sollicitè quesita , sine intermissione amata , & iam concupiscenti animo preparata* . secu-
O
rus

rus & gaudens ad te venio, & tu exultans suscipias me, discipulum eius, qui pependit in te magister meus Christus.

- Quid iam de charitate dicemus? sententia Domini est: *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Id fecit Christus in cruce; nemo enim potuit illo inuito vita ipsum spoliare.
- Ioan. 15. *Nemo, inquit ipse, tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso.* Ideò autem maiorem charitatem nemo habet, quàm ut vitam suam ponat pro amicis suis, quia nihil amabilius vel pretiosius vita inueniri potest, cum ipsa fundamentum sit omnium bonorum. *Quid enim prodest homini, inquit idem ipse Dominus, si mundum vniuersum lucretur, animam verò suam, id est vitam suam, detrimentum patiatur?* Hinc omnia pro viribus resistunt, & supra vires resistere conantur iis, qui vitam eripere conantur. Ex quo legimus in libro Iob: *Pellem pro pelle, & cuncta quae habet homo, dabit pro anima sua,* id est, pro vita sua. Sed haec generalia sunt: veniamus ad propria. Christus charitatem suam erga genus humanum, & erga vnumquemque nostrum in cruce moriendo multis modis ineffabiliter demonstrauit. Primum enim, vita eius omnium vitarum pretiosissima erat, quippe vita hominis Dei, vita Regis omnium

nium potentissimi, vita doctorum omnium sapientissimi, vita proborum omnium optimi. Deinde, vitam posuit pro inimicis, pro sceleratis, pro ingratis. Præterea, vitam posuit, ut istos inimicos, sceleratos, & ingratos, à gehennæ incendiis, quibus adducti iam erant, sui sanguinis pretio liberaret. Denique vitam posuit, ut istos eosdem sibi fratres & coheredes efficeret, & in regnis cælestibus perpetuò felicissimos collocaret. Et erit deinceps aliquis tam durus & tam efferatus, qui Christum Iesum toto corde non diligat? & in eius gratiam quæcumque aspera non sustineat? Auertat Deus cor tam lapideum & ferreum, non à fratribus nostris tantum, sed ab omnibus hominibus, etiam infidelibus & atheis.

CAPUT XXI.

De secundo fructu verbi septimi.

ALter fructus, & quidem utilissimus erit, si discamus frequentare orationem, quam Magister noster Christus nos docuit, cum iturus ad Patrem dixit: *In manus tuas commendo spiritum meum.* Sed quoniam ipse non ea necessitate premebatur, qua nos premimur, & ipse Filius & sanctus erat, nos serui & peccatores sumus: ideo Ec-

Luc. 23.

clesia mater & magistra nostra eandem orationem frequentare nos docet, sed integram, vt est in Psalmo Dauidis, non dimidiatam, vt Christus eam protulit. In Psalmo sic legitur: *In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis.* Omisit Christus partem posteriorem, quia ipse redemptor est, non redemptus: nos, qui pretioso eius sanguine redempti sumus, istam partem omittere non debemus. Præterea, Christus Patrem orauit, vt Filius vnigenitus, nos Christum oramus, vt redemptorem: ideo non dicimus: *Pater, in manus tuas commēdo spiritum meum;* sed, *In manus tuas Domine commendo spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis.* Ad quem modum sanctus protomartyr Stephanus moriturus, dixit: *Domine Iesu suscipe spiritum meum.*

Act. 7.

Porro Ecclesia mater nostra tribus temporibus hanc orationem frequentare nos docet. Primum, diebus singulis ad Completorium, vt nouerunt, qui Horas canonicas legunt. Deinde, cum ad sacrosanctam Eucharistiam accedimus; post, *Domine non sum dignus: sacerdos primum pro se, deinde pro aliis communicaturis dicit: In manus tuas Domine commendo spiritum.* Denique, in exitu de hac vita fideles omnes admo-

admonentur vt dicant: *In manus tuas Domine, &c.* Quod attinet ad Completorium, non dubium est quin tunc dicatur, *In manus tuas Domine, &c.* quoniam Completorium ad finem diei legi solet: ac, vt loquitur sanctus Basilius, *primis se intendentibus tenebris, & quoniam nocturnis horis facile fieri potest, vt mors inopinata nos opprimat, commendamus animam nostram Domino, vt si forte subitanea mors nobis adueniat, non adueniat improuisa.* Quod autem tempore sacrosanctæ Eucharistiæ percipiendæ dici debeat, *In manus tuas Domine*, ratio est in promptu; quoniam actio illa valdè periculosa, & simul etiam valdè necessaria est, vt sine periculo neque frequentari, neque intermitti possit. *Qui enim sumit Corpus Domini indignè, iudicium sibi manducat*, id est, cōdemnationem sibi ipse sumit: qui Corpus Domini non sumit, panem vitæ & ipsam vitam non sumit. Itaque angustia nobis sunt vndique, quales experiuntur qui valdè esuriunt, & tamen certi non sunt, an quod apponitur ad comedendum, cibus sit, an venenum. Igitur meritò cum timore & tremore dicimus: *Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum*, nisi tu ex pietate tua feceris dignum: ideò *dic tantum verbo, & sanabitur anima mea.* Sed quia de hoc etiam

In Regulis
fusiùs ex-
plicatis,
quæst. 37.

I. Cor. 11.

Ioan. 6.

ambigo, an plagas meas sanare dignatus fueris, *in manus tuas commendo spiritum meum*, vt in hoc tam terribili negotio ad sis animæ meæ, quam redemisti pretioso sanguine tuo.

Hæc si multi cogitarent, non tam auidè se ingererèt ad sacerdotium suscipiendum, vt postea quotidie celebrando victum quærerent. Illi enim non valdè solliciti esse solent, an ea qua par est præparatione accedant, cum finis eorum magis sit cibus corporis, quàm animæ. Multi etiam, qui in aulis Prælatorum vel Principum famulantur, etiam si ritè parati non sint ad mensam illam tremendam, accedunt tamen humano timore ducti, ne fortè Principi vel Prælato suo displiceant, si tempore constituto inter communicantes non appareant. quid ergo? vtilius fortasse erit quàm rarissimè ad mensam illam accedere? Immodò verò vtilius est frequenter accedere, sed cum præparatione debita. Quò enim quis rarius accedit, eò minus aptus efficitur ad participationem mensæ celestis, vt sanctus Cyrillus sapienter admonuit.

Lib. 4. in
Ioan. c. 17

Restat tempus propinquæ mortis, in quo necesse est cum magno mentis ardore orationem istam frequentare, ac dicere; *In manus tuas Domine commendo spiritum meum:*
rede-

redemisti me Domine Deus veritatis. Illud enim est tempus, in quo verè agitur de summa rerum omnium. Nam si fortè tunc anima de corpore exiens in manus diaboli veniat, nulla restat ad salutem via. Et contritè, si ad paternas Dei manus aditum habeat, nulla deinceps timenda est inimicorum potentia. Itaque cum gemitu inenarrabili, cum vera atque perfecta contritione, cum fiducia multa infinitæ misericordiæ Dei, iterùm atque iterùm repetendum est: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum.* Et quoniam in illo temporis articulo nullam grauiorem tentationem patiuntur, qui negligenter vitam duxerunt, quàm desperationis, quasi tunc poenitentiaë tempus iam præterierit, scutum fidei opponendum est, cùm scriptum sit: *Quacumque die peccator ingemuerit, peccatorum eius non recordabor.* & galea spei arripienda, quæ in infinita Dei miseratione confidat, & identidem repetendum: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum.* Nec omittenda ratio illa, quæ fundamentum spei nostræ esse debet, *redemisti nos Domine Deus veritatis.* Quis enim ei refundet innocentem sanguinem? quis ei restituet pretium quo nos emit? sic loquitur sanctus Augustinus in libro nono Confessionum; nos omnes do-

Ezech. 33.
S. Leo Ep.
ad Theodorū
Episcopum.

cens, vt multum omnino confidamus in redemptione, quæ est in Christo Iesu: quæ irrita esse non poterit, nisi nos ipsi obicem impœnitentiæ vel desperationis opponamus.

CAPVT XXII.

De fructu tertio verbi septimi.

FRUCTUS tertius in eo positus est, vt discamus, morte propinquante, non multum esse confidendum in eleëmofynis, ieiuniis, & orationibus propinquorum vel amicorum. Multi sunt enim, qui dum vitam ducunt, obliuiscuntur animæ suæ, neque aliud cogitant aut agunt, quàm vt filios vel nepotes quàm ditissimos relinquant. Cùm autem moriendum est, tunc primum de anima propria cogitare incipiunt; & quoniam facultates suas iam inter filios vel nepotes diuiserunt, animam suam illis commendant, vt eam eleëmofynis, precibus, & sacrosancto Sacrificio, aliisque bonis operibus iuuent. Non hoc exemplo suo Christus docuit, qui non cognatis, sed Patri spiritum commendauit: neque hoc sanctus Petrus admonuit, vt fideles animas suas filiis aut nepotibus, sed vt *fidei Creatori commendent in benefactis.*

1. Pet. 4.

Non

Non reprehendo eos, qui pro anima sua eleëmofynas fieri, & sacrosanctæ Missæ sacrificia offerri iubēt, vel petunt, vel optant: sed damno in primis eos, qui in filiis vel nepotibus nimium confidunt; cūm vsus doceat, facile illos obliuisci maiorum suorum defunctorum. Deinde reprehendo, quòd in re tanti momenti, non ipsi sibi prospiciant, non ipsi eleëmofynas multas faciant, quibus multos sibi amicos concilient, a quibus, iuxta Euangelium, recipiantur in Luc. 16. æterna tabernacula. Præterea grauissimè illos arguo, qui non obediunt Principi Apostolorum, qui iubet fideli Creatori ani- 1. Pet. 4. mas proprias commendare, nec solis verbis commendare, sed etiam benefactis commendare. Opera enim bona præmissa ad Deum, illa sunt quæ pios Christianos efficaciter vereque commendant. Audiamus quid sancto Ioanni de cælo sonuerit: *Audiui vocem de celo dicentem mihi:* Apoc. 14. *Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.* Itaque opera bona facta dum viuimus, non facienda post mortem à filiis vel nepotibus, illa sunt quæ certò nos consequuntur: præsertim si opera illa non solum sint ex genere suo bona, sed, vt sanctus

1. Pet. 4. Petrus non sine mysterio expresseſſit, benè ſint facta. *Fideli Creatori, inquit, commendent animas ſuas in benefactis.* Plurimi enim ſunt, qui bona opera quàm plurima à ſe facta numerare poſſunt, conciones frequentes, Miſſas quotidianas, Preces horarias annorum multorum, ieiunia Quadrageſimalia annis plurimis continuata, eleëmoſynas quoque non paucas: ſed cùm ad examen diuinum iſta venerint, & accuratè diſcutionentur an benè fuerint facta, recta intentione, cum attentione debita, ſuis tempore & loco, ab homine grato Deo; ô quàm multa, quæ videbantur lucra, in detrimentis numerabuntur! ô quàm multa, quæ humano iudicio videbantur aurum, argentum, & lapides pretioſi ſupra fundamentum Fidei ædificata; inuenientur ligna, fœnum, ſtipulæ, quæ mox ignis conſumet. Hæc me conſideratio non parum exteret: & quò magis ad exitum propinquo (nam, vt Apoſtolus loquitur, *quod antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſt*) tanto clariùs video mihi neceſſarium eſſe conſilium ſancti Ioannis Chryſoſtomi, qui monet vt de noſtris operibus bonis non multùm cogitemus; quoniam ea, ſi quæ ſint vera bona, id eſt, benè facta, à Deo ſcribuntur in libris rationum; neque periculum eſt vt mercede debita
1. Cor. 3.
- Hebr. 8.
- Hom. 18.
ad Pop.
Antioch.

debita fraudetur: sed de malis nostris operibus assidue cogitemus, atque ea corde contrito & spiritu contribulato, multis lacrymis & seria poenitentia diluere satagamus. Qui enim hoc agunt, cum bona spe in exitu dicent: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum, redemisti me Domine Deus veritatis.*

CAPUT XXIII.

De fructu quarto verbi septimi.

SEquitur fructus quartus, qui ex felicissima exauditione orationis Domini colligi potest, ut eo tam fausto euentu nos omnes animati, ardentiores simus in nostro spiritu Domino commendando. Verissime enim Apostolus scripsit, exauditum fuisse Dominum Iesum Christum *pro sua reuerentia*. Orauerat Dominus Patrem, ut supra Hebr. 5. demonstraui- mus, pro celeri resurrectione corporis sui: exaudita est oratio illa, ut non diutius resurrectio differretur, quam necesse esset ad fidem faciendam, verè corpus Domini fuisse mortuum. Nisi enim probari potuisset, corpus illud verè vita fuisse defunctum, ipsa quoque resurrectio, & tota fides Christiana nutaret. Debit igitur Christus in tumulto iacere ad horas ut minimum, quadraginta; præsertim cum esset imple-

implenda figura Ionæ Prophetæ, quam ipse
 Math. 12. Dominus in Euangelio ad mortem suam
 præmonstrandam, factam fuisse docuit. Sed
 ut resurrectio Christi, quātum fieri poterat,
 acceleraretur, & Christi oratio manifestius
 exaudita demonstraretur; tres dies & tres
 noctes, quibus Ionas fuit in ventre ceti, vo-
 luit diuina prouidentia ut reuocarentur in
 Christi resurrectione ad vnum integrum
 diem, & duas partes dierum duorum: quod
 tempus non propriè, sed per figuram intel-
 lectionis dici poterat continere tres dies &
 tres noctes. Neque solū exaudiuit oratio-
 nem Christi Pater, accelerando tempus re-
 surrectionis, sed etiam restituendo corpori
 mortuo vitam sine comparatione melio-
 rem quàm antè fuisset. Siquidem vita Chri-
 sti ante obitum mortalis erat, & restituta ei
 Rom. 6. est immortalis. *Christus enim resurgens ex*
mortuis iam non moritur, mors illi ultra non
dominabitur, ut Apostolus dixit. Vita Christi
 ante mortem passibilis erat, id est, obnoxia
 fami, siti, fatigationi, vulneribus; restituta est
 impassibilis, & nulli omnino iniuriæ subie-
 cta. Corpus Christi ante mortem erat ani-
 male; euasit per resurrectionem spirituale,
 id est, ita subiectum spiritui, ut posset in ictu
 oculi deferri quocumque spiritus voluisset.

Porro causa, ob quam oratio Christi tam
 facile

facile fuerit exaudita, subiungitur ab Apostolo, cum ait, *pro sua reuerentia*. quæ vox Græcè *ὁμολογία* significat timorem reuerentialem, qui in Christo erga Patrem omnino eximius fuit. Ideò enim Isaias describens dona Spiritus sancti, quæ in Christi anima fuerunt, de aliis donis dicit: *Requiescit super eum spiritus Domini, spiritus sapientia, & intellectus; spiritus consilij, & fortitudi- Isai. rr.*
ni; spiritus scientia, & pietatis. de timore reuerentiali dicit, *& replebit eum spiritus timoris Domini*. Quoniam ergo anima Christi plenissima erat timore reuerentiali erga Patrem; ideò & Pater in illo sibi maximè complacebat, iuxta illud Matthæi: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui. & Matth. g.*
 quemadmodum Filius Patrem summopere reuerebatur; ita & Pater semper eū orantem audiebat, & quidquid peteret concedebat.

Hinc & nos discere debemus, si volumus à Patre cælesti semper audiri, & quidquid ab illo petimus impetrare; oportere nos Christum imitari, & Patrem cælestem summa reuerentia prosequi, & nihil eius honori antepondere. Sic enim fiet, ut & nos quidquid petierimus, impetremus; ac præsertim illud, in quo summa stat rerum nostrarum, ut morte propinquantem commendatam Deus habeat animam nostram

nostram de corpore egredientem, quando leo rugiens propè adstat paratus ad prædam. Neque existimet aliquis, reuerentiam Deo exhibendam solum in genuflexione, in capitis apertione, in eiusdem generis cultu atque honore: non hoc solum vox *ὁλοῦσθαι*, id est, reuerentialis timor significat; sed potissimum designat timorem magnum offensionis diuinæ, horrorem intimum & perpetuum peccati, non ob timorem pœnæ, sed ob amorem Patris. Ille reuerentiali timore verè præditus est, qui culpam, præcipuè letalem, ne cogitare quidem audet. *Beatus vir*, inquit David, *qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis*. id est, ille timet vere Deum, ac per hoc beatus dici potest, qui valde studet omnia Dei mandata seruare. Atque hinc illa sancta vidua Iudith *timebat Dominum valde*, vt in eius libro scriptum legimus, quoniam cum esset adulescentula, & speciosissima, & diues valde, defuncto viro suo, ne vllam occasionem peccandi dare vel accipere posset, in cubiculo secreto cum puellis clausa morabatur, & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus, præter festa domus Israël. En quanto zelo in ipsa Lege veteri, quæ maiorem multò licentiam permittebat quàm Euangelium, cauebat peccata carnalia

Psal. lxx.

Iudith 8.

carnalia mulier adolescentula & diues, non alia de causa, nisi quia *timebat Dominum valde*. Id ipsum de sancto Iob Scriptura sancta commemorat. Iste enim pepigerat Iob. 13. fœdus cum oculis suis, vt ne cogitaret quidem de virgine, id est, nolebat omnino virginem aspicere, ne fortè ex aspectu cogitatio vlla minùs honesta subreperet. Et cur tam diligenter Iob ista vitabat? quia timebat Dominum valde. sic enim adiungit: *Quam enim partem haberet in me Deus desuper?* id est, si turpis cogitatio me vtcumque fœdaret, non essem ego pars Dei, neque esset Deus pars mea. Quòd si vellem exempla Sanctorum noui Testamenti proferre, nullus esset finis. Hic igitur est timor Sanctorum, quo si nos quoque pleni essemus, nihil esset quod à Patre cælesti non facillimè impetrare possemus.

CAPUT XXIV.

De vltimo fructu verbi septimi.

Restat fructus postremus, qui ex consideratione obedientiæ in vltimis verbis & in ipsa morte Christi declarata colligitur. Quod enim Apostolus ait: *Humili- Philip. 2. ait semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis; tunc potissimum imple-*

impletum est, cùm Dominus, verbis illis prolatis, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*, continuò expirauit. Operæpretium autem erit paulò altius repetere, quæ de obedientia Christi dici possunt & debent, vt fructum pretiosissimum ex arbore sanctæ crucis decerpamus. Christus igitur Magister & Dominus virtutum eam obedientiam exhibuit Deo Patri, vt maior neque cogitari neque fingi possit.

Primum obedientia Christi erga Patrem ab ipsa eius conceptione initium sumpsit, & vsque ad mortem sine intermissione durauit: sic vt vita Domini nostri Iesu Christi vnus fuerit continuatæ obedientiæ cursus. siquidem anima Christi in ipso primo suæ creationis momento vsum habuit liberi arbitrij; & simul gratia, & sapientia plena fuit; ac per hoc ex illo primo instanti, adhuc in vtero matris inclusus, exercere cœpit obedientiam. Id quod in Psalmo illo exprimitur, vbi dicitur in persona Christi: *In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei*. Illud, *in capite libri*, nihil aliud significat, nisi in summa Scripturæ diuinæ, hoc est, in tota Scriptura summatim ac præcipuè de me prædicatur, quòd ad hoc electus & missus fuerim,

Psal. 39.

fuerim, *ut facerem voluntatem tuam*. Ego
 verò, *Deus meus*, id volui, ac libentissimè ac-
 ceptavi: ac *legem tuam*, mandatum tuum,
 imperium tuum *in medio cordis mei* posui,
 ut illud semper considerarem, & accuratissi-
 mè promptissimeque perficerem. Huc
 etiam respiciunt illa eiusdem Christi ver-
 ba, *Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius*, Ioan. 4.
qui misit me, ut perficiam opus eius. Quem-
 admodum enim cibus non semel aut ite-
 rum per totam vitam sumitur, sed quoti-
 die, & cum voluptate sumitur: sic ipse Do-
 minus noster quotidie & volenti animo in
 obedientiam Patris incumberebat: vnde &
 dicebat: *Descendi de celo, non ut faciam vo-* Ioan. 6.
luntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit
me. Et aperiens alio loco: *Qui me misit, me-* Ioan. 8.
cum est, & non reliquit me solum; quia ego,
que placita sunt ei, facio semper. Et quoniam
 obedientia sacrificium est sacrificiorum
 omnium præstantissimum, iuxta Samuelis 1. Reg. 15.
 sententiam; ideò Christus quot opera facie-
 bat dum in terris peregrinaretur, tot sacrifi-
 cia, eaque Deo gratissima offerebat. Hæc
 igitur prima est obedientiæ Christi præro-
 gatiua, quòd ab ipsa conceptione vsque ad
 vitæ finem durauerit.

Deinde Christi obedientia non fuit de-
 terminata ad vnum aliquod genus operis,

vt inter homines fieri videmus: sed extendatur ad omnia omnino, quæ Deo Patri imperare placuisset. hinc tanta varietas in vita Christi Domini cernitur, vt nunc moraretur in deserto non manducans neque bibens, fortasse etiam neque dormiens, & cum bestiis degens, vt sanctus Marcus adnotauit: nunc in frequentia hominum manducans & bibens: nunc domi obscurus & tacēs, idque per annos non paucos: nunc eloquentia & sapientia clarus, & miracula maxima patrans: nunc cum potestate magna ex templo eiciens ementes & vendentes: nunc denique latens, & quasi imbecillus declinans à turba. quæ omnia requirunt animum liberum ab omni propria voluntate. Neque enim Dominus dixisset, *Siquis vult post me venire, abneget semetipsum*, id est, propriæ voluntati proprioque iudicio renuntiet; nisi ipse hoc iam fecisset: neque alibi ad obedientiæ perfectionem cohortans discipulos suos, addidisset: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*: nisi ipse prior rebus omnibus, quæ ardenter diligi solent, nuntium remisisset, sicut etiam animam suam, id est, vitam propriam paratus fuisset tam promptè deserre, ac

re, ac si eam verè odisset. Hæc est vera radix & quasi mater obedientiæ, quæ in Christo Domino mirabiliter fulsit: & qua qui carent, vix vñquam ad perfectæ obedientiæ palmam peruenient. Quo modo enim poterit alienæ voluntati promptè parere, qui propriæ voluntati proprioque iudicio adhæret? Hæc nimirum est causa, cur cælestes orbes Angelis mouentibus non resistent, siue in ortum, siue in occasum conuertantur; quoniam non habent propensionem aliquam propriam, siue ad vnā partem, siue ad aliam. & eadem causa est, cur ipsi quoque Angeli Deo iubenti ad nutum obediant, vt in Psalmo canit sanctus Dauid; quia nullam habent propriam voluntatem repugnantem voluntati Dei, sed coniuncti feliciter cum Deo, vnus spiritus sunt cum eo.

Psal. 102.

Præterea obedientia Christi non solum longè lateque diffunditur, sed etiam quantum per patientiam & humilitatem ad ima deprimitur, tantum per meritum excellentiam ad alta sustollitur. Est igitur tertia obedientiæ Christi proprietas, quod ad incredibilem patientiam & humilitatem descendit. Incepit Christus infans, ad paternam implendam obedientiam, in ergastulo tenebricoso sciens & prudens habitare. In-

fantes ceteri, quia ratione carent in utero, nullas molestias sentiunt: Christus autem, qui rationis usu fruebatur, horruisset sine dubio nouem mensibus degere in ergastulo angusto & horrido materni uteri, nisi obedientia Patris, & charitas erga homines effecisset, ut ad liberandum genus humanum, ut Ecclesia canit, non horreret Virginis uterum. Deinde non exigua patientia & humilitas necessaria fuit, ut toto infantia tempore Christus, qui etiam tunc sapientior erat Salomone, quippe in quo erant *omnes thesauri sapientiae & scientiae Dei*, sese ad infantium mores & imbecillitatem accommodaret. Sed illa admirabilis prorsus continentia & modestia fuit, nec non patientia & humilitas, quod per annos octodecim, ab anno duodecimo usque ad trigesimum, Patre iubente, sic latuit in paterna domo, ut fabri filius, & faber diceretur, & ignarus litterarum, & forte indocilis vulgò haberetur, cum tamen omnes homines & Angelos sapientia anteciret. Accessit postea gloria ingens ex praedicatione & miraculis, sed admixta egestati extremae & laboribus assiduis, dicente ipso: *Vulpes foveas habent, & volucres calididos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.* Et fatigatus ex itinere sedit aliquando super

Coloss. 2.

Marc. 6.
Math. 13.

Luc. 9.

per fontem, cum pedes obiret ciuitates & ^{Ioan. 4.} castella, prædicans Regnum Dei. Et tamen facile illi fuisset, si Patris obedientia sine-
ret, vel humano vel angelico ministerio re-
bus omnibus abundare. Quid iam dicam
de persecutionibus, de conuitiis, de male-
dictis, de sputis, colaphis, flagellis, denique
de ipso crucis supplicio? Hic verò humilis
obedientia sic profundas egit radices, vt
planè inimitabilis videatur.

Sed restat adhuc aliquid profundius, vi-
delicet vltimum terribilium. Atque ad hoc
profundum obedientia Christi peruenit,
cum clamans voce magna dixit: *Pater, in
manus tuas commendo spiritum meum: & hæc
dicens expirauit.* Videtur autem Filius Dei
hunc in modum Patrem affari voluisse:
Ego à te, Pater, mandatum accepi, vt pone- ^{Ioan. 10.}
rem animam meam, vt iterum eam recipe-
rem: iam tempus aduenit, vt hoc postre-
mum mandatum tuum adimpleam. Et
quamuis nimis sit amara disiunctio animæ
meæ à carne in ea, quæ à principio vnionis
vsque ad hanc horam cum summa pace &
charitate coniunctæ manserunt: quamuis
etiam mors, inuidia diaboli introducta,
valde sit inimica naturæ, & verè vltimum
terribilium, tamen mandatum tuum in
medio atque in intimo cordis mei altis-

simè defixum , omnibus rebus præualere debet . Ideò paratissimus sum nunc mortem deglutire , & calicem hunc amarissimum à te mihi datum exhaurire . Sed quia mandatum tuum fuit , vt sic ponerem animam meam , vt iterum reciperem eam ; ideò *in manus tuas commendo spiritum meum* , vt primo quoque tempore illum mihi restituas . Et tunc licentia discedendi à Patre accepta , inclinato ad obedientiam capite , emisit spiritum . Sic obedientia vicit , & triumphauit ; nec solum præmium amplissimum in ipso Christo recepit , vt qui infra omnes descenderat , & omnibus in gratiam Patris cælestis obtemperauerat , supra omnes ascenderet , & omnibus imperaret : sed etiam obtinuit , vt omnes homines , qui eius obedientiam & humilitatem imitarentur , ipsi quoque super omnes cælos ascenderent , & super omnia bona Domini sui constituerentur , ac demum participes throni & Regni fierent in æternum . Denique de rebellibus & inobedientibus ac superbissimis spiritibus tam insignem triumphum duxit , vt omnes illi ad conspectum crucis contremiscant & fugiant .

Hoc exemplar aspicere & imitari debent quicumque ad veram gloriam aspirant , & pacem ac requiem animæ suæ desiderant .

siderant. Nec solum viri Regulares, qui voto ad obedientiam Superioris, qui loco Dei præsudet, sese obligarunt; sed omnes homines, qui Christi discipuli & fratres esse cupiunt, ad palmam huius præclarissimæ victoriæ aspirare debent, nisi velint cum superbis dæmonibus sub pedibus Sanctorum in aeternum gemere. Obedientia enim, quæ diuinis præceptis debetur, & quam idem Deus deferri iubet iis, qui in terris præsunt, omnibus omnino necessaria est. Omnibus enim Christus dicit: *Tollite iugum meum* Matth. 11. *super vos.* & omnibus Apostolus loquitur, cum ait: *Obedite Præpositis vestris, & subiaceteis.* Hebr. 13. & omnibus etiam Regibus Samuel præcepit, cum ait: *Numquid vult Dominus* 1. Reg. 15. *holocausta, & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victima:* & addidit, ut gravitatem peccati inobedientiæ demonstraret, quia *quasi scelus idololatriæ est, nolle acquiescere*, mandatis videlicet Domini, & eorum qui loco Domini præsunt.

Sed in gratiam eorum, qui se totos maiorum obedientiæ sponte subiiciunt, addam pauca de felicissimo eorum statu, non ex meo sensu, sed ex verbis Ieremiæ Prophetæ, qui Spiritu sancto inspirante locutus, ait: *Bonum est viro, cum portauerit iugum* Thren. 3.

ab adolescentia sua: sedebit solitarius, & tacebit, quia leuauit se super se. Admiranda planè felicitas significatur verbo illo, *Bonum est viro*: nam, vt ex verbis sequentibus apertè colligitur, bonum hoc loco dicitur id, quod est vtile, honorificum, iucundum, denique omni ex parte beatum. Si quis enim assuescat ab adolescentia portare iugum obedientiæ, liber erit per totam vitam à iugo durissimo carnalium cupiditatum. testis est sanctus Augustinus in octauo libro Confessionum, quàm difficile sit excutere à se iugum concupiscentiæ illi, qui per annos aliquos legi carnis obediuit; & contrà, quàm sit iucundum & facile iugum Domini portare, antequam viti-
 tiorum laquei animam irretierint. Dende quàm ingens lucrum est, in omni opere mereri apud Deum? qui enim nihil agit ex voluntate propria, sed ex obedientia Prælati, in omni opere sacrificat Deo sacrificium illi gratissimum; quia, vt loquitur
 1. Reg. 15. *Samuel, melior est obedientia, quàm victima.*
 & rationem reddit sanctus Gregorius, quia
 Lib. Moral. 35. c. 10 *per victimas aliena caro, per obedientiam propria voluntas mactatur.* Et quod est prorsus admirabile, si fortè Prælatus peccet imperando, subditus non peccat, sed meretur obediendo, modò quod iubetur non sit mani-

manifestè peccatum. Addit Ieremias, *sedebit solitarius, & tacebit*. Quid enim est, *sedebit*, nisi quiescet, quia inuenit requiem animæ suæ? qui enim nuntium remisit voluntati propriæ, & se totum diuinæ voluntati adimplendæ addixit, nihil ambit, nihil quærit, nihil cogitat, nihil desiderat: sed liber à mordacibus curis, sedet cum Maria *secus pedes Domini*, audienti *verbum illius*. & Luc. 10.
 vere solitarius sedet, tum quia cum illis habitat, qui sunt cor vnum & anima vna, tum Aa. 4.
 quia neminem singulari ac priuato amore prosequitur, sed omnes in Christo & propter Christum diligit. Idè etiam tacet, quia cum nullo litigat, cum nullo rixatur, cum nullo negotium proprium habet. Atque huius tantæ quietis illa ratio est, *quia lenauit se super se*. transcendit enim ab ordine hominum ad ordinem Angelorum. Multi sunt qui abiiciunt se infra se, atque ad ordinem transeunt bestiarum. illi videlicet, qui terrena sapiunt, & nihil magnificiunt, nisi quæ carnem oblectant, vel sensus corporales pascunt, auari, lasciuui, comestationibus & ebrietati addicti. Alij sunt qui vitam hominum viuunt, & in se quodammodò manent, quales sunt Philosophi, qui vel naturæ secreta rimantur, vel de moribus præcepta tradunt. Alij denique

- leuant se supra se, non sine insigni dono
& auxilio Dei, & vitam non tam huma-
nam quàm angelicam ducunt: illi videli-
cet, qui relictis omnibus quæ in mundo
possident, & abnegata etiam voluntate
propria, cum Apostolo dicere possunt: *No-*

Philip. 3. *stra conuersatio in celis est: & Angelorum*
 puritatem, & contemplationem, & obe-
 dientiam æmulantes, vitam non tam hu-
 manam quàm angelicam ducunt. Angeli
 enim nulla vmquam peccati sorde inqu-
 nantur, & semper contemplantur *faciem*
 Matth. 18. *Patris, qui in celis est, & negotiis aliis inter-*
 missis, toti sunt in mandatis Domini exe-
 cuti. Psal. 102. *quendis inrenti, iuxta illud Psalmi, Benedi-*
 cite Domino omnes *Angeli eius, potentes vir-*
 tute, facientes verbum illius, ad audiendam

Psal. 102. *vocem sermonum eius.* Hæc est felicitas vi-
 tæ regularis, quæ si seriò Angelorum puri-
 tatem & obedientiam imitetur in terris,
 sine dilbitatione vlla eorum gloriæ parti-
 ceps erit in celo; præsertim si Christum

Philip. 2. *Ducem & Magistrum sequatur, qui humi-*
 liavit semetipsum factus obediens *vsque ad*
 mortem, mortem autem crucis. & qui, cum esset

Hebr. 5. *Filius Dei, didicit ex ijs, quæ passus est, obe-*
 dientiam, id est, experimento proprio didi-
 cit, ex patientia veram probari obedi-
 entiam; ac per hoc non solum obedientiam

exem-

exemplo suo docuit, sed docuit etiam, obedientiæ veræ atque perfectæ fundamenta & quasi bases solidissimas esse humilitatem & patientiam. Qui enim libenter obedit Superiori suo, cum iubet opera honorifica & iucunda, is non planè demonstrat, an virtus obedientiæ, an aliquid aliud eum ad parendum inuitet: sed qui in rebus vilibus & laboriosis, ubi humilitas & patientia necessariæ sunt, promptè alacriterque obedit, ille certus esse potest, se ut verum Christi discipulum, veram atque perfectam obedientiam didicisse,

Egregiè omnino differentiam hanc inter veram fictamque obedientiam sanctus Gregorius explicat. Sic autem loquitur:

Quia nonnumquam nobis huius mundi prospera, nonnumquam verò iubentur aduersa: sciendum summopere est, quòd obedientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est; aliquando autem si de suo aliquid non habeat, minima. Nam cum huius mundi successus precipitur, cum locus superior imperatur, is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem euacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda huius vite prospera, libidini propriæ ambitionis seruit. Rursus mundi despectus precipitur, cum præ-

Lib. 35.

Mor. c. 10.

pisci & contumelia iubentur, nisi ex se ipse animus hec appetat, obedientia sibi meritum minuit: quia ad ea, quæ in hac vita despecta sunt, inuitus nolensq; descendit. Ad detrimentum quippe obedientia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra huius sæculi nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo obedientia & in aduersis ex suo aliquid habere, & rursus in prosperis ex suo aliquid omnino non habere: quatenus & in aduersis tantò sit gloriosior, quantò diuino ordini etiam ex desiderio iungitur; & in prosperis tantò sit verior, quantò à presenti ipsa, quam diuinitus percipit, gloria, funditus ex mente separatur. Sed hoc virtutis pondus melius ostendimus, si celestis patrie duorum hominum facta memoremus. Moyses namque, cum in deserto oues pasceret, Domino per Angelum in igne loquente, vocatus est, ut eripienda omni Israëlitarum multitudini præesset. Sed quia apud se humilis extitit, oblatam statim tanti regiminis gloriam expauit, dicens: Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudiustertius: & ex quo cœpisti loqui ad seruum tuum, tardioris & impedioris lingue sum factus; & se postposito, alium deposcit, dicens: Mitte quem missurus es. Ecce cum auctore lingue loquitur, & ne tanti regiminis potestatem suscipiat, elinguem se esse causatur. Paulus quoque diuinitus fuerat, ut
in Ie-

Exod. 3.

Exod. 4.

in Ierusalem debuisset ascendere, admonitus,
 sicut ipse ad Galatas dicit. Isq; in itinere, cum Gal. 2.
 Prophetam Agabum reperisset, quanta se ad-
 uersitas in Ierosolymis maneret, audiuit. Scri-
 ptum quippe est, quod idem Agabus zonam
 Pauli suis pedibus inserens dixit: Virum, cuius Act. 21.
 est zona hæc, sic alligabunt in Ierusalem. A
 Paulo autem protinus respondetur: Ego non
 solum alligari, sed & mori in Ierusalem para-
 tus sum, pro nomine Iesu. Præceptione igitur
 reuelationis Ierosolymam pergens aduersa
 cognoscit; & tamen hæc libenter appetit: audit
 quæ timeat, sed ad hæc ardentior anhelat. Moy-
 ses itaque ad prospera de suo nihil habet: quia
 præcepto renititur, ne Israelitica plebi præfe-
 ratur. Paulus ad aduersa etiam ex suo voto
 ducitur, quia malorum imminentium cogni-
 tionem percipit, sed deuotione spiritus etiam
 ad acriora feruescit. Ille præsentis potestatis
 gloriam Deo voluit iubente declinare; iste
 Deo aspera & dura disponente, se studuit ad
 grauiora preparare. Præcunte ergo utrorum-
 que Ducum in fracta virtute instituimur, ut si
 obedientie palmam apprehendere veraciter
 nitimur, profferis huius sæculi ex sola iussione,
 aduersis autem etiam ex deuotione militemus.
 Hæc sanctus Gregorius. Quam doctrinam
 exemplo suo Magister omnium Christus
 Dominus apertissimè comprobauit: nam
 cum

Ioan. 6.

Matth. 26.

Ioan. 18.

cum sciret, venturas esse turbas, ut raperent eum, & facerent Regem, *fugit in montem ipse solus*. Sed cum sciret venturos Iudæos & milites cum Iuda, ut eum caperent, & ad supplicium ducerent, iuxta præceptum quod habuerat à Patre, obuiam illis sponte processit, & se capi ac ligari permisit. Christus igitur Magister bonus non verbo & lingua obedientiam qualemcumque ostentauit; sed opere & veritate obedientiam Patri exhibuit in vera patientia & humilitate fundatam. Hoc exemplar est nobilissimæ virtutis, quod intueri semper debent, qui à Deo vocati ad palmam propriæ abnegationis & Christi imitationis aspirant.

F I N I S.

I N-

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

Libri Primi.

CAP. I.	DE primo verbo explicato ad litteram.	pag. 19
CAP. II.	De primo fructu verbi primi.	28
CAP. III.	De secundo fructu verbi primi.	34
CAP. IV.	De secundo verbo explicato ad litteram.	42
CAP. V.	De primo fructu verbi secundi.	55
CAP. VI.	De secundo fructu verbi secundi.	59
CAP. VII.	De tertio fructu verbi secundi.	62
CAP. VIII.	De tertio verbo explicato ad litteram.	72
CAP. IX.	De primo fructu verbi tertij.	78
CAP. X.	De secundo fructu verbi tertij.	81
CAP. XI.	De tertio fructu verbi tertij.	84
CAP. XII.	De quarto fructu verbi tertij.	93

Libri secundi.

CAP. I.	DE quarto verbo explicato ad litteram.	100
CAP. II.	De primo fructu verbi quarti.	110
CAP. III.	De secundo fructu verbi quarti.	113
CAP. IV.	De tertio fructu verbi quarti.	116
CAP. V.	De quarto fructu verbi quarti.	120
CAP. VI.	De quinto fructu verbi quarti.	126
CAP. VII.	De quinto verbo explicato ad litteram.	131
CAP. VIII.	De primo fructu verbi quinti.	135
CAP. IX.	De secundo fructu verbi quinti.	141
CAP. X.	De tertio fructu verbi quinti.	145
CAP. XI.	De quarto fructu verbi quinti.	159
CAP. XII.	De sexto verbo explicato ad litteram.	163
CAP. XIII.	De primo fructu verbi sexti.	175
CAP. XIV.	De secundo fructu verbi sexti.	179
CAP. XV.	De tertio fructu verbi sexti.	181
CAP. XVI.	De quarto fructu verbi sexti.	189
CAP. XVII.	De quinto fructu verbi sexti.	192
CAP. XVIII.	De sexto fructu verbi sexti.	194
CAP. XIX.	De septimo verbo explicato ad litteram.	202
CAP. XX.	De primo fructu verbi septimi.	207
CAP. XXI.	De secundo fructu verbi septimi.	211
CAP. XXII.	De tertio fructu verbi septimi.	216
CAP. XXIII.	De quarto fructu verbi septimi.	219
CAP. XXIV.	De quinto fructu verbi septimi.	223

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ
Archiducum Austriæ, Ducum Burgundiæ,
Brabantiae, &c. Serenissimorum Belgicæ Principum,
Privilegio caucum est; nequis, *De septem verbis à Christo in cruce prolatis, Libros duos, Auctore ROBERTO S. R. E. Card. BELLARMINO è Societate IESV,* præter Balthasaris Moreti & Viduæ Ioannis Moreti voluntatem vlllo modo intra sexennium imprimat, aut alibi terrarum impressos in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalêsvê habeat. Qui secùs faxit, confiscatione Librorum, & alia graui pœna multabitur, vti latius patet in litteris datis Bruxellæ
XXXI. Martij, M. DC. XVIII.

Signat.

*Per ista sacra vulnera
& sanguinem fluentem Deo Titte.
Rogo meum cor vulnera
Absolue penitentem.*

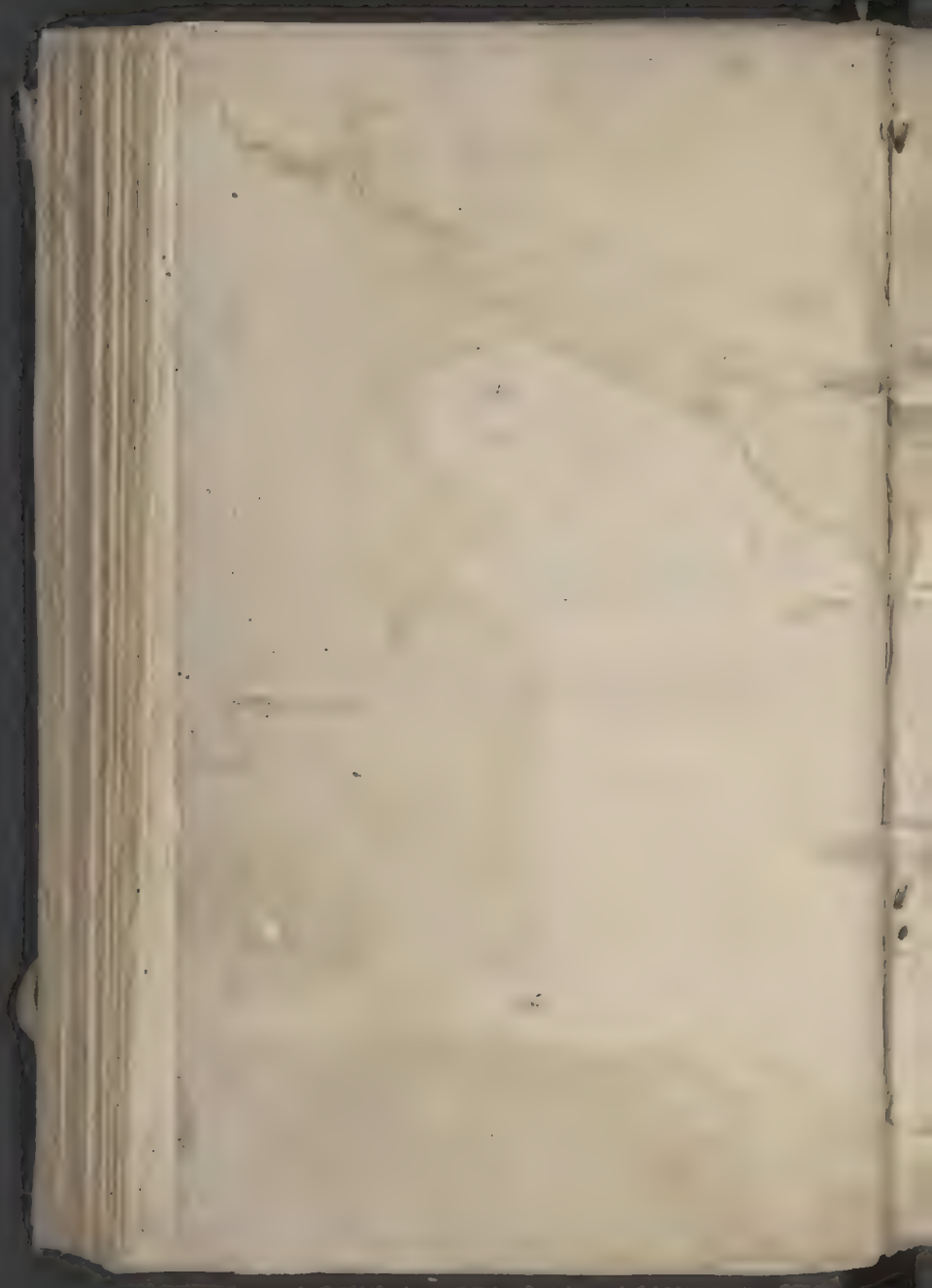
*Iesv MARIA filiū
Fac me MARIA filiū
Filius MARIA filiū
Eri gehennæ filiū.*

*Virgo Dei puerpera
Nostra salutis repera*

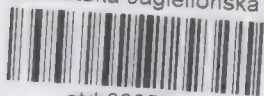
Tu cor meum sic posside Ut Iesv MARIA propie.

NIA
dia,
nci-
per-
Ro-
e So-
Vi-
ntra
oref-
por-
fca-
abi-
ella

erapide.

Biblioteka Jagiellońska

stdr0025061

Adorabo ad templū sanctū
tū & confitebor nomini tuo.

Angelis suis.

Exod. 23. d. 30.

Exiit Dominus.

ECce ego mittam Angelum
meum, qui præcedat te, &
custodiat in via, & introducat
ad locum, quē præparavi: ob-
serua eum, & audi vocē eius.

Ascendit fumus aro-
matis, * in conspectu Domi-
ni. Ascendit. De manu An-
geli. In conspectu Domini.
Gloria Patri. Ascendit.

Vt odes hominum psalli-
mus Angelos,

Naturæ fragili, quos Pater
addidit

Cælestis comites, insidiatibus
Ne succumberet hostibus.

Am, quod corruerit proditor
Angelus,

Concessis meritò pulsus hono-
ribus,

Ardens inuidia, pellere nititur
Quos cælo Deus aduocat.

ut custos igitur peruigil ad-
uola,

Auertes patria de tibi credita
Tam morbosanī, quā re-
quiescere

Quid quid nō finit incolas.
actē sit Tui ad illa pia iugiter,

Cuius perpetuò numine ma-
china

Triplex hæc regitur, cuius in
omnia

Regnat gloria secula. Amē.

* In conspectu Angelorum
psallam tibi Deus meus.

Omnes sunt administratorij
spiritus in ministerium missi
propter eos, qui hereditatem
capiunt salutis.

Eus, qui ineffabili prou-
dētia sanctos Angelos tuos
ad nostrā custodiam mittere
dignaris: largire supplicibus
tuis, & eorū semper protectio-
ne defendi, & æterna societa-
te gaudere. Per Dominum.

Regem Angelorum Dñm, Ve-
nite adoremus, Venite
exultemus. 15.

Custodes hominum. ut supra in V. 10.

Dominus Deus cæli & terræ,
ipse mittet Angelum suum co-
ram te. Psal. 124. Domine Domi-
nus noster. 7. Alia Deus meus

misit Angelum suum, & con-
clufit ora leonum, & non no-
cuerunt mihi. Psal. 124. In Domi-
no confido. 9. Bene am-
buletis, & Dominus sit in iti-
nere vestro, & Angelus eius

comitetur vobiscū. Psal. 124. Do-
mine, quis habitabit. 10.

Cum essem vobiscum, per vo-
luntatem Dei eram: ipsum be-
nedicite, & cantate ei.

et enarrant. 15. Tol-
lens se Angelus Domini, qui
præcedebat castra Israel, abiit
post eos. Psal. 124. Omni est
terra. 18. Alia. Immitet Ange-
lus Domini in circuitu timen-
tū eum, & eripiet eos. 1.

benedicam Dominum. 35:

* Stetit Angelus iuxta aram

templi. Habens thuribulum aureum in manu sua.

De lib. Exod. Cap. 23. d. 20.

Ecce ego mittā Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducāt in locum, quē parauī. Obserua eum, & audi vocem eius, nec contemnendum putes: quia non dimittet cum peccaueris, & est nomen meum in illo. Quod si audieris vocem eius, & feceris omnia, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te: præcedetq. te Angelus meus. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis: * In manibus portabunt te, ne vñquam offendas ad lapidem pedem tuum.

Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei. In.

Ex Zachariā Prophetā.

Cap. 1. b. 7.

Adsum est verbum Dñi ad Zachariā, filiū Barachię, filij Addo, prophetam, dicens: Vidi per noctē, & ecce vir ascendens super equū rufum, & ipse stabat inter myrtēta, quę erant in profundo: & post eum equi rufi, varij, & albi. Et dixi: Quid sunt isti, Dñe mi? & dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Ego ostendā tibi quid sint hæc. Et respondit vir, qui stabat inter myrtēta, & dixit: Isti sunt, quos misit Dominus vt perambulent terram. Et responderunt Angelo Domini, qui stabat inter myrtēta, & dixerunt: Perambulau-

imus terrā, & ecce omnis terra habitatur, & quiescit.

Respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum, * Vsq. quequō tu nō misereberis Ierusalem & vrbium Iuda quibus iratus es? Iste enim septuagesimus annus est. Vsq. quequō.

Respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verbā consolationaria. Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Clamā dicēs: Hęc dicit Dñs exercituum: Zelatus sum Ierusalem, & Sion zelo magno. Et ira magna ego irascor super gentes opulentas: quia ego iratus sum patrum, ipsi verō adiuuerūt in malū. Propterea hæc dicit Dominus: Reuertar ad Ierusalem in misericordijs: & domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum: & perpendicularū extendetur super Ierusalē.

In conspectu gentiū nolite timere: vos enim in cordibus vestris adorare, & timete Dominū: * Angelus enim eius vobiscum est. Stetit Angelus iuxta arā templi, habens thuribulum aureū in manu sua. Angelus.

Cap. 2. a. 1.

T leuavi oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu eius funiculus mensorum. Et dixi: Quō tu vadis? Et dixit ad me: Vt metiar Ierusalem, & videam quanta sit latitudo eius, & quanta longitudo eius. Et ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & Angelus alius egrediebatur in

Bellarminus Robertus S. R. E. Card. 17.

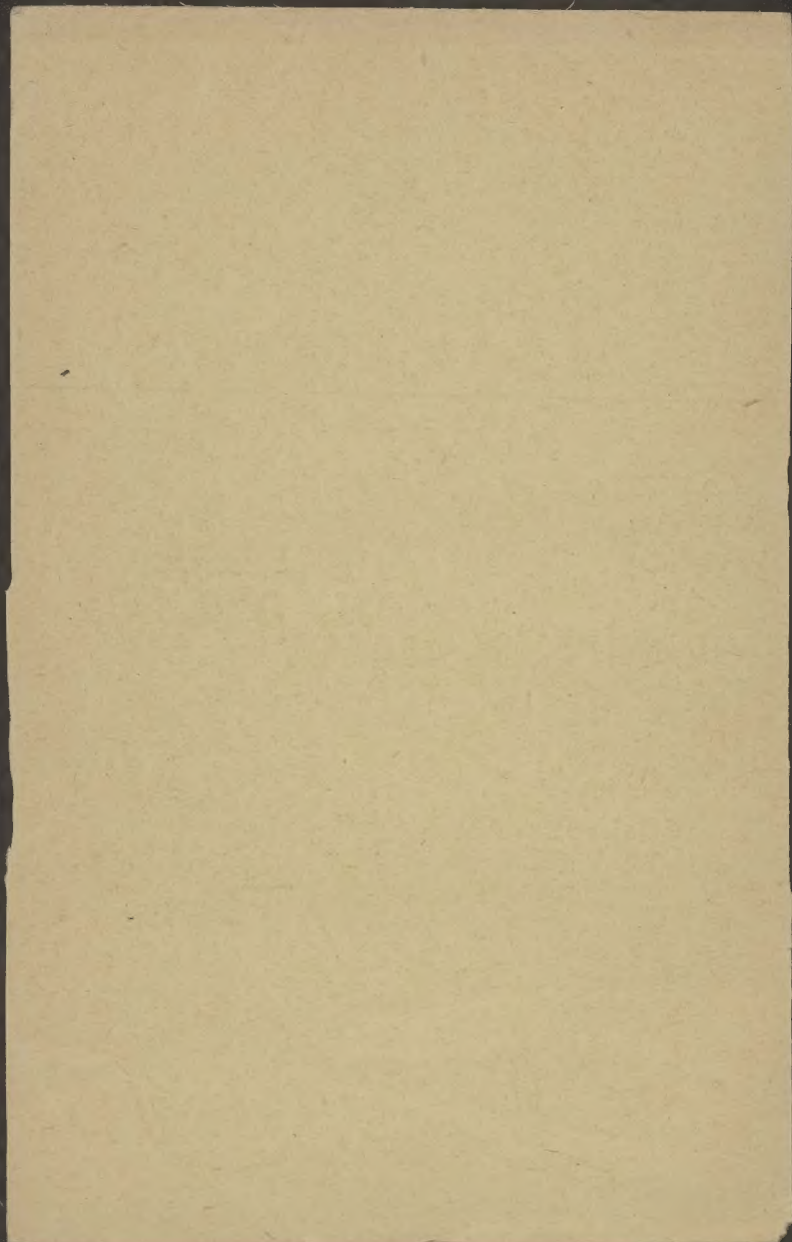
De
septem verbis
christo in ^a cruce prolati.
libri duo.

Antwerpiae.

Afud Balt. Moretum et viduam Y. Mor.
1618.

16°. 238 n. - 1 k. n.
A₂ A₅ - P - P₅

Op. per y.

Bellarminus Robertus S. R. E. Cord.

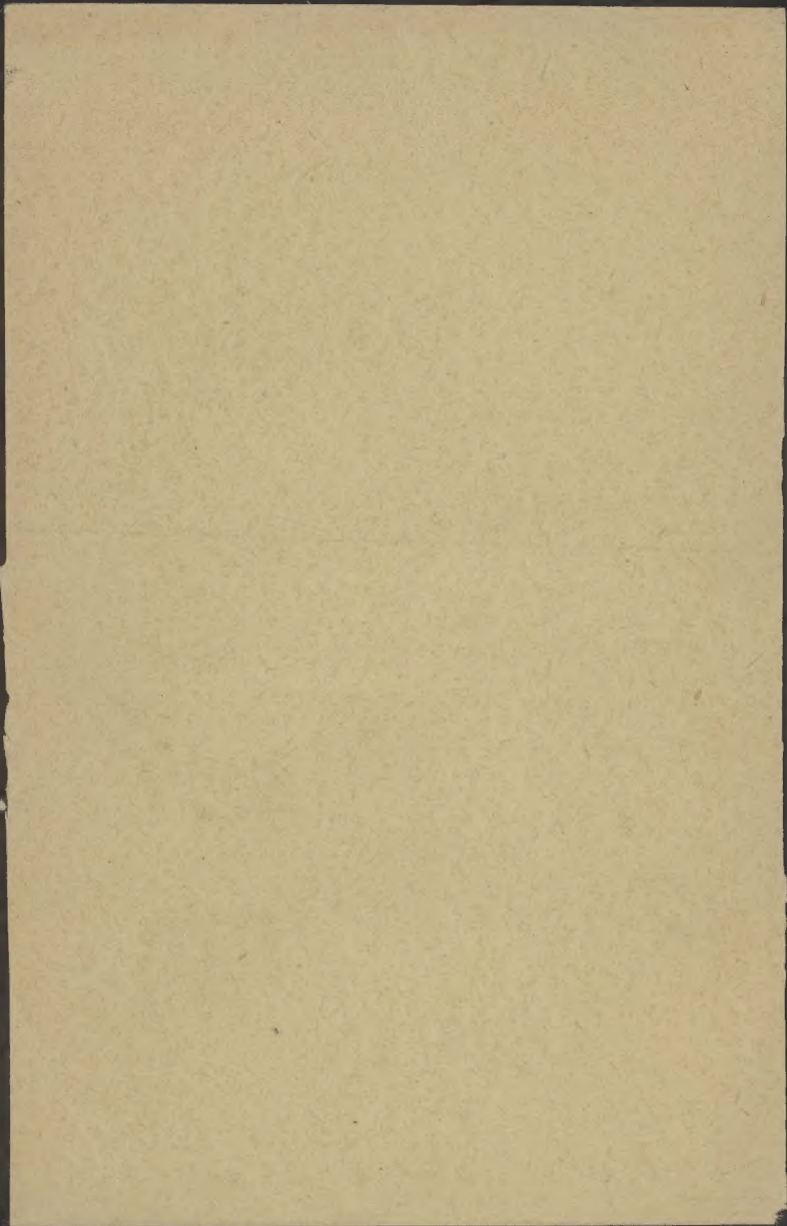
De
septem verbis
Christi in^a cruce prolati.
libri duo.

Antverpiae.

Apud Balthazarem Moretum e viduam
1618. [y. moreti.]

16°. 238rk. - 1k. n; 12-A5-P-F5-

Op. perf.

the 1990s, the number of people in the UK who are employed in the public sector has increased by 1.5 million, from 2.5 million in 1980 to 4 million in 1995. The public sector has become a major employer in the UK, and its growth has been a major factor in the overall growth of the economy.

The public sector has also become a major employer of women. In 1980, women made up 40% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 50%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of women in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people with disabilities. In 1980, people with disabilities made up 1% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 3%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people with disabilities in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people from ethnic minorities. In 1980, people from ethnic minorities made up 2% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 5%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people from ethnic minorities in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people from the lower social classes. In 1980, people from the lower social classes made up 10% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 20%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people from the lower social classes in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people from the lower income groups. In 1980, people from the lower income groups made up 10% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 20%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people from the lower income groups in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people from the lower education levels. In 1980, people from the lower education levels made up 10% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 20%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people from the lower education levels in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people from the lower health status. In 1980, people from the lower health status made up 10% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 20%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people from the lower health status in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people from the lower life expectancy. In 1980, people from the lower life expectancy made up 10% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 20%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people from the lower life expectancy in the workforce, and the increasing demand for public services.